

KOOPERATİFÇİLİK

Sayı - Number : 61
TEMMUZ - AĞUSTOS - EYLÜL
1983

July - August - September

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU

REMZİ SAKA ÖZEL SAYISI

THE TURKISH CO-OPERATIVE ASSOCIATION was founded at İstanbul University in the year 1931, under the name of the Turkish Co-operative Society (Türk Kooperatifçilik Cemiyeti).

Its headquarters was moved to Ankara in late 1933, and at the beginning of 1934 amended its Statutes in conformance with the conditions prevailing at that date.

The Society changed its name into the «Turkish Co-operative Association» in 1948, and modified its Statutes in conformance with the Law No. 3512. or Associations.

The General Assembly of the Association convened on 30 th May, 1964 and resolved that in the light of its 33 years of experience and in accordance with the requirements of the planned economy era, the Statutes of the Association should be re-written. The new Statutes drawn up accordingly were reviewed and adopted by the General Assembly at its meeting on 27th June, 1965.

The Government declared it as an association serving public interest in 1946. The subject with which the Association is concerned, is theoretical and practical co-operative work. Its object is to propagate co-operative ideas in theoretical and practical fields, to promote the co-operative spirit and ideas, and to support activities in this direction.

In order to achieve the objectives outlined in its Statutes, the Association engages in the following activities :

a. Conduct or cause to be conducted research on the subject of co-operative movement, commission its members or other scholars, experts and authors to write articles and books and prepare summaries of articles and books on subjects pertaining to co-operative movement and publish them.

b. Prepare or cause to be prepared standard states for the various types of co-operatives.

c. Make contacts nationally or internationally among all types of public and private agencies, organizations, associations and persons on the subjects related to co-operative movement, legislation and applications, and express its opinion on these subjects either directly or on request.

d. Convene academic meetings and arrange co-operative weeks, festivals and general co-operative conventions.

e. Conduct lectures, courses, seminars and general knowledge competitions in different parts of the country on the subject of co-operatives.

f. Join as member those international organization and associations whose objects are similar to its own.

g. Set up a library in the headquarters of the Association, closely connected with the co-operative movement concept, legislation and application and composed of books, periodicals and brochures in Turkish and foreign languages.

h. Participate in the conventions of international co-operative organizations, attend conferences to be arranged by such organizations and make the Turkish co-operative movement commonly known.

J. Make endeavours to ensure that the concept and application of the co-operative movement is widely diffused, that it develops and takes root, that it is included in the curricula of vocational schools, that chairs on the co-operative movement are instituted in the universities, academies, schools and that institutes specializing in the co-operative movement are founded.

k. Support and sustain the activities and enterprises of existing co-operatives act as guide to them in every respect, and at the request of the member co-operatives in solving their management problems.

KOOPERATİFÇİLİK

ÜÇ AYLIK KOOPERATİF İNCELEMELER DERGİSİ

SAYI : 61

TEMMUZ - AĞUSTOS - EYLÜL, 1983

Türk Kooperatifçilik Kurumu Tarafından
Üç Ayda Bir Yayınlanır.

Fiyatı 150 TL.

Yazışma Adresi : Türk Kooperatifçilik Kurumu
Mithatpaşa Caddesi 38/A Yenişehir - ANKARA
Tel : 31 61 25 - 31 61 26

Türk Kooperatifçilik Kurumu adına sahibi
Nurettin HAZAR

Yazı İşleri Müdürü
Doç. Dr. Rasih DEMİRCİ

Yayın Komitesi
Başkan : Kâzım SEÇER

Raportör : İrfan Ünver NASRATTINOĞLU

Üye : Doç. Dr. Rasih DEMİRCİ

Yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Başyazı : Remzi Saka Özel Sayımız / Nurettin HAZAR	5 - 6
Kalplerimizde Yaşıyorsunuz Remzi Saka / Nusret UZGÖREN	9 - 13
Türk Kooperatifçilik Tarihine Kısa Bir Bakış / Remzi SAKA	14 - 25
Tarım - Kredi Kooperatifleri ve UZGÖREN / Remzi SAKA	26 - 35
Tüketim Kooperatifleri ve UZGÖREN / Remzi SAKA	36 - 43
Remzi SAKA'nın Eserleri / Hayrettin İVGİN	44 - 48
Remzi SAKA'nın (1934-1981) Yılları Arasında KARINCA Dergisinde Yayınlanan Makaleleri / Hazırlayan : Nil UĞURHAN	49 - 54
Türk Kooperatifçilik Tarihi :	
TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU / Remzi SAKA	55 - 66
Remzi SAKA'nın Felsefi, Edebî, Fikrî Görüş ve Düşünceleri / İ. Ünver NASRATTINOĞLU	67 - 72
Eski Başkanlarımızdan Remzi SAKA ile Sohbet / İ. Ünver NASRATTINOĞLU	73 - 79
Değerli Kooperatifçi Remzi SAKA ile Bir Konuşma / Ragıp SAĞOL	80 - 86
Üstad Sayın Remzi SAKA'yı Evinde Ziyaret Ettik / Cemal BORA	87 - 88

CO-OPERATION

A QUARTERLY PUBLICATION ON COOPERATIVE WORK

Number : 61

July - Agust - September 1983

Quarterly Published by the Turkish Co-operative Association
Correspondance Address :

Türk Kooperatifçilik Kurumu
Mithatpaşa Caddesi, 38/A Yenışehir — ANKARA

Tel : 31 61 25 - 31 61 26

Proprietor on behalf of the Turkish Co-operative Association

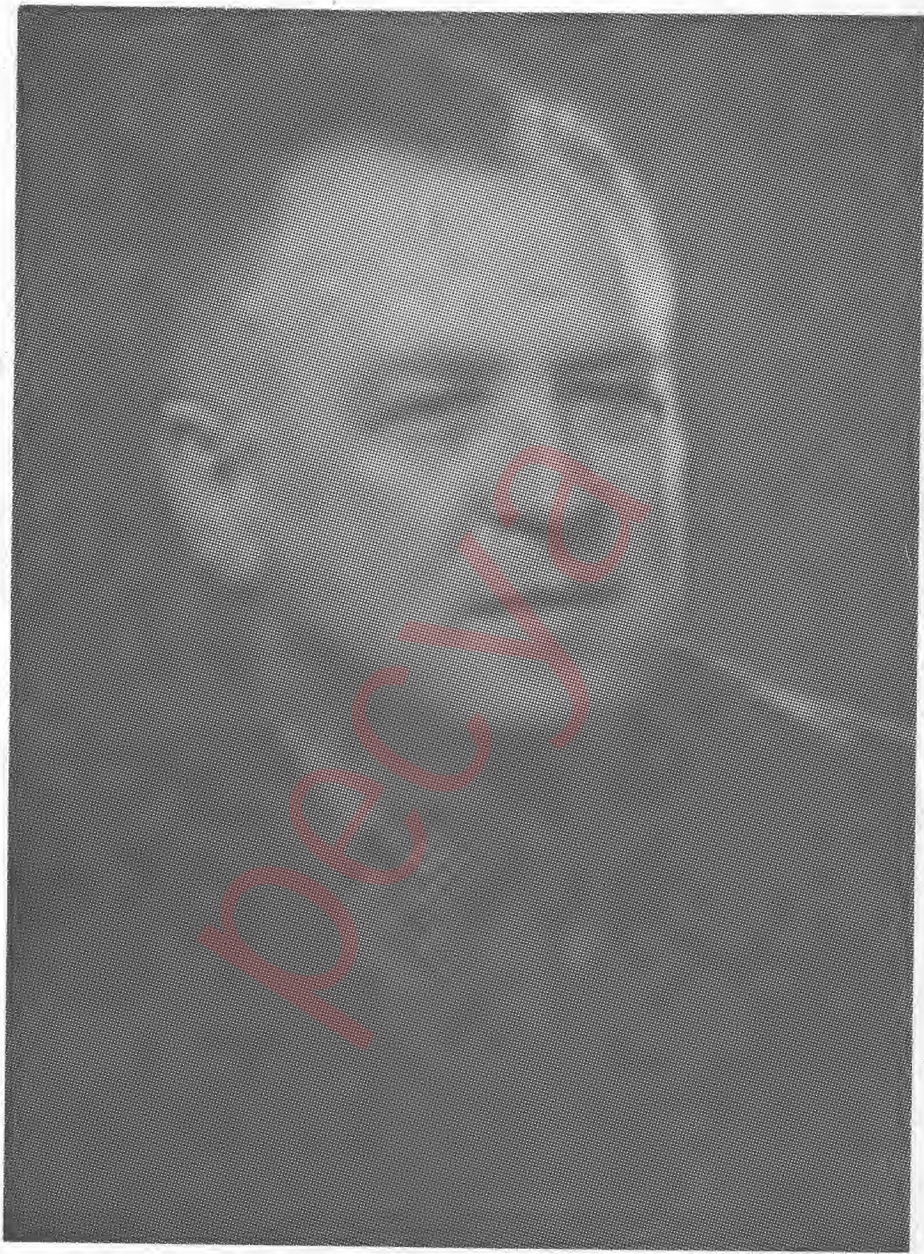
Personsible Editor
Nurettin HAZAR

(The opinions expressed in the articles beling to the authors)

CONTENTS

	<u>Page</u>
EDITORIAL : Remzi Saka Special Issue / Nurettin HAZAR	5 - 6
REMZİ SAKA YOU LIVE IN OUR HEARTS / Nusret UZGÖREN	9 - 13
A BRIEF LOOK IN THE TURKISH COOPERATIVE HISTORY / Remzi SAKA	14 - 25
AGRICULTURAL CREDIT COOPERATIVES AND UZGÖREN / Remzi SAKA	26 - 35
CONSUMER COOPERATIVES AND UZGÖREN / Remzi SAKA	36 - 43
WORKS OF REMZİ SAKA / Hayrettin İVGİN	44 - 48
ARTICLES OF REMZİ SAKA WHICH HAVE BEEN PUBLISHED IN KARINCA PERIODICAL BETWEEN 1934 - 1981 / Prepared by : Nil UĞURHAN	49 - 54
TURKISH COOPERATIVE HISTORY :	
TURKISH COOPERATIVE ASSOCIATION / Remzi SAKA	55 - 66
REMZİ SAKA'S PHILOSOPHICAL, LITERAY, İDEOLOGICAL VIEWS AND IDEAS / İ. Ünver NASRATTINOĞLU	67 - 72
AN INTERVIEW WITH REMZİ SAKA, A FORMER PRESIDENT OF THE ASSOCIATION / İ. Ünver NASRATTINOĞLU	73 - 79
CONVERSATION WITH REMZİ SAKA, AN ESTEEMED COOPERATIVE WORKER / Ragıp SAĞOL	80 - 86
VISIT PAID TO REMZİ SAKA AT HIS HOME / Cemal BORA	87 - 88

EFEM Matbaası — ANKARA
Tel : 18 56 40

REMZI SAKA (1893 - 1981)

Başyazı

REMZİ SAKA ÖZEL SAYIMIZ

Nurettin HAZAR

Yurdumuzun gelmiş geçmiş ülkücü kooperatifçilerinden birisi olan **Remzi SAKA**'nın evvelsi sene elim kaybı, bütün samimi Türk Kooperatifçilerini derinden üzmüştür.

Remzi SAKA, insan olarak, Dünyamızda az raslanan saygıdeğer bir şahsiyetti. **Nusret N. UZGÖREN**, O'nun için «O bir melekti» derken anlatmak istediği budur.

Remzi SAKA, alçak gönüllülük ve nezaketini ölüm anında bile terk etmemiştir. Gerçekten Merhum, başkalarına rahatsızlık verir düşüncesiyle, ölümünden kimseye haber verilmemesini ve bizzat kaleme aldığı ölüm ilânının gazetelere geç verilmesini vasiyet etmiştir.

Remzi SAKA, asrımızın az raslanan bir feragat örneği idi. O'nun beş ay kadar bulunduğu Kurum Yönetim Kurulu Başkanlığını, daha hayırlı ve Kurumun çıkarlarına uygun hizmet verilmesini sağlamak maksadıyla, bu görevden kendi arzusuyla çekilerek, yerini nüfuzlu bir şahsiyet olan Ankara Milletvekili **Mümtaz ÖKMEN**'e bırakması buna güzel bir misaldir.

Remzi SAKA, fani dünyamızdan göçmekle bizi, pahabiçilmez bir **Bilgi ve Hatıra Hazinesinden** yoksun bırakmıştır. O, 1924 den 1948 e kadar, çeyrek asırdan fazla, Ticaret Bakanlığının çeşitli kademelerinde hizmet vermekle ve 1932 den 1981 e kadar, yarım asır Kooperatifçilik Kurumu üyeliğinde, Yönetim Kurulunda ve Başkanlığında bulunmakla kooperatifçiliğimizi ilgilendiren bir çok hareketin içinde olmuş ve bir çok olay da kendisinin gözleri önünde cereyan etmiştir. Bu özelliği dolayısıyla Rahmetli, bilinmiyen bir çok meseleyi aydınlatmak imkânına sahip idi. O'nun kaybıyla, başımız darda kaldığı zaman başvuracağımız **Kaynak - Adam**'ı da yitirmiş olduk.

Remzi SAKA, bir fert için zengin sayılabilecek değerli bir kitaplığa sahipti. Ölümünden sonra kitaplığı Kurumumuza armağan eden kızı **Gönül SAKA**'ya burada şükranlarımızı tekrarlamak isteriz. Şimdi, Türk Kooperatifçilik Kurumunda baş köşeye yerleştirdiğimiz bu kitaplıktan faydalandıkça, her defasında, kendisine okuduğumuz rahmetten O'nun Aziz Ruhunun şad olduğundan şüphe etmiyoruz.

Remzi SAKA'nın büyük bir hayranlıkla derinden bağlı olduğunu her vesileyle belirtmekten geri durmadığı **Ölümsüz ATATÜRK**'ün 100. Doğum Yıldönümü ile sadık üyesi bulunduğu Kurumumuzun 50 nci Kuruluş yılı Kutlama programları çerçevesinde, kendisine ısmarladığımız «**Türk Kooperatifçilik Kurumu Tarihi**» ni bitiremeden ebediyet yolunu tuttu. Çalışmalarından geriye bıraktığı notlar sayın ailesi tarafından bize teslim edildi. Bunlar müsvette halinde bir kaç makaleden ibaretti. Neşredilmemiş bu makalelerini «Kooperatifçilik» dergimizde toplamayı ve bunlara, başta eski Başkanımız ve O'nun gibi bu işi pir aşkına büyük bir zevkle yapan Örnek Kooperatifçi **Nusret UZGÖREN**'in makalesi olmak üzere, bazı başka yazılar da eklemeyi uygun bulduk. İşte elinizdeki **Özel Sayımız** böyle meydana geldi.

Remzi SAKA'nın kadirbilirliğini bu kere bir daha gördük. Çünkü Kurumun Tarihçesini kaleme almak niyetiyle başladığı ve sağlığının elvermesi sebebiyle pek az mesafe aldığı çalışmalarından artakalan makalelerinin büyük kısmında, haklı olarak, **Nusret UZGÖREN**'in hizmetlerini anlatmaktadır.

Remzi SAKA, çoğu kooperatifçiliğe dair olmak üzere 15 kadar basılmış eser bırakmıştır. Böylece Türk Kooperatifçilik Edebiyatı Tarihine geçen seçkin şahsiyetler arasında yer almış bulunmaktadır.

Remzi SAKA'nın ilmi araştırma yapanlara ne kadar candan yardımcı olduğunu yakından bilmekteyiz. O'nun yardımseverliğini ve kooperatifçiliğe karşı sevgisini **Nusret UZGÖREN** şöyle dile getiriyor : «Kooperatifçiliğin sihirli kudretine o kadar inanmıştı ki, varlık içinde yokluk çeken yurttaşların uyanmaları için, tabir caizse, çırpınırdı. Düşüncelerine inananları öz kardeş gibi severdi. Şükran duygularını bereket yağmuru gibi serperdi.»

Remzi SAKA, melek gibi insanlığı, yardımseverliği, vatanseverliği, iyilikseverliği, dayanışmacı ruhu, barışseverliği, fedakârlığı, feragatçılığıyla, kadirbilirliği ve hoşgörü dolu benliği ile Kooperatifçiliğin tâ kendisi idi. Türk Kooperatifçilik Kurumu ölümünün ikinci yıldönümünde O'na bir «**Kooperatifçilik Özel Sayısı**» tahsis etmekle mutluluk duymaktadır.

Editorial

REMZİ SAKA SPECIAL ISSUE

Nurettin HAZAR

The loss of Remzi Saka who was one of the idealist cooperative worker in this country, the year before, has affected all of the sincere Turkish cooperative workers.

Remzi SAKA was one of the rare respectful persons in the world. This is what Nusret N. Uzgören has meant when he called him «an angel».

Remzi SAKA has never ceased to be modest and courteous until the last minute. In fact, he has willed that nobody should be bothered with his death news and has added that the obituary which he has written himself should be published later.

Remzi SAKA has been one of the rare models of renunciation in this century. One of the best samples of this is his resignation from the presidency of the Administrative Board of the Association, in which capacity he has served for five months, and has let Mümtaz ÖKTEM, Deputy of Ankara who was influential person replace himself willingly, which he thought was for the good of the Association.

Remzi SAKA, by his withdrawal from this mortal world he has left us without an invaluable treasure of information and memoirs, he had been in many activities which concerned the cooperative work by serving more than a quarter of a century at various levels of the Ministry of Commerce (between 1924 - 1948). As a member of the Cooperative Association (from 1932 to 1981), and administrative board of the same and as president; and many events have taken place in front of his eyes. With this special merit the late Saka had the opportunity to enlighten many unknown issues. With his death we have lost «the sourceman» to whom we might have gone in dire need.

Remzi SAKA, owned a very valuable library which could be called rich for an individual. Here we would like to reiterate our appreciation to Gönül SAKA who has presented this library to the Association after her father's death. We have no doubt that his soul hears our prayers each time we use this library which is located in the best corner of the Turkish Cooperative Association.

Remzi SAKA has left this world before he could complete the «History of the Turkish Cooperative Association» which we have asked him to write on the occasion of the centenary birthday of immortal Atatürk for whom SAKA had repeatedly indicated his admiration and also the 50 th anniversary of the foundation of the Association of which he was a loyal member. The notes related with his work have been turned over to us by his family. These are draft articles which are unpublished. We have planned to compile these articles and publish in our periodical «Kooperatifçilik» with the addition of the article written by Nusret UZGÖREN who is a model cooperative worker and works in this field for love of work just like Saka. The above have formed this special issue which you have in your hands.

In major part of the articles **Remzi SAKA** has written on the history of the Association which he has started and could not go very far, due to his failing health, rightfully the services of Nusret Uzgören are mentioned.

Remzi SAKA, has left around 15 unprinted works, most of which are on cooperative work. Thus he has taken his place among the distinguished personalities in the history of Turkish cooperative literature.

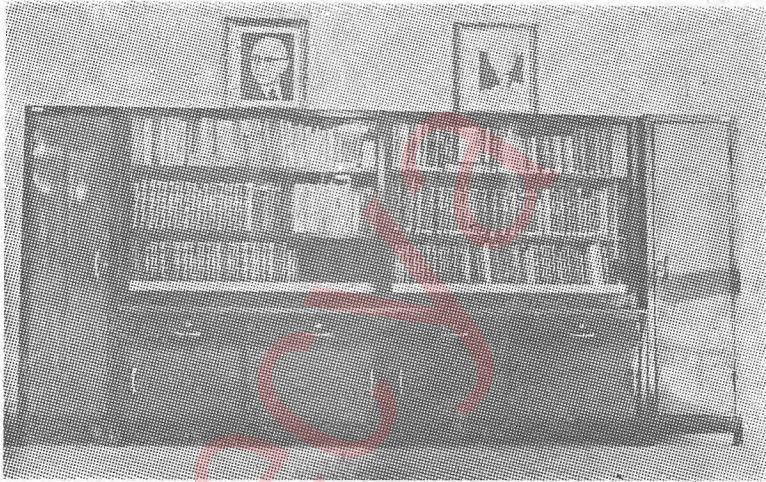
We know very closely how much **Remzi SAKA** used to assist the scientific researchers. **Nusret UZGÖREN** indicates his interest in the cooperative work and eagerness in assistance as follows :

«He has believed in the magic power of cooperative work to the extent that, he used to exert so much effort to have the compatriots who were in poverty within prosperity to wake up. He loved the ones who have believed his ideas, like his own brother, He used to showery his eelings of appreciation».

Remzi SAKA, was the cooperative work itself with his personality full of tolerance, appreciation, sacrifice, solidarity, humanity, compatriotism. The Turkish Cooperative Association is happy to publish a «**Special Issve on Cooperative World**» on the occasion of second anniversary of his death.

Kalplerimizde yaşıyorsun REMZİ SAKA!

Nusret UZGÖREN

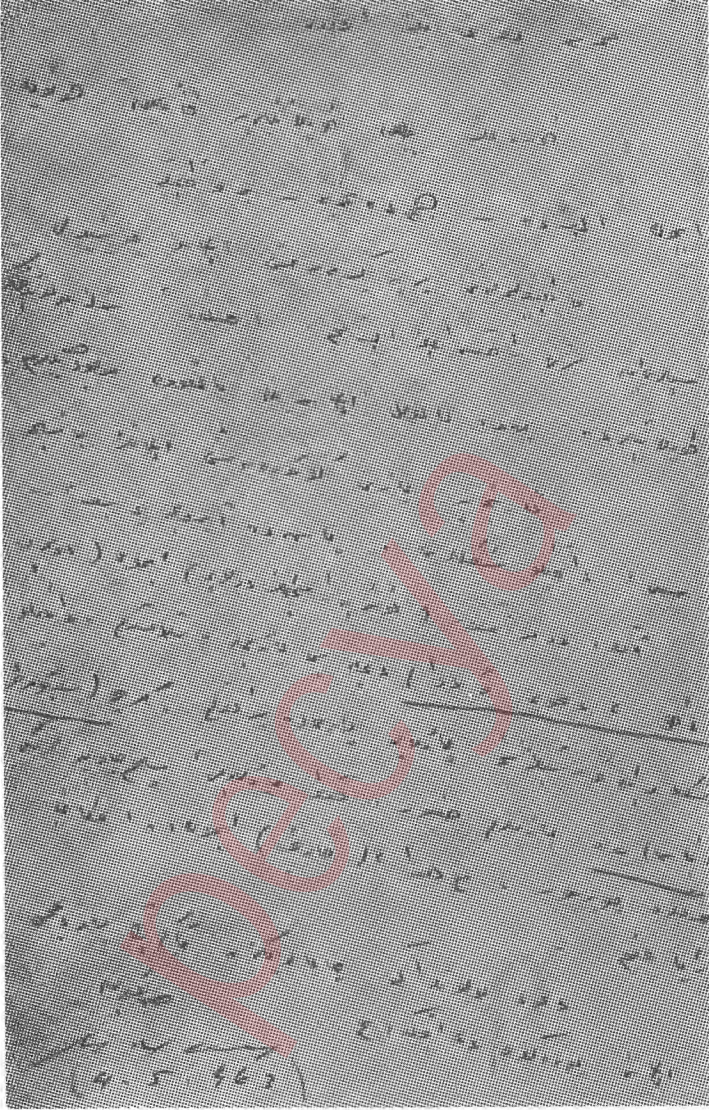
TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU Kütüphanesi'nde SAKA ve UZGÖREN'in kitap bağışları ile oluşmuş olan ve adlarını taşıyan köşe...

Çoktanberi bütün ısrarlara rağmen KARINCA'ya yazı veremiyorum. Arkadaşlar «bu defa konu Remzi SAKA» dediler. Söz konusu Remzi SAKA olunca, hoş görünüşe güvenerek, paslanmış kalemimi yürütmek için bütün cesaretimi topladım.

Ona olan sevgi ve hayranlığım, nedeniyle Onu tanıtırken kullandığım ifadeler, abartılmış ve duygusal söylenmiş sözler gibi karşılanabilir. Aziz okuyucularımı bu yargıdan uzaklaştırmak isterim.

O bir melek idi. Meziyetlerini saymakla bitiremeyiz.

O'nun yüksek şahsiyetini belirtmek ve tasvir etmek için 1932 den beri yazdıklarını ve yaptıklarını gözönüne getirmek ve özetleyebil-

Remzi SAKA'nın Nusret UZGÖREN'e yazdığı
4.5.1963 tarihli mektup

mekle mümkün olabilir. Bu nedenle kısaca ve ana hatlarını anmakla yetineceğim.

Merhum Remzi SAKA yazılarında ilk önce zemin hazırlardı. Uzun açıklamalarla anlatmak istediklerinin önce felsefesini yapardı. Derin kültürü, geniş görgüleri ve sahip olduğu ruh asaleti, okuyanlarını ve dinleyenlerini büyüledi sanki. Kooperatifçiliğin sihirli kudretine o kadar inanmıştı ki, varlık içinde yokluk çeken yurttaşların uyanmaları için, tabiri caiz ise çırpınırdı. Düşüncelerine inananları öz kardeşi gibi severdi. Şükran duygularını bereket yağmurları gibi serperdi.

Onbeş kadar kitap yazmış olan değerli kooperatifçi Remzi SAKA'nın son eserlerinden biri olan 1974 tarihli ve 186 sayfalık «Kooperatifçiliğimiz» adlı eserini üstün yapıt olarak telakki ederek okursak, Türk Kooperatifçilik Tarihini rahatlıkla ve az zamanda öğrenmiş oluruz.

Bu büyük kooperatifçiyi hiçbir zaman unutmayacağız. Her yıl onu bütün yönleri ile tahlile çalışacağız. Bizlere örnek olan büyük Remzi SAKA'nın mektuplarından ikisini örnek olarak sunuyorum. Bu değerli hatıralardan biri 6.9.1974 diğeri ise 4.5.1963 tarihini taşımaktadır. Kendi el yazısı ile yazılmış olan mektubun fotokopisini ve Türkçe harflere çevirisini bu yaşımın şimdilik son bölümü olarak sunuyorum.

FOTOKOPİNİN TÜRKÇE HARFLERLE ÇEVİRİSİ :

Muhterem Nusret Beyefendi,

Kurumun yıllık toplantılarına katılmak her üye için elbette - hem de aziz - bir vazife.

Vazifelerimizi yerine getirememiş olmanın makbul sebepleri ile sizi rahatsız etmek istemem. Aslında sizin bulunduğunuz toplantılarda ben de bilfiil olmasa bile bilkuvve mevcut sayılırım.

Karınca'ya yazı gönderememiş olmanın başlıca sebebi daktilo müşkülleri. Yaş da ayrıca bir sebep.

Ankara dönüşümde (Kooperatifçilik Dolabı) için (Dolap değil dâvâ ve devâ) diye yazıya başlamıştım. Daktilo müşkülâtı ile Karınca'ya yazıyı yarıda bıraktım. Gerçi «Sigorta Dünyası»nda ya-

zılarım çıkıyor, fakat yazılarımı Selim CAVİT yeni harflere çeviriyor. Mahaza «Karıncı» için de imkân arıyacağım.

Dava yolundaki çabalarınıza Tanrı'nın yardımcı olmasına yürekten dua etmekteyim. Saygılarımla.

Remzi SAKA

4.5.1963

Erenköy Acun Sokak No. 4

6.9.1974 tarihli, Arap harfleriyle mektubu :

Muhterem Nusret Beyefendi,

1 — «Kooperatifçiliğimiz»i adresinize postaladım. Okuyacak vakit bulmanızı yürekten dilerim. Çeşitli dergilerdeki bir kısım yazıları özetliyerek bir araya toplama çabası. Bir bakıma biraz da geç kalmış güç sağlığı.

I. — Kitabın kurucular bölümünde :

a — Tanzimatın iki kanadı. Bu iki kanadın ışığı altında Mithat Paşa'nın şahsiyeti ve izlediği millî iktisat siyaseti ve bu siyasetin de kooperasyon temeline dayanışı.

b — Meşrutiyet Türkiye'sinde iki kooperatifçimizin iki ayrı görüşlerinin değerlendirilmesi. İttihad ve Terakki Fıkrasının izlediği millî iktisat siyaseti ve bu siyaseti temsil etmiş olanların kooperasyona **katkıları**.

c — Cumhuriyet Türkiye'sinde de Atatürk'ün etkileri var.

II. — Temel sorunlar bölümünde; (Kooperasyon hukukuna, tüketim ve konut kooperatiflerine uygulanan sistem) ler var.

a — Türk Bankacılığına ve kredi kooperatifçiliğine uygulanan sistem.

b — Türk Sigortacılığına ve sigorta kooperatifçiliğine uygulanan **sistem**.

c — Türk Kooperatifçilik Kurumu ve kooperatifçiliğimize katkıda bulunmuş kurullar.

ç — Kooperatifçilik yayınları, yazarlar ve eleştirileri, konuları, malî nedenleri ikinci cilde bırakıldı.

Okuyanların; kooperatifçiliğimizin her yönünde UZGÖREN'in (öz) portresi ile karşılaşmaları mukadderdir.

2 — Kitabın biraz da külfetlerinden sözetmeme izin vermenizi rica edeceğim. Bin nüshası için Aktaş Matbaasına 9.500.— lira ödedim. Daktilo ve öteki harcamalar tabiatile ayrı. **Kent kitaplıklarına, yüksek okullara ve bu okulların öğretim üyelerine** — tabiatile meslekten olanlara — gönderilenler de yüze yaklaşık. Fiyatı 12.— lira olduğuna göre bir kazanç düşünülmediği apaçık. Şimdi Erenköy pazarında 12.— liraya yarım kilo et, yada beyaz peynir almak olanaksız.

İkinci cildin baskısına kısmen de olsun yardımını dokunabilecek satışları yapabileceğimi de sanmıyorum. 16 bin kooperatif ve milyonlarca ortak ile övünmekte haklı olabilir miyiz? Kooperasyon konularının sorumluluğunu taşımakta olan bankaların kültür fonlarından faydalanma olanağı gerçi başlıca teselli kaynağı ve fakat bu yolun da kendine özgü sıkıntıları malum.

Mümkün olanı esirgemiyeceğiniz inancı ile mutluluklar diler, saygılar sunarım.

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK TARİHİNE KISA BİR BAKIŞ

★ Remzi SAKA ★

Türk Kooperatifçilik Kurumu memleketşumul, tüm memleketi içeren bir örgüt olduğu halde istikrarlı bir gelişme gösterememekte idi Kurumun zaman, zaman parlayıp, zaman zaman da sönüşüne kooperatifçilerimizin gönülleri elbette razı olamazdı.

Kurum, tanınmış bütün kooperatifçileri bir araya toplamak ve ortak çalışma ortamı sağlamak gücünü kazanamamıştı.

Kongreler, şu veya bu şekilde seçilmiş yüzlerce temsilci yerine 20 - 30 kooperatifçinin katılacağı toplantılar biçiminde yapılıncı daha verimli olurdu.

Memleketimizde gelişme olanakları sınırlı olan Kooperatif dalları üzerinde çalışmakta ısrar edilince kurumun enerjisi kısır alanlara beyhude yere harcanmış olurdu. Kurum, çalışmalarını gelişme olanakları sonsuz Köy Kooperatifçiliği alanında topladığı ölçüde memleket koşulları ile bağdaşma olanağı sağlamış olurdu.

Kooperatif Sarayı Kurumun gelişme oranını gösteremezdi. Saray yardım politikasının ürünü idi.

Kurumun yayınları 47 yıl sonra dahi aboneman yöntemi ve kamu kuruluşlarının desteği ile yürütülmekte idi.

Kurum, kooperatiflerin sağlıklarını ya da hastalıklarını haber veren müş'irleri 47 yıl sonra dahi kullanacak güçten yoksundu. Kooperatifçiliğin temelini halâ da iktidarların izledikleri (Pirimli Barem Politikası) oluşturmakta idi.

Hafıza-î beşer nisyan ile malûl olsa da tarihin diyalektiği, sosyolojinin kanunları, arşivlerin sesi gerçekleri günün birinde gün ışığına çıkarırdı.

Eleştiri ya da önerilere Kurumun ya da Kooperatifçilerimizin verilmiş karşılıkları bir araya toplansa birkaç cilt kitap olurdu. Biz derinliğine ve genişliğine ayrıntılı araştırmaları uzmanlara ve yeni kuşaklara bırakarak (Temelde ya da tavandaki) eleştirilerini araştırmakla yetineceğiz :

I — Kooperatifçiliğimizin temelini kooperasyonun temel ilkeleri değil ve fakat iktidarların izledikleri primli barem ve benzeri destek politikasının oluşturduğu fikri gerçeğin kendisi sayılabilir.

Bilindiği gibi kooperasyonun temeli ve tarih felsefesinin de iftitaht (başlama) tekberi (SORUMLULUK BİLİNCİ) idi. Sorumluluk bilincini her kuşak kendinden sonraki kuşaklara (MUKADDES MİRAS) olarak emanet etmekle görevli idi. Sorumluluk duygusu sosyal yaşantının da kökü idi.

Ortakların sorumlulukları kooperatiflerin statülerine bağlılıkları ile başladılar. Statü ortakların İncil'i sayılırdı. Ortak İncilin ruhuna gönülden bağlanmış olmalı idi. Oysa ki, bizde ortak Kooperatiflere Statüleri ile değil, primli barem politikası ile bağlanmakta idi. Bu biçim bağlılığın örnekleri Kooperatifçiliğimizin her dalında ve her yönünde sayısız idi. Bu sayısız örneklerden sadece birini ve fakat akan suları donduracak nitelikte olanını 1948 yılında yayınladığımız (Kooperatifçilikte Sorumluluk) adlı yapıtımızdan aktaracağız :

II — Bir Ankara yolculuğunda politik yönü ağırlaşmış bir okul arkadaşımın o tarihteki makamında çeşitli memleket sorunlarını tartıştık. Bir ara Kooperatifçilerimizin de kısırlığı eleştirme konusu olmuştu. Arkadaşım :

— Bu yıl ben ürünlerimi kooperatife vermedim.

Demiş ve nedenini de açıklamıştı : Açıklanan nedenlerin başında da baremin yetersizliği vardı.

A — Aslında bu ortak hukuk sanatındaki gücü ile tanınmıştı. Kooperatifin Statüsünü tabiatıyla bilirdi. Baremin fiyat değil bir kredi ölçüsü olduğunu da bilirdi. Aslında bu ortağın krediye de ihtiyacı yoktu. Aslında devlet tarım sektörünü ve bu sektörde kader arayanları destekleme alımları ve taban fiyat politikası ile korumakta idi. Taban fiyat politikası ile barem arasındaki bağlar da organikti. Fiyat açısından bile baremin değil ve fakat taban fiyat politikasının yetersizliği söz konusu olabilirdi.

B — Öte yandan kooperatif bu ortağında her yıl kooperatife vermeği üslendiği ürünü de hesaplayarak teşkilât kurmuş, depo yaptırmış ya da kiralamıştı. Kooperatifin rantabilitesindeki sorumluluğunu bu ortak elbette gözden irak edemezdi.

C — Dahası da vardı. Bu ortak iktidar partisinin de belli başlı yöneticilerindendi. Ve bu nedenle de uygulamadaki aksaklıkların sorumlularından biri idi. Fakat hazin olan gerçek de şuydu : Bu ortak üyesi olduğu kooperatifin bünyesi içinde bastığı dalı kesen Nasrattin Hoca olmuştu.

Canan gide, rindan dağıla, mey ola rizan

Böyle gecenin hayr umulur mu seherinden?

Kooperatifçiliğimizin yıllar boyunca süregelmiş bulunan yükler acısı hasarlarının başlıca nedeni bizim görüşümüze göre sorumluluk bilinci ve duygusunun yetersizliği ve bu yetersizliğin de kontrol altına alınmamış ve aynı zamanda da bu bilinci uyanık tutacak meş'alenin de sürekli olarak yakılmamış olması idi.

III — Kooperatifçiliğimizin sadece barem değil ve fakat kredi politikası ile de büyük ölçüde beslenmekte olduğu da bilinen gerçektir. Özellikle tarım satış ve tarım kredi kooperatiflerine iktidarların direktifleri ile açılan krediler şimdi milyarlarla ifade olunmakta idi.

Kooperatifçilik, ATATÜRK'ün 1931'deki İzmir uyarısı ve önerilerinin etkisi altında her partinin programında önemli yer tutmakta ve bu nedenle de İktidarlar, Kooperatifçiliğimizi programları ölçüsünde desteklemektedirler. Ancak DESTEK POLİTİKASI nalıncı keseri olarak kullanılamaz, tek yönlü olarak işleyemez. Destek politikası, kuşkusuz pragmatik yöntemle oluşturulmuş strateji ister.

IV — Kongrelerin şu veya bu şekilde seçilmiş yüzlerce temsilci yerine 20-30 kooperatifçinin katılacağı toplantıların daha verimli olacağı fikri de denenmişti. 21 Aralık 1944 tarihinde Türk Kooperatifçilik kongresi bu espri ile toplanmıştı. Aslında Kongrenin mimarisine hâkim olan bilimsel görüşü 1944 yılında toplanan ilk kooperatifçilik kongresinde Prof. Mehmet Emin ERİŞİRGİL açıklamıştı : İstanbul Üniversitesinin felsefe Profesörü Erişirgil'in uyarısı olan açılış konuşmasını her zaman vesile buldukça ya da vesile yaratarak tekrarlamakta yarar vardır.

A — Türk Kooperatifçilik ve Türk İktisad Dernekleri (Kooperatifçilik fikir ve terbiyesi) ni yalnız yaymayı yeterli bulmuyorlardı. Bu Kongre ile Türk kooperatifçiliğinin gelişmesinde uğranılan güçlükleri ve bunları yenme çarelerini kooperatiflerin en yetkili delegeleri ile birlikte araştırma girişimine giriyorlardı .

B — Bilim adamları ile iş içinde bulunanlar elele vererek memleket sorunlarını konuşmaları bilim adamlarının alıştığı sentez kabiliyetine iş adamlarının memleketimizin türlü bölgelerinde ve türlü işlerindeki özel deneylerini katmaları önceden takdir edilemeyecek derecede yaygın ve feyizli sonuçlar verirdi. Başka memleketlerin deneylerine dahanarak taklit eserleri değil memleket gerçeklerinin sentezi olan bilim eserleri kazanılırdı.

C — Kongre Türk kooperatifçiliğine memleketin gerçeklerine uygun bir yön gösterebilirse memleketin ekonomik yaşantısına tesir mevkiinde olanları aydınlatabilirse Türk Kooperatifçilik ve Türk İktisatçılar Dernekleri ömürleri boyunca gerçekten öğrenmeye hak kazanmış olurlardı.

Felsefe Profesörü Erişirgil, engin bilgisinin örsünde kongrelerin gerçek değerlerini ölçmesini bilmişti..

V — Kooperatifler Sarayı yardım politikasının ürünü sayan fikirde gerçeğin payı aranabilirdi. Fakat şimdi Sarayın geliri Kurumun ilkelerini gerçekleştirme savaşının başlıca aracı idi. Kurum yayınlarının 47 yıl sonra dahi aboneman yöntemi ve kamu kuruluşlarının desteği ile yürütmekte olduğu da bir ölçüde gerçektir.

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMUNUN kuruluşunu kaynaklarının ışığı altında vurguladıktan, yarım çağa yaklaşan yaşantısı boyunca topluma verebildiklerini özel görüşümüze göre nirengi noktalarıyla da olsa gösterdikten sonra; sıra eleştirilere gelirdi. Kurumun gerek kuruluş nedenleri, gerek çalışmaları ile ilgili düşünceler de, eleştiriler de eksik değildir.

Eleştirilerden örnekler verelim :

Kuruluş ilkelerine ve yasalara göre birlikler kooperatiflerin yani alt yapının ortak çıkarlarını korumakla yükümlü ve sorumlu idiler. Ortak çıkarlarda ekonomik ya da kültürel alanlara yönelik olurdu.

I — Her iki alanda da öncüler teorisi ile karşılaşmamız kaçınılmaz zorunluluktu. Ancak hemen belirtmeliyim ki, kooperasyonda

öncüler teorisi (Merkeziyetçilik, dikey hiyerarşi) anlamına alınamazdı. Kooperatifçilik adlı yapıtımızda kooperasyonun kültürel yönünü yaşantıları boyunca aydınlatmış bulunan öncüler izlenmişti. Kooperatifçilik Kurumu da kuşkusuz kooperasyonun kültürel alandaki öncülerinin örgütü olmak gerekirdi. Fakat Kurum 1163 sayılı yasanın getirdiği örgütlenme modellerinden biri değildi. Kurum alt yapının ortak yararları ile organik ilişki kurmuş değildi. Kurumun yetkilerini de sorumluluklarına da bu açıdan değerlendirmek gerekirdi. Bu aşamada kooperatifçiliğimizin ilk öncülerinden biri olan Muhittin Birgen'in yaşantısı boyunca gerçek kooperatifleri sahtelerinden ayıracak hukuk düzeni istediğini ve bu isteğini de zaman zaman tekrarladığını hatırlatmakla yetineceğiz.

II — Birliklerin korumakla yükümlü ekonomik çıkarları ise kooperatiflerin ya da birliklerin çalışma dallarında göre hem de hayli çeşitlenirdi. Ve bu çeşitleri de birlik sözleşmelerinde ayrıntılı olarak göstermek yararlı olurdu. Örneğin kooperatiflerin iştigal konusu olan malların alınıp satılması ya da üretilmesi ya da kredi işlerinin ortaklaşa oluşturulması ve benzeri konular ve bu konuların öncüleri de kooperatif üyelerinin içinden çıkar yada kooperatifler tarafından seçilirdi. Fakat bu tatbikatçılar sürekli olarak denetlenir ve gereğince de süreleri dolmadan görevlerinden alınabilirdi.

III — Nusret UZGÖREN kuşkusuz şimdi Yönetim Kurulunun Başkanı ve Kurumun yayın organı olan Karınca dergisinin de başyazarı olarak kendisine düşeni zamanında ve kararınca yapmış olmanın gönül rahatlığı içinde idi. Gerçi Kurumun Genel Kurullarında Yusuf Kemal Tengirşek, Nazmi Topçuoğlu, Mümtaz Ökmen, Cezmi Elçin, Halit Nazmi Keşmir, Muhlis Ete, Fethi Çelikbaş, Fenni İslimyeli, Necmi Sönmez gibi üyelik ve başkanlık yapmış seçkin ve aydın değerler vardı. Aslında Kurumun sorunlarına yaşantıları boyunca tekmil ağırlıkları ile eğilenlerin öncüleri özel görüşümüze göre rahmetli Alâeddin Cemil Topçubaşı, Dr. Cevdet Nasuhi Savran ile çok şükür aramızda ve benden iki yaş küçük Sayın UZGÖREN'di.

Nusret UZGÖREN hastalığı nedeni ile 1973 yılında yönetimden çekilince Kuruma bir örneğini de bana gönderdiği mektuptan parçalar aktararak konumuzu kapatacağım...

IV — Kurumun (Enerjisini kısır alanlarda tüketmemesi ve çalışmalarını gelişme olanakları sonsuz olan köy kooperatifçiliği alanında toplanması) fikri aslında Kurumun kurucularınının 1932 yılın-

da yayınladıkları ikinci bildirisinin temeli idi, Bilindiği gibi bu temel fikir ikinci bildiride şu biçimde açıklanmıştı :

— Memleketimizde en önce ve daha ziyade kooperatif teşkilâtına tarım sektörü şimdi tarım ile de kırsal bölgeler muhtaçtı.

Gelişme olanakları sonsuz köy kooperatifçiliği fikri zaman ve olayların akışı içinde yörüngesine oturmuş, tedvin hukukumuz bu yönde gelişmiş ve şimdi hükümetlerin yapısına bir de (Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı) eklenmişti. Kurumun bu gelişmedeki şeref payını yaptıklarından öğrenmek elbette kolaydı. Aslında Kurum kooperatif politikasının bütünlüğünü de gözden ırak edemezdi. Nasıl ki, o tarihteki tek üniversitemizin otoriteleri olan Kurumun kurucuları ikinci bildirilerinde şu temel fikirlere de ağırlık vermişlerdi :

A — Küçük sanatların da kredi kooperatifleri ile korunmaları yararlı olurdu.

B — Başka memleketlerde tüketim kooperatiflerinin Birinci Dünya Savaşı'ndan önce çoğalmış olması buralarda üretim ve kredi örgütlerinin esasen mevcut ve güçlü olmasındandı.

V — Kredi kooperatifçiliğini küçük sanatlar için yeterli saymayan kooperatifçilerimizin nedenleri de şunlardı. Küçük sanat sahipleri :

Remzi SAKA, Türk Kooperatifçilik Kurumu'nda bir sohbet sırasında.

A — Ya hep birlikte ilkel maddeler ya da makine ve araçlar satın almak,

B — Ya da ayrı ayrı vücuda getirdikleri mamulleri hep birlikte satmak,

C — Yahut ta her iki fonksiyonu birleştirerek çalışmak, ilkeleri ile bir araya gelirlerdi. Aslında her iki fonksiyonun küçük sanat kooperatiflerinin bünyesinde temel fikir olabilirdi.

IV — Gerçi kurucular önce üretimin ve üreticilerin kooperatifleştirilmesini memleket gerçeklerine uygun görmüşlerdi fakat olumlu sosyal adalet bilincini tüketim kooperatiflerinde arayan kooperatifçiler de vardı.

Tüketim kooperatifçiliğine uygulanan sistemi (Kooperatifçiliğimiz) adlı yapıtımızın birinci cildinde ve bir ölçüde araştırmış ve eleştirmiştik. Eleştirileri değerli kooperatifçi Celâl ÜZEL'in 1971 yılında yayınlanan (Tüketicilerin Sorunları ve Kooperatifçilik) adlı yapıtı ile de benimsenmiştir.

24/4/1969 tarih ve 1163 sayılı yasa ile getirilen yeniliklerin başında yeni bir örgütlenme modeli yer almıştı. Aslında da organizasyon sağlam temele dayalı olduğu sürece güçlü ve verimli olurdu.

Organizasyonda alt - üst yapılar arasındaki uyumluluk, verimliliğin temel koşulu idi. Alt - üst yapılar arasındaki çelişkiler demokratik düzeni altüst edebilirdi. Buyuran - Buyurulan ilişkileri ulaşılabilirdi.

I — Sosyalist örgütlenmede yöneticileri taban seçer ve sürekli olarak da denetlerdi. Sosyalist örgütlenme modelini Leninist örgütlenme modeli ile uzaktan yakından bir benzerliği yoktu. Leninist örgütlenme biçiminde tüm yetkiler bir avuç merkez yöneticilerinin tekelinde toplanırdı. Sosyalist örgütlenme modelinde ise tüm yetkiler tabanda yani işçilerle, köylülerden oluşan tabanda çöreklenirdi.

II — 1163 sayılı yasa ile getirilmiş bulunan modelde de gerçi alt yapıya dayalı örgütlenme temel fikirdi fakat bu alt yapıyı işçilerle köylüler değil, üreticilerle tüketicilere dayalı kooperasyonun kendine özgü demokratik yapısı oluştururdu.

Kooperatif örgütlenme modelinde tüm yetkiler kooperatiflerde yani tabanda toplanırdı. Kooperatifleri de üretici yahut tüketici olan özgür ve egemen bireyler kurardı. Bireylerin de kooperatiflerin de

özgürlüğüne ve egemenliğine gölge düşürecek yargılar kooperatif ya sa ya da statülerine konamazdı.

Alt yapı ile üst yapı arasındaki ilişkiler de demokratik yöntemlerle düzenlenebilirdi. Üst yapıyı özgür ve egemen kooperatifler kurar, yönetir ve denetlerdi. Ancak bu özgürlük ve egemenlik sosyal bilincin potasında biçimlendiği ölçüde kooperatifler sağlam ve güçlü olurdu. Aslında da özgürlük sürekli saygının egemenlikte sürekli bağlılığın ürünü idi. Saygının da bağlılığında temelinde bireylerin gönül gücü yatar ve kooperatiflerde gönül kahramanlarının arenası olurdu...

Yasalarımıza göre birlikler kooperatiflerin yani üst yapı kooperatiflerinin yani alt yapının ortak çıkarlarını korumakla yükümlü ve sorumlu idiler. Ortak çıkarlarda (Ekonomik ya da kültürel alanlar)a yönelik olurdu :

I — Gerçi ortak çıkarların ekonomik yönünü ve bu yöndeki örgütlenme biçimlerini 1163 sayılı yasa ile yürütmek ve yöneltmek elbette zorunluluktan. Gene gerçi kültürel alandaki ortak çıkarları da gene 1163 sayılı yasa ile yürütmek mümkündür. Fakat bugün için kültürel alandaki örgütlenmenin tek modeli kuşkusuz (TÜRK Kooperatifçilik Kurumu) idi. Fakat şu var ki, Kurumu 1163 sayılı yasa ya göre üreticiler ya da tüketicilere değil, fakat Kooperasyonun kültürel yönüne ağırlıkları ile eğilmiş olan fikir ustaları Dernekler Yasasına göre kurmuşlardı.

II — Gene gerçi Kurumun 1163 sayılı yasa ile yetersiz de olsa bağlantısı vardı. 1163 sayılı yasa birliklerin dışında bir de (DANIŞMA KURULU)nun kurulmasını öngörmüştü. Danışma Kurulu (Türkiye Milli Genel Kooperatifleri Birliğinin Yönetim Kurulu ile Devlet Plânlama Teşkilâtı, Ticaret, Tarım, Maliye, Köyişleri ve Kooperatifler, İmar ve İskân, Milli Eğitim ve Sanayi Bakanlıkları, kooperatifleri finanse eden bankalar ve Türk Kooperatifçilik Kurumunun birer temsilcisinin iştiraki ile) oluşurdu. Danışma Kurulunun görev ve yetkileri de çalışma şekil ve şartları da Ticaret Bakanlığınca hazırlanacak Tüzük ile tesbit olunurdu.

Türk Kooperatifçilik Kurumunun 33 yıl aralıksız Başkanlığını ve Karınca dergisinin de Başyazarlığını yapmış bulunan Sayın UZGÖREN zaman zaman soruyordu :

— 1969 dan bu yana tüzük neden hazırlanmamıştır? Danışma Kurulu neden kurulmamıştır?

Nusret UZGÖREN kuşkusuz kendisine düşeni zamanında ve kararınca yapmış olmanın gönül rahatlığı içinde idi. Aslında da Kurumun sorunlarına yaşantıları boyunca tekmil ağırlıkları ile

Remzi SAKA, bir gezisi sırasında banka müdürleri ve kooperatifçilerle.

eğilenlerin öncüleri özel görüşümüze göre Alaaddin Cemil Topçubaşı, Dr. Nasuhi Savran ile çok şükür aramızda ve benden de iki yaş küçük Nusret UZGÖREN'di...

Nusret Uzgören hastalığı nedeni ile 1978 yılının ilk aylarında yönetimden kuşkusuz gönül rahatlığı içinde çekilince Kuruma gönderdiği mektupta (Kurumun kalkınma çabalarına ışık tutmuş bulunan özlü bilgiler) de eksik değildi. Bu bilgilerden de örnekler verelim :

I — Yönetim Kurulumuz üyeliğinden üzülererek istifa etmiş bulunuyorum. 1933 yılında Ankara'da ilk Genel Kurul Toplantısı yapmış olan Derneğimizin Yönetim Kurulu Üyeliğine seçilmiştim. Bahis konusu Genel Kurul Türk Ocağında büyük bir kalabalığın huzurunda Ekonomi Bakanı CELÂL BAYAR'ın başkanlığında yapmıştı.

II — Başlangıçta tek kuruluş olmayan Derneğimiz bugün milyonlara sahiptir. 33 yıl boyunca Başkanlığım sırasında katkılarım olmuşsa ne mutlu bana.

III — 1163 sayılı kanunun hazırlıklarında ve gerçekleştirilmesinde Kurumun etkili çabaları tarihe geçmiştir.

IV — Kurumumuz uluslararası kuruluşlarla bağlantılar kurmuş, toplantıların bazılarında katılarak Türk'ün yerini büsbütün boş bırakmamıştır.

V — B.İ.T. neşriyatından dört önemli eser Prof. Dr. Arif ERGİNAY, Harun Pastanoğlu, Akil Koyuncu tarafından dilimize çevrilmiş, Kurumca da bastırılmıştır.

VI — Sekiz büyük Kongremiz, tercüme yayınlarımız, yüzlerce seminer ve konferanslarımız Cumartesi günleri bütün gün açık bulunduran ve beşbinin üzerinden eseri toplamış olan kitaplığımız ve radyoda her sabah ilân edilen keyfiyet şeref ve gurur sağlayıcı bir durumdur.

Mektupla aktarılan bilgilerin izinde ve ışığında (Türk Kooperatifçilik Kurumunun istikrarlı bir gelişme gösterememekte ve tanınmış kooperatifçilerimizi bir araya toplayamamış olduğu) kanısına katılmak elbette olanaksızdı.

VIII — Sayın UZGÖREN, Karınca'nın 500 üncü sayısında Kurumun çabalarını beş döneme ayırarak incelemeyi öngörmüştü. Özel görüşümüze göre başlıca sorumluluğu ya da ilk sorumlusu sayılabileceğim ikinci dönem bir fasıla, bir ara sayılır ve bir köşeye itilebilirse etkinlik ve süreklilik faktörlerinin izinde ve ışığında Kurumun çabalarını iki dönemde incelemeyi de düşünmek mümkündür :

A — Alaaddin Cemal TOPÇUBAŞI dönemi,

B — Nusret Namık UZGÖREN dönemi.

Uzgören'in başarılarında özellikle değerleri bir araya toplamak ve yeni kuşaklara yer vermekte olgun mizacının payı büyüktü. Kuşkusuz Topçubaşı da olgundu. İkinci yüksek tahsilini Fransa'da Sorbon Üniversitesinde yapmıştı. Ancak dağınık çalışma yöntemi başarılarını az da olsa çelmelemekte idi. Topçubaşı bir bakıma kuruluş, Uzgören de yayılış dönemlerinin sorunlarına tekmil ağırlığı ile eğilmiş fikir şövalyelerimizdi.

Kurumun şimdiki Başkanı Sayın Prof. Dr. Halil Fahri ÖRS Karınca'nın 500 üncü sayısında

ÂYİNESİ İŞTİR KİŞİNİN LÂFA BAKILMAZ

Dizesinde yaşayan espriye uygun olarak Kurumun (Yalnız yayın, yalnız sözle yetinmemesi ve yeni aşamalara yönelmesi gerektiği) tezini savunmakta ve kooperatifçiliğimize uygulanmakta olan (Eğitim ve denetim sistemi)ni yetersiz bulmakta ve bu nedenle de (Kurumun katkıları ile sistemin yeterli düzeye ulaştırılmasını) önermektedir.

Sayın ÖRS'ün eğitim - denetim sistemlerindeki yetersizlik görüşüne içtenlikle katılırız.

I — Aslında bilindiği gibi Krumun statüsü eğitim temeline dayalıdır. Oysa ki, Sayın Örs'ün de belirttiği gibi (Türkiye'de yapıldığı sanılan kooperatifçi eğitim göstermeliydi. Üniversitelerimizde, Fakültelerimizde, Akademilerde, Yüksek Okullarda haftada 45 - 50 dakikalık ders programları ile kooperatifçilik ilkeleri rayına oturtulamazdı.) Dahası da vardı 1931'de Atatürk'ün İzmir uyarı ve önerilerinin etkisi ile İstanbul Yüksek Ticaret ve İktisad Okulu iki Kooperatif Kürsüsü ihdas etmişti. Fakat bu iki Kürsü zaman içinde sessiz sedasız kaldırılmıştı. Nedenini de kimse sormamıştı. Oysa ki (Kooperatif eğitiminin Milli Eğitim Bakanlığı örgütlerine yeterli programlarla yerleştirilmesini sağlamak) Kurumun statüsüne yerleştirilmiş temel fikirdi. Oysa ki, (Profesörleri, doçentleri ve asistanları ile tüm öğretmenler) Kurumun tabii üyesi sayılmıştı. Her iki fikir Kurumun eğitime katkısı boyutlarını göstermeye yeterdi.

A — Devlet Plânlama Teşkilâtının 1971 yılı programında (Kooperatif Sektörü) başlıklı bir bölüm vardı. Bu bölümde bir (Kooperatif Eğitim Merkezi) nin kurulması öngörülmekte ve önerilmekte idi. Bu merkez her tip kooperatifi bilimsel yöntemlerle uyaracaktı. Eğitim merkezini de Türk Kooperatifçilik Kurumu kuracaktı. Ancak kültürün yapısını dinamikleştirmek ve bir Kooperatif Eğitim Merkezi kurabilmek yeterli araç isterdi.

B — Devlet Plânlama Teşkilâtı fikrin gerçekleşmesini sağlayacak kaynaklara da eğilmişti. Kamu kuruluşlarından ve dış yardım programlarından yararlanmayı da önermişti. Ancak Eğitim Merkezi sağlam ve sürekli kaynak ve kaynağı sorumluluk bilinci ile kullanacak sağlıklı düzen isterdi.

II — Sayın ÖRS'ün (Kontrol) sisteminde Kurumun da sorumluluk alması önerisine katılmak hayli güçtür. Gerçi Sayın Profesörün de dediği gibi Kurum tarafsız bir kuruluştur. Kurumun konulara bakışı somut, bilimsel ve objektiftir. Fakat kontrolun temelinde sorumluluk bilinci ve sorumluluk bilincinin temelinde de (Kendi kendine yeterlik) sorunu yatmaktadır. Özel görüşümüze göre bu sorunla bağdaşmayan her sistem yetersizdir.

III — Aslında kontrol sistemin tedvin hukukumuzun oluşunda zaman zaman tartışılmıştır. İmparatorluk Türkiyesin'de ilk (Müstakil Kooperatif Yasası) tasarısı ve bu tasarıya yerleştirilmiş olan kontrol sistemi Cemal ATAY'ındı.

Cumhuriyet Türkiye'sinde de 1934 de ilk (Müstakil Kooperatif Yasası Tasarısı) da benimdi. Benim tasarımın temelinde 1929 tarihli Romen Kooperatifleri yasası yatmakta idi. Bu yasayı da Prof. GİDE'nin yakın çalışma arkadaşı Prof. RİST hazırlamıştı. Romen Kooperatifler yasası (Kooperatiflerin kendi kendilerini yönetim, denetim ve eğitim) temeline dayalı idi. Benim projemde bu model bir ölçüde öngörülmüştü; Proje 1934 de İstanbul'da toplanan (İktisad Kongresi) nin onayından geçmiş ve Kongrenin önerisi olarak da Ticaret Bakanlığına gönderilmişti.

1934 de yayınlanan (Kooperatifçilik Dersleri - Avrupa kanunlarına göre Kooperatif Hukuku) adlı yaptımızdan Bulgaristan,da, Yugoslavya'da, İtalya'da Almanya'da, Belçika ve İsviçre'de kooperatiflere uygulanmakta olan kontrol sistemleri bir ölçüde özetlenmişti.

IV — Kooperatifçiliğimize uygulanacak KONTROL sistemine Kurumunda, Kooperatifçilerimizin de zaman içinde ağırlıkları ile eğildiklerini biliyoruz. İki değerli meslek otoritesi Prof. Muhlis ETE ile Harun PASTANOĞLU'nun ortaklaşa hazırlandıkları ve Yedinci Kongreye sundukları tebliğ olumlu modellerden biri idi. Tebliğde :

A — Batıdaki deneylerin ışığı altında Kooperatiflere uygulanmakta olan kontrol sistemleri gösterilmiş ve

B — Özellikle bilgili ve kültürlü elemanların yetiştirilmesinin uzun önemli bir kültür sorunu olduğu belirtilmiş.

C — Önemli olarak da denetçilerin (Kooperatif hareketleri içinde sorumluluk taşımaları) gerçeğine ağırlık verilmiş ve son olarak da 1163 sayılı yasanın denetime gerektiği yenilikler sergilenmişti.

Aslında şimdi elimizde Kurumun sürekli ve olumlu çabaları ve bu çabalara Sayın FENNİ İSLİMYELİ ile Sayın Kasım ÖNADIM'ın enerjik katkıları ile gerçekleştirilmiş, şimdi Kooperatiflerimiz bu yasa ile kendi kendilerine yeterlilik temeline dayalı denetim sistemini rahatlıkla kurabilirler.

V — Özel görüşümüze göre «Türk Kooperatifçilik Kurumu :

A — İktidarların uyguladıkları Kooperatif Politikasını sürekli olarak denetlemek, zamanında ve Karınca'da uyarılarda ve önerilerde bulunmakla yetinmeli.

B — Tekmil ağırlığı ile eğitime eğilmeli, enerjisini de kaynaklarında pragmatik yöntemle kullanmalıdır. Ancak eğitimde kuşkusuz program ister. Programın sosyo - ekonomik yapısını da elbette usta mimarlar yapar. Türk Kooperatifçilik Kurumu çok yerinde ve doğru olarak eğitime katkısını vurgulamak bir bakıma programa bağlamak amacı ile dördü yabancı 24 Uzmanı adları ile toplantıya çağırmıştır. Fakat çağırılanların hiçbiri davete icabet etmemiştir.

VI — Aslında ise 1163 sayılı yasa kuşkusuz uzmanları da içeren bir (DANIŞMA KURULU) öngörülmüştü. Fakat Kurul 1969 dan bu yana ve halâ da kurulamamıştı. Ticaret Bakanlığı yine evvelce olduğu gibi (Önce ortam) tezi ile kuruluşu ertelemiş olabilirdi. Ancak 1163 sayılı yasa Kooperatifçiliğimize (Kendi aleminin padişahı) olma olanağı sağlamıştı. Aslında da hükümetlerin başta gelen görevi (Kooperatiflere muhtaç oldukları hukuk ortamını hazırlamak) dı. Hazırlanan ortamdaki yararlanmak ta kültürle olurdu.

Yaşam dolu, neşe dolu, mutluluk dolu toplum huzur ve sükûn dolu ortam ancak ve ancak kültüre dayalı kooperatif politikası ile sağlanırdı.

Kültüre dayalı Kooperatif politikası da pragmatik yöntemle oluşturulmuş strateji isterdi...

KAYNAKLAR

- 1 — Prof. İleri - Kooperatifler, Prof. Fındıkoğlu - Kooperasyon Sosyolojisi, Prof. Sarıdal - Sosyal Ekonomi, Prof. Kesler - Kooperatifçi, Muhittin Birgen - Türk Kooperatifçisi Dergisi, Dr. Atasagun - Kooperatif Postası Dergisi, Remzi Saka - Karınca Dergisi.

- 2 — Remzi Saka - Kooperatifçiliğimiz (Cilt - I)
- 3 — Prof. İleri - Kooperatifler
- 4 — Remzi Saka - Kooperatifçiliğimiz ve Celâl Uzel - Tüketim Sorunları ve Kooperatifçilik
- 5 — Prof. Erişirgil - I inci Kooperatifçilik Kongresi (Karinca)
- 6 — 5 inci Kooperatifçilik Kongresi (Karinca)
- 7 — Mehmet Ali Aybar - Sosyalist Örgütlenme Modelleri (Cumhuriyet Gazetesi)
- 8 — Halim Utlü - Uzgörenle Konuşma (Karinca Dergisi)
- 9 — Prof. Halil Fahri Örs . Beklenen Yeni Atılım (Karinca)
- 10 — Devlet Plânlama Teşkilâtı 1971 Raporu
- 11 — Remzi Saka - Kooperatifçiliğimiz (Cilt - 2)
- 12 — Remzi Saka - Kooperatifçilik Dersleri
- 13 — Prof. Ete ve Harun Pastanoğlu - Kooperatiflerin Denetimi (Karinca - 409)
- 14 — Rahmi Önen . Çalışma Grubu) (Karinca Dergisi - 409)

TARIM KREDİ KOOPERATİFLERİ VE UZGÖREN

Remzi SAKA

UZGÖREN'in Kooperatifçiliğe yaptığı hizmetlere; Ziraat Bankasının Trabzon, Samsun ve Manisa Müdürlüklerindeki çabaları ile başlayacağız. UZGÖREN'e göre; sosyal reformun anahtarı (Lâtin harfleri) iktisadi reformun anahtarları da (Kredi Kooperatifleri) idi. Köylüyü marabacıların elinden bu kooperatifler kurtaracak idi. Kooperatifler kurtaracak idi. Kooperatif hareketlerine samimi ve şuurlu yardım hepimizin vazifesi idi. Öte yandan da para; Türkiye'de en kıt olan (Meta) idi. Kıt olduğu yerde paranın; ehil ve muktesid unsurlar elinde değerlendirilmesi gerekti. Her silâh, kullanmasını bilen elinde işe yarardı. İktisada riayet etmeyen, çalışmasını bilmeyen, israflardan korunamayan köylülere kooperatiflerin endahları caiz değildi. (1)

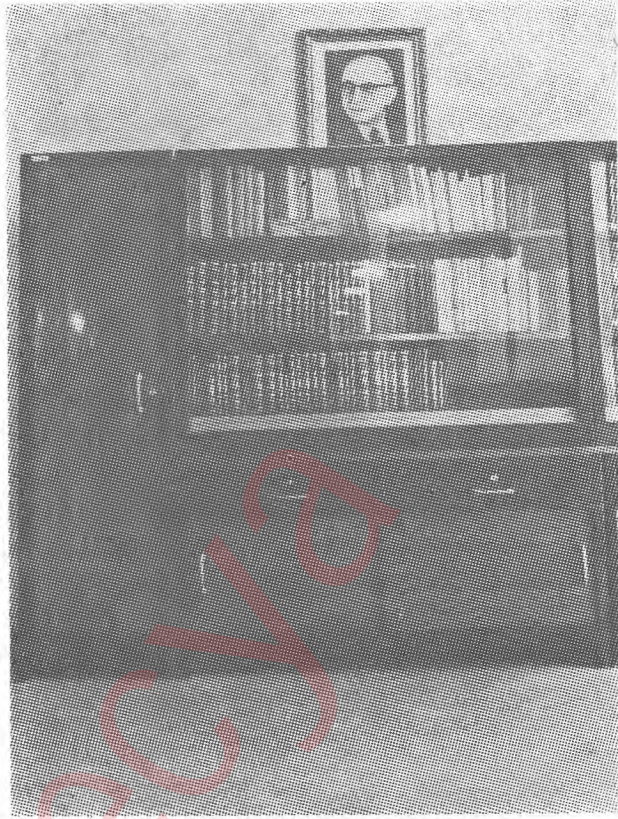
UZGÖREN Trabzon, Samsun ve Manisa'daki denemelerine bu fikirlerin ışığı altında başlamıştı.

I — Genç, dinç ve okur-yazar bir Trabzon genci askerlikten dönmüştü. Evi, Rus istilâsında yıkılmış, tarlası yıllarca sürülmemiş, fındık bahçeleri bakımsız kalmıştı. Evini, tarlasını ve bahçesini onarmak için gencin paraya ihtiyacı vardı ve fakat para, marabacının elinde (Ateşten gömlek) idi. Köylüyü, yangından kurtaracak olan (KORUYUCU MELEK) de KREDİ kooperatifleri olacaktı. UZGÖREN bu inançla 1928 yılında Trabzon İlinin (Coşara ve Samaroksa) köylerinde (İribar-ı Zirai Birliği) nin kuruluşuna öncülük yapmıştı. (2)

(1) Kaynak : Nusret Uzgören - Kooperatif Bir Ver Beş Al mıdır?

(2) Kaynak : Harun Pastanoğlu

**Kurumumuz
Kütüphanesi'nde
Nusret UZGÖREN'in
bağışı olan ve adını
taşıyan köşe.**

II — İtibar-ı Zirai Birlikleri; memleketin iki, üç bölgesinde (Ateş böcekleri) gibi yanıp sönmüştü. Nedenlerini Uzgören'den dinleyelim :

(...Gerçi Ziraat Bankası köylüye bol para dağıtmaya başlamıştı. Fakat Bankanın o tarihteki kadrosu, yatırımları ayarlamaya ve denetlemeğe yetmemekte idi. İtibar-ı Zira Birlikleri Kanununun yürürlükte olduğu yıllar 1924 - 1929, Ziraat Bankasının ticaret işlerine ve kredilerine daha fazla temayül ettiği belliydi.)

III — Kooperatif hareketlerinin ihtiyaçlara uygunluk ölçülerini de Uzgören aramıştı :

A — Kooperatif hareketinin iyi başlayıp başlamadığını anlamak için bu hareketten ne beklendiğini; Kooperatife giren köylünün bu işten ne umması gerektiğini de araştırmak lâzımdı.

B — Türk'ün mantığı ve sezgi gücü kuvvetli idi ve fakat toplulukla yapılacak işlerde daima bir öncü arardı. Kooperatif hareketleri, militan isterdi. (3)

1929 da yürürlüğe girmiş bulunan Kredi Kooperatifleri Kanununun; etkisi altında Kredi Kooperatifleri gerçi memleketin her tarafına kolaylıkla yayılmıştı. Ve fakat bu yayılış hareketinin randımanı da Kooperatifçiler arasında tartışma konusu olmuştu. Konuyu önce özetleyelim :

(Kredi Kooperatifleri Kanununun tatbikatında; Çiftçinin eline geçen para ile borçlandığı miktar arasındaki oran büyüktü. Ortak; borçlandığı 100 liranın yerine ancak 70 lira alabiliyordu. Farklar, gerçi kapital payı ve mevduat olarak ortağın hesabına işleniyordu ve fakat borcun vadesi gecikince de ortak, aslında üçte ikisini aldığı paranın tamamını ödemek zorunda kalıyordu.)

(... Tatbikatın tortusu (Bir ver, beş al) olmuştu. O kadar ki, (Bir ver ve beş al) Kredi kooperatiflerinin pratik tarifi sayılmıştı. Kooperatif bir verip beş almak için kurulmuş müessese sayılırsa buna ancak günlük yoksulluğunu gidermek için uzun düşünmeksizin sıkıntıda olan herkesin (Denize düşen yılana sarılır) casına koşacağı tabii idi.

Ancak sırf bu düşünce ile girenlerle dolmuş her kooperatifin sonu hüsrana olurdu. Bunun içindir ki, bir köyle kooperatif kurarken, o köyün en akıllı, işi de az, çok düzgünce olanlarla konuşmak; işin sağlam ve çürük taraflarını açıkça tartışmak ve zorluklar hakkında iyice anlaştıktan sonra, yine onların gönül rızaları ile kooperatif kurmak gerekir.)

Uzgören; 1950 yılında İsviçre'de geçirdiği bir operasyonu fırsat saymış ve (İsviçre Tarım Kredi Kooperatifleri Birliği)ni gezmiş ve incelemişti. Müdürlük odasında birlik müdürünü beklerken duvarda asılı İsviçre haritasındaki işaretler dikkatini çekmiş ve birliğe bağlı kooperatiflerin sayısının 900'ü aştığını da görmüştü. Birlik Müdürü Bay STADETMANN, 65 yaşında ve fakat canlı, tecrübeli, alçak gönüllü bir zat. Uzgören, Müdürle Almanca konuşmaya başlıyor.

— Bizde de 900'e yakın Tarım Kredi Kooperatifi var. Müdür hayret içinde soruyor :

— Bu Kooperatifler Raiffersen tipi midir? Uzgöre'nin cevabı da (EVET) dir.

(3) Kaynak : Nusret Uzgören - Kooperatiflerin İlgisi İle Okuyacakları Bir Kitap.

— Henüz sizin sisteminizde birlik kurmuş değildir. Ancak, Birlik vazifelerinden çoğunu görmekte olan (Ziraat Bankası)na bağlılardır. Teftişlerini Banka yapar. Matbuatlarını ve hesap usullerini Banka tesbit eder. Para ihtiyaçlarını Banka temine çalışır. Müdürün son sorusu şudur :

— Dokuzyüze yaklaşan Kredi Kooperatiflerinizde mevduat miktarı nedir?

Uzgören, üzgündür ve müdüre de son cevabı şudur :

— Kredi kooperatiflerimizin bu yıllara kadar tevdiat kabul etmeleri mümkün olmamakta idi. Fakat olumlu kooperatiflerde (Tevdiat toplama) denemeleri başladı. (Nusret Uzgören - İsviçre'de Tarım Kredi Kooperatifleri - Karınca)

1929 tarihli Kredi Kooperatifleri Kanununun yerini, bilindiği gibi 1935 yılında 2836 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri Kanununa bırakmış idi. Bu kanuna göre; Tarım Kredi Kooperatifleri (Ancak üretimin düzenlenmesi, artırılması ve değerlendirilmesi ergisi ile kurulabilirdi. Tarım Kredi Kooperatiflerinin ödünç para işlerinde (Ortakların tohumluk, fidelik, gübre, tarımsal malzeme, alet ve makine, çift hayvanları satın almak gibi üretim masrafları tarım ihtiyaçlarını karşılamak) esasları, kredileri ortakların kendi imkânları ile başaramıyacıkları hallerde verilecek kredilerin istenen maksat da kullanıldığını denetlemek) esaslı. Gerekçe Ekonomi Bakanlığının idi. Bakan da Celâl Bayar idi.

Tarım kredi politikası, 2836 sayılı Kanunun etkisi altında 1965 yılında gerçi (Ağrı, Bingöl, Diyarbakır, Hakkari, Mardin, Muş, Siirt illeri hariç) tek mil memleketi Kooperatif ağı içine almıştı ve fakat otuz yıl içinde görülen adedi gelişmeye rağmen bu teşekküllerin kendilerinden beklenen hizmetleri ne dereceye kadar yapabilmiş oldukları problemi üzerine eğilmek gerekirdi. Kooperatifçilik kongrelerinde bu görev; kemali ile yapılmakta idi. 1963 yılında yapılmış bulunan (Beşinci Kooperatifçilik Kongresi) nde (Tarım Kredi Kooperatifleri) etüdü, Fenni İSLİMYELİ'nin idi.

İSLİMYELİ; Ziraat Bankasında yıllarca Tarım Kredi politikasının sorumlu mimarlığını yapmış aydın bir memleket genci idi. Kongrede yaydığı tebliğ de önce Tarım Kredi Kooperatiflerinin başarı derecelerini rakamların ışığı altında göstermiş; sonra da başarıları kösteklemekte olan problemleri detayları ile birlikte açıklamıştı. Açıklanan problemlerin önemlilerini özetleyelim :

I — 1963 Türkiye'si; sosyal, kültürel ve ekonomik yönden 1935 Türkiye'sinden farklı idi. 1935 yılında yayınlanmış bulunan 2836 sayılı Kanunun, demokratik ve sosyal bünyemizin bugünkü şartlarına uygun olmayan hükümleri, özgür tüzel kişiliği olan Tarım Kredi Kooperatiflerinin (Serbest karar verme ve çalışma imkânları)nı tahdit etmiş, kooperatifleri yönetim ilgisi ve sorumluluk duygusu azalmış, her şeyi hükümetten beklemek geleneğini yaratmıştı.

II — Vesayet yolu açan hükümleri yumuşatacak, kooperatiflerin demokratik zihniyet içinde kendi kendilerini ve nihayet üst organları vasıtası ile sevk ve idare edecek yeni yargı da ihtiyaç vardır.

III — Tarım Kredi Kooperatifleri, bölge birlikleri ve millî birlik halinde teşkilâtlanmalı ve devlet tescil ve kontrolü ile yetinmelidir.

IV — Tarım Kredi Kooperatifleri, muhtaç oldukları kaynaklar OTOFİNANSMAN yolu ile sağlanmalı ve tevdiat kabul etmeğe yetkili kılınmalı idi.

V — Tarım Kredi Kooperatiflerinin İNTEGRAL sistem ile geliştirilmesi dönemi düşünölmeli idi.

VI — Memleket ekonomisi bakımından önemli olan Hayvanlılık, Balıkçılık, Süngercilik üzerine de eğilmek gerekirdi. (Fenni İslimyeli - 5. Kooperatifçilik Kongresi)

HALK KREDİSİ, TÜRKİYE HALK BANKASI VE UZGÖREN

HALK KREDİSİ fikri; Almanya'da filiz sürmüştür. İlk Halk Bankası 1849 yılında Delitsek kasabasında kurulmuştu. Kurucusu da Schulze idi. Schulze'yi İtalya'da Lozzatti izlemişti. Modelinde ilk Halk Bankası İtalya'da 1865 de kurulmuştu. Fransa'da gerek küçük sanatkârlara, gerek çiftçilere lâzım olan krediyi tercih konusu kendine mahsus bir yol üzerinde yürümüştü. Fransa'da serveti, fazlasıyla dağınmış olduğu için her çiftçinin ve her çiftçinin kendine göre elinde küçük de olsa özel sermayesi vardı. Bu yüzden Kredi Kooperatifleri Fransa'da geç filiz sürmüştü. Schulze - Lozzatti modeline ilk Halk Bankası Fransa'da 1988 de Monote kasabasında kurulmuştu. Model, zaman içinde Avusturya, İsviçre, Belçika, Hollanda ve Kanada'ya yayılmış ve yayıldığı yerlerde de yerleşmiş ve gelişmiş idi. (Kaynak - Prof. Şükrü Baban, İçtimai İktisat Notları, İsmail Rıfki Beyin raporu)

HALK BANKASI fikri hareketi Türkiye’de aşağı yukarı bir çağa yakın süre sonra ancak 1933 yılında başlayabilmiş; 1938 yılında Türkiye Halk Bankası, Ankara ve İstanbul Halk Sandıkları kurulmuştu. Halk Bankası Kanunu (En ağır kredi şartları içinde ezilenlerin küçük krediye ihtiyaç duyanlar olduğu, ticaret bankalarının çatışma alanları dışında kalan küçük tacir ve esnafın tefecilerden başka başvurabilecekleri kapının kalmadığı) gerekçesi ile çıkarılmış idi. Gerekçe Ekonomi Bakanlığının idi, Bakanı da Celâl BAYAR idi.

Nusret UZGÖREN (TÜRKİYE HALK BANKASI) Genel Müdürlüğüne 1946 yılında atanmıştı. Atanmanın Karınca’daki aksi de dikati çekmekte idi.

Memleketimizin kalkınması için ön safta gelen Kooperatifçiliğin bütün yurttan yayılışına ve gelişmesine geceli, gündüzlü çalışmış ve bu uğurda yıllarca emek harcamış olan Nusret UZGÖREN’in küçük sanat kooperatiflerinin ana bankası olan Halk Bankası Genel Müdürlüğüne getirilmiş olmasını memleket kooperatifçiliği yararına sevinç ile karşılandı.

Küçük sanat kooperatifçiliğinde sağlanacağı yorumlanan ve beklenen gelişme hızı sevincimizin başlıca nedenini teşkil etmekte idi.

Küçük sanatların çözüm yolu bekleyen ana ve esaslı problemleri de vardı. Kefalet kooperatifleri ile küçük sanat davasının kör düğümlerinden ancak bir kredi problemi çözümlenmişti. Ham maddelerini tek el ile ilk elden alarak, mamullerin teknolojisi ile bağdaşmaz. Küçük sanat davasını (Fâsid daire) den kurtarmak organizasyon isterdi. Organizasyon öncülüğü de elbet HALK BANKASI’na yakışırdı.

UZGÖREN’in Halk Kredi konusundaki hizmetleri, memleketin dışında da beğenilmiş, 1953 yılında memleketimizde toplanmış bulunan (Milletlerarası Halk Kredisi Kongresi)nde Alman delegasyonu Uzgören’e (Schulze - Del’tzseh) altın madalyası vermişti. Almanlar bu madalyayı, bir yabancıya ilk defa vermiş idi. Uzgören’e 1956 da Roma’da Lovaliere nişanı verilmişti. UZGÖREN, merkezi Paris’te bulunan (Halk Kredi Konfederasyonu Merkez üyeliği) de yapmıştı.

Milli ekonominin yapıcı gücü, Halk Partisi için (DEVLET) idi. Mürebbi ve vasî devlet anlayışı ile ilk adım, tarım sektöründe atılmıştı. Tarım sektörünü bu anlayışla organize etmek için 2836 sayılı Tarım Satış ve Tarım Kredi Kooperatifleri Özel Kanunundan 1935

yılında çıkarılmıştı. Halkın ve orta sınıfın organizasyonu ise özel hukuka bırakılmıştı.

I — Vasî, millet şöyle dursun ve fakat mürebbi Devlet anlayış düzeni, özel hukuk yargıları yani Ticaret Kanununun kooperatif bölümü ile sağlanamazdı. (Remzi Saka - Kooperatifçilik Dersleri) Ticaret Bakanlığı, maksadı (Pembe Statü) ve Müstahsil yolunu tutmasını, özel hukukun eksiklerini Pembe Statüleri tamamlamaya çabaları, özel hukukun eksiklerini Pembe Statüleri tamamlamaya çabaları, tüketim ve Yapı Kooperatifleri statü tiplerini teşkilâtlandırma Genel Müdürlüğü hazırlamıştı. Küçük Sanat Kooperatifleri Pembe Statü'sünün hazırlanışında ise, Ticaret ve İktisat Bakanları işbirliği yapmışlardı. Küçük Sanat Kooperatifleri Pembe Statü çalışmalarına İktisat Bakanlığında ŞEVKET SÜREYYA AYDEMİR, Reşad AĞRIBOZ, Necati TOPÇUOĞLU, Ticaret Bakanlığında da ben ve (O tarihte Küçük Sanat Kooperatifleri Şube Müdürlüğü yapan) Hasib Aytuna, Mennan Yiğiter katılmıştı.

II — Kooperatifçilik temel kuralları ile küçük sanat siyaseti statüde (Efradını cami ve ağyarını mani, şimdiki dil ile de) Dörtbaşı düzgün olarak ifade edilmişti ve bu siyaset; savaş konjonktürü boyunca, milli korunma yargıları ve koordinasyon kararı ile yöneltmeğe, Küçük Sanat Kooperatifleri de savaş konjonktürünün düzenleyici gücü olarak kullanılmaya başlanmıştı.

Halk Bankasının kuruluş yıllarındaki çabalarını da kısa süre içinde savaş konjüktörü etkisi altına almıştı.

III — Küçük sanat kooperatifleri, mesleki küçük kredi müessesesi olan Halk Bankası finanse etmekte idi. Halk Bankasını finanse ettiği Küçük Sanat Kooperatifleri arasında gerçi marangozlar, saraçlar, terziler, mobilyacılar, yorgancılar, balıkçılar, madeni eşya sanatkârları kooperatifleri de vardı. Fakat bunlar arasında dokuma kooperatifleri savaş konjonktürü boyunca tekstil tezinin tamamlayıcı gücü olmuştu. Gücünün kaynağı da iplik idi. İpliği de devlet dağıtmakta idi. Kooperatifleşmede, iplik tevziinde faydalanmanın temel şartı idi. İplikle çalışan kooperatiflerin sayısı bir yıl içinde (1941 - 1942) içinde 19 dan 127 ye çıkmıştı, meslekten olmayanlar dahi kooperatiflerin kapılarını ve kurallarını aralayarak iplik kanalından borç alma yolunu bulmuştu. İplik kanatlarına uygulanan politika ile de dokuma kooperatifçiliği (Fasid daire) ye girmişti. (Politika da Bakanlar sanatı idi.)

IV — Nusret UZGÖREN Halk Bankası Genel Müdürlüğüne 1946 yılında atanmıştı. Savaş sonu ve sonrası konjonktürü ise 1945 de başlamıştı. Küçük Sanat Kooperatiflerinin muhtaç oldukları ham maddelerin diledikleri kaynaklardan sağlamak imkânları çoğalmıştı. İplik karaborsası gücünü yitirmişti. Pamuk ipliki ile mamulleri de; rekabet ekonomisinin etkisi altına girmişti. Pamuk ipliği le bağlı dokuma kooperatiflerinde panik; Devlet desteğine dayanan kooperatiflerde ise çöküntü başlamış idi. UZGÖREN; bir taraftan paniği ve çöküntüleri durduracak, öte yandan da, küçük sanatların zindeleşmesi ve teknoloji ile bağdaşmasını sağlayacak şartları arayıp bulmak sorumluluğu ile karşı karşıya idi.

A — Halk Bankası, küçük meslek kredisi sağlayan devlet müessesesi idi. Teknolojinin öncü gücü olmak elbette bu müesseseye düşerdi. Aslında da kredinin muhtaç olduğu (emniyet sistemi) nin de esasını teknoloji teşkil ederdi.

Bilindiği gibi makineden önceki dünyamız, küçük sanatların dünyası idi. Makine; büyük beslenmelerin temeli olmuştu. El ve ev işçiliğide küçük sanat olarak kalmıştı. Makine gerçi seri halinde imalâta elverişli olan sanatları emmişti ve fakat büyük endüstriyi, biteviye yeni küçük sanatlar yaratmaya devam etmişti.

B — Gerek el ve ev işçiliği şeklindeki ve gerek büyük endüstrinin yarattığı spenifik karakterli yola küçük sanatların da organizasyona ihtiyaçları aşikârdı. Çünkü modern ekonomide organizasyon; üretimin ana unsurlarındandı. Savaş sonunun rekabet savaşında ana unsurun güçlü temelleri, küçük sanatlar için kaçınılmaz idi.

— Ham maddeyi, tek el ile ilk elden almak,

— Mamulleri, sanatkârlar arasındaki rekabet iş etkisi dışında tutmak ve rekabet ekonomisinin mamuller üzerindeki etkilerini düzenlemek,

— Ucuz ve kolay kredi bulmak, organizasyonla mümkündü. Aslında küçük sanat kooperatifleri statüsünde bu temel mükemmel dipdiri idi.

V — Halk Bankası 1946 yı izleyen yeni yıllarda program ve plasmanlarını, bir süre savaş sonu konjonktürünün etkisi altına hazırlamak zorunda kalmıştı. Aslında da UZGÖREN, kooperatifçi olduğu kadar da Bankacı idi. Ziraat Bankası Müdürlüklerinde, Ziraat Merkez Bankaları Yönetim Kurullarının üyeliklerinde zengin dene-

**Remzi SAKA başkanlığındaki 5. Türk Kooperatifçilik Kongresi
Hey'etinin Anıtkabir'i ziyareti (11 Ocak 1963)**

meler edinmişti. Para, Türkiye'de kıt olan Meta' idi ve ancak kullanmasını bilen ellerde ve kullanılması gerekli işlerde değerini bulurdu. Plasman politikasının temelini teşkil eden fikirle UZGÖREN, zaman içinde (Bu fikrin de ışığı altında) Kefalet Kooperatifleri modeline sarılmıştı. Aslında da 1950 iktidarının iktisat politikasını da Neo - Liberal idi. Kefalet kooperatifleri modeli bu manaya yakındı. Bu akrabalık Kefalet Kooperatifleri hareketinin başlıca yapıcı ve düzenleyici gücü olmuştu...

ESNAF KEFALET KOOPERATİFLERİNİN TÜRKİYE'DEKİ KURUCUSU UZGÖREN

(Halk Kredisi ve Halk Bankaları Kongresi) 1950 de Roma'da toplanmıştı. Kongrede Türkiye'yi de Halk Bankası Genel Müdürü Nusret UZGÖREN temsil etmişti. İsviçre delegesi Jecarol kongreye (İsviçre Kefalet Kooperatifçiliği) hakkında bir rapor vermişti. Kefalet kooperatifçiliğinin bir modeli idi. Yeni modeli, Uzgören'in ilgisini çekmişti ve uygulandığı takdirde memlekete sağlayacağı faydaları da düşündü ve bu düşünce kısa süre içinde, aksiyona intikal etmiş ve Türkiye'de de (Esnaf Kefalet Kooperatifleri) kurulmaya başlanmıştı. Kuruluş kolay olmamıştı. Kuruluşun güçlüklerini kurucusundan dinledim :

I — 1950 de Roma'da (Halk Bankaları Konfederasyonu) nun kongresine gittiğim zaman, İsviçreli bir uzman kurumun İsviçre'de nazik safhalar geçirdiğini, hareketin başarıya ulaşacağına kimse inanimadığını, bankaların adeta hasmane tavır takındığını, bir çok iktisatçıların da bıyık altında güldüğünü, söylemişti. Fakat bugün Konya vilayeti kadar küçük bir yer olan İsviçre'de 10 kefalet kooperatifi, başarılı çabalarla yoluna devam etmektedir. Bunun dışında İsviçre'de Raiffeisen Kasaları'nın ayrıca kurmuş olduğu kefalet kooperatifleri de tarım kredisi vermektedir.

II — Türkiye'de ilk Kefalet Kooperatifi, 1951 yılında kurulan (Ankara Esnaf Kefalet Kooperatifi) idi. 7-8 ay, davul ile, zurna ile arkadaş toplamaya çalıştık. Olmadı, kimse inanmadı. Alay edenler oldu. Bugün ise, kooperatifin ortak sayısı iki bindi. Sermayesi, iki bindi. Sermayesi, iki yılda altıyüzbin lirayı bulmuştu. (Ankara Halk Sandığı) nın bu tarihteki sermayesi ise ancak ikiyüz ellibindi. (Kaynak - Nusret Uzgören : Esnaf Kefalet Kooperatifleri)

Hareket, 1951 den bu yana hızla gelişmiş ve on yıllık bir süre içinde, Kefalet Kooperatiflerinin sayıları 165'e ve ortak sayıları da yüzbine ulaşmıştı.

1 — Kefalet Kooperatifleri, kısa vadeli (İŞLETME KREDİSİ) verebilirdi. Uzun vadeli tesis kredileri için de İsviçre'de olduğu gibi (İpotekli Kefalet Kooperatifleri) kurulabilirdi.

2 — Kefalet Kooperatiflerinden kredi alanlar; aldıkları krediyi nerede kullanacaklarını bildirmekle görevli idi. Bildiriye göre, işin ekonomik durumunu, kooperatifin denetlemesi ve kredi isteyenleri uyarması imkân dahiline konulur ve böylece de hatalı sermaye yatırımlarının önüne geçilir, hiç değilse rizikoyu asgari hadlerde tutma imkânları sağlanırdı.

3 — Kefalet kooperatiflerinin sermayeleri, ortakların ödedikleri hak senetlerinden ibaretti. Aslında Kefalet Kooperatiflerinde (Yedek akçe politikası) temel fikirdi. Yedek akçe, kooperatiflerin (Ana sermaye)lerinin en az bir misli olurdu. Açık kapı, kooperatiflere esastı. Çıkan üyeler gerçi sermayelerini çekebilirlerdi ve fakat yedek akçeden tek kuruş isteyemezlerdi.

4 — Hesabı tutmak esnaf için çoğunlukla külfet sayılırdı. Katip de masraflı olurdu. İsviçre'de hesabı tutmayan yahut da hesabı kooperatife tutturmayan esnafa tek kuruş dahi vermezlerdi.

5 — Kefaleli kooperatiflerinden gerçi ortak sayısı hudutsuzdu, fakat tatbikatta ortak sayısını finansman, imkânları ile sınırlı kalmaya mahkûmdu. Ayrıca kefalet konusunda ortakların birbirini tanımaları da bir geçerlilik nedeni idi.

Batı memleketlerinde; kefalet kooperatiflerinin çeşitli mali müesseselerle, ilişik durumda olmalarına rağmen Türkiye’de Halk Bankaları, tek kredi kaynağı olarak kalmakta ve kaynaklarının yüzde 45 ini kefalet kooperatifleri kanalı ile ikraz etmekte idi. Banka muayyen limitler halinde kooperatif ortaklarının kooperatifler tarafından aval olarak imza edilmiş senetlerini iskonto ederdi. Banka, orta sınıfın meslekî faaliyetlerine göre teknik bir yapabilmek için esnaf ve küçük sanat erbabını (Yapıp satanlar) ve (Alıp satanlar) olarak gruplandırmıştı. Kefalet kooperatiflerinin çözüm isteyen problemleri de vardı.

— Kefalet kooperatiflerinin finansmanı, tamamı ile Halk Bankası teşkilâtının imkânlarına bırakılmıştı. Kooperatiflerin ihtiyaçlarını karşılayabilmek için Bankanın kaynaklarını genişletmek gerekirdi.

— Orta sınıfın uzun vadeli ikrazlara da ihtiyacı vardı. Uzun vadeli kâfi para bulamayan bir malî müessese uzun vadeli, ikrazlar yapamazdı. Tarım senetleme için tatbik ettiği vadeyi esnaf senetlerine de teşmil edecek surette Merkez Bankası Kanununun ıslah edilmesi idi... (Kaynak - Nurettin Seçmener ve Uraz Güngör : Türkiye’de Kefalet Kooperatifleri - 5. Kooperatifçilik Kongresi)

TÜKETİM KOOPERATİFLERİ VE UZGÖREN

Remzi SAKA

UZGÖREN, Ankara'da iki Tüketim Kooperatifinde, yönetim kurulu üyesi olarak çalışmıştı. Uzgören, aksiyon adamı olduğu kadar da düşünce adamı idi. Tüketim kooperatifçiliği hakkındaki düşüncelerini Uzgören'den dinleyelim :

I — Serbest piyasa rejiminde tarım mamullerinin ve kapasite mamullerinin yüzde 100 fiyat fazlası ile tüketene intikal etmekte olduğu (Milletlerarası Tarım Enstitüsü) nün kanallarından anlaşılacaktır. İyi idare edilen tüketim kooperatiflerinin çok olduğu memleketlerde (Fiyat farkları) ristörn kanalı ile kaynaklarına akıtılmakta, hem tüketenler; esaslı tasarruflar temin eylemekte, hem de fiyatların istikrarı yahut da mutedil hadlardaki seyri, ayrıca halka huzur sağlanmakta idi. Yerleştikleri ve yaşadıkları memleketler de tüketim kooperatifler, piyasaların düzenleyici gücü olmakta idi.

II — (Uluslararası Kooperatifler Ajansı) nın araştırmalarına göre, Konya vilâyetimiz büyüklüğünde olan İsviçre'de 872, İsveç'te 693, Finlandiya'da 510, Norveç'te 673 tüketim kooperatifi vardı. Büyük Britanya'da nüfusun yüzde 17,7 si, Finlandiya'da yüzde 16 sı, İsviçre ve Danimarka'da yüzde 12 si, Polonya'da yüzde 11 i tüketim kooperatiflerinin üyesi idi. Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarının etkisi altında, kooperatif çağımızın gerçeği olmuştu...

III — (Can boğazdan gelir) sözü doğru olduğuna göre (Tüketim Kooperatifçiliği) herkesi ilgilendirecek nitelikte olmak gerekirdi. Güzel örneklerden yurdumuzun da faydalanması elbette sağlanmalı idi.

Yurdumuzda başarı göstermiş tüketim kooperatifleri de vardı. (Bunlardan biri de (Konya Tüketim Kooperatifi) idi. Kooperatiflerde başarının temel şartı, ihtisastı. Bilgi ve inandı. Tanınmış ve çevrelerinde saygı ile anılmış olanlara (Önderlik) düşerdi. Beslenmeyi düzenleyici gücü olan tüketim kooperatifleri, hükümetlerin de (Sınırlı destek)i ile geliştirdi. Hükümet, Ziraat Bankasının yıllar boyunca kredi kooperatiflerine yaptığı yardımları onlardan biriydi. Tüketim kooperatiflerine yayılması ilke idi. Memleket şartlarına uya-

rak bu vadideki çalışmalara uygun olacak köylülerdi. Memleketimizdeki mevcut şartlar tüketim kooperatiflerinin yerleşmelerine ve yayılmalarına elverişli gelmekte idi.

Birlikleri tarafından toplanmayan kooperatiflerin hayatîyetleri olamaz idi. Başka memleketlerde (BİRLİK) dışında kalmış kooperatiflerin adı (Yaban) idi. Tüketim kooperatifleri, bir araya gelerek (Toptancı mağaza)larını açmalı ve gerektiği hallerde endüstriye geçmeli idi. Uzgören iyimserdi, çalışan başarırdı.

Cumhuriyet Türkiye'sinin kuruluşu yıllarında önce (Başkent) tüketim kooperatifçiliğine (Cankurtaran simidi) gibi sarılmış ve (Ankara Memurları İstihlâk Kooperatifi) 1925 yılında kurulmuştu. Uzgören de, Yönetim Kurulu üyesi olarak bu kooperatifte zaman içinde sorumluluk deruhte etmişti. İstanbul'da da (İstanbul Belediyesi Memurları Tüketim Kooperatifi) 1931 yılında kurulmuştu. Ne tesadüftür ki, Asım Süreyya İloğlu, öğretmen Servet Berkin ve ben bu kooperatifin yönetim kurulunda (Saçayağı) gibi idik :

I — Ankara'da ilk adımı Hükümet; İstanbul'da da ikinci adımı yine hükümet atmıştı. İstanbul'un Belediye Başkanı; aynı zamanda İstanbul Valisi idi. Her iki kooperatifin arkasında yine ancak devlet daire ve müesseseleri, devlet iktisadi teşekkülleri yahut da devletin kontrolü altında çalışan organlar tarafından kurulan Tüketim Kooperatifleri arka arkaya sökün etmişti...

II — Hareketi, kurucu organların yardım kapasiteleri kırbaçlamış ve tüketim kooperatiflerinin başarıları da kurucu organların sağlayabildikleri yardımlara inhisar etmişti. Prof. Fındıkoğlu; doğrudan doğruya devlete değil de, iktisadi devlet teşekküllerine, yahut da Devletin kontrolü altında çalışan müesseselere isnitat eden hareketi (Kötünün iyisi) saymış, zaman içinde bu hareketin kaidesine oturacağını ummuştu. Fakat otuz yıllık denemelerin ümit verici değil ve fakat kırıcı olduğu fikri de yine aynı Profesöründü.

Gerçi yurdun çeşitli bölgelerinde bazı kasabalarda halkın da kurduğu tüketim kooperatiflerine tek tük de olsa rastlamak mümkündü. Fakat bu hareket hem cılız, hem de ömürsüzdü. Siyasi gücün öncülüğü, tükenince kooperatifçilikte adeta bitim halini almış ve bitimin tabii sonucu olarak da Türkiye'de tüketim kooperatifleri kamu kaynaklarının (Kurt)ları olmuştu. Meslek hayatımda bu sistemin rızıklarını yakan iki modeli ile karşılaştığımı hatırlarım...

III — İkinci Dünya Savaşı'nda, savaş ekonomisinin hazırlık devri SAYDAM ve BAYAR Hükümetlerinin çalkantılarına rastlarız. Savaş konjoktörü 1937 de koşar adımla yol almaya, iç piyasalarda mal ve hizmetler arasındaki düzen de 1938 de bozulmaya başlamıştı. Fakat bu tarımcı savaş ekonomisinin :

A — Üretimi ve ithalatı attıracak,

B — Stoklar vücuda getirecek ve stoklara (Kilit) vuracak,

C — Tüketimi frenleyecek,

Ç — Mal ve hizmet arasında kanal düzenini kuracak, tedbirlere el sürülmemişti. Savaş rızıklarını hem (Boşkiler) ile karşılamış ve hem de iç piyasalardaki malların (Karaborsa) ya kaçırılmasına seyirci kalmıştık. Atı alan Üsküdarı geçtikten sonra büyük endüstri ve tüketim kesimlerinde ücret ile çalışanlarla az gelirli yurttaşları tüketim kooperatiflerinde toplayarak kurmak 1940 ihtiyaçlarına en tesirli sosyal siyaset sayılmıştı.

— Ankara Hükümet merkezi idi. İstanbul, İzmir ve Zonguldak aynı zamanda büyük endüstri ve tüketim merkezlerindendi. Sosyal denemelerine bu kentlerde başlanacaktı.

— Kooperatifçiliği, aşağıdan yukarıya doğru bir hareket saymış ve bu hareketin de ömürleri boyunca bayrağını taşımış olanlar, şimdi de yukarıdan aşağıya doğru başlayacak hareketin de bayrağını ellerine almışlardı ve fakat savaş konjoktörünün kuduran fırtınaları, kısa süre içinde bayrağı taşıyanları alıp götürmüş ve nöbete de partinin mümtaz çehrelerinden bir başka memleket çocuğu girmişti. Yukarıdan aşağıya doğru yürütülmek istenen hareket de tabiatıyla durmuştu.

IV — 1941 yılında, savaş konjoktörünün etkeleri zil çaldığı, özel sektörün de her gün ve her kentte yeni bir (Milyoner) yavruladığı, ücret ile çalışanların az gelirli olanların eriyip gittiği günlerin birine nöbeti yeni almış, olan Bakan, yakın çalışma arkadaşlarını toplamış anlatıyordu :

— Fiyat artışından ve artışların da etkileri, icra vekilleri heyetinde tartışılmış idi. Maliye Vekili (Fuad Ağralı) memur aylıklarını bir kuruş arttıracak imkânlara sahip olmadığı görüşünü ısrarla ifade etmişti. Her Bakanlığın, tüketim kooperatifleri ile kadrolarını korumaları fikri üzerinde durulmuştu. Her Bakanlık, kendi kaynakları ve imkânları ile bu kooperatifleri besleyebilirdi.

Bakanın konuşması bitti, arkadaşlar sözü bana bırakmışlardı. Ben de Kör kadı dili ile konuştum :

Tüketim kooperatifleri kent ekonomisinin temel taşları idi. Tüketim kooperatiflerinde (Açık kapı) temel fikirdi. Fransız Çalışma Bakanlığının tüketim kooperatifleri için tertip ve tedvinini istediği (Statü) nün ışığı altında bir (Tip statü) hazırlamış ve Belediyelere göndermiştik. Tip statü, kent ekonomisinin organizasyonunda Belediyeler öncülük yapacaktı.

Bakanın cevabı şaşırtıcı olmuştu :

— Yalman'ın hakkı var Fransa metotlarına bağlanıp kalıyoruz.

Bakan o günlerde, yahut da daha önce Ahmet Emin YALMAN'ın bir yazısını okumuş olacaktı.

— Hayır dedim. Kopyacılık yapmıyoruz. Batıda kullanılmakta olan metotları Milli menfaaletlerimizle ayarlamaya çalışıyoruz. Yapabildiğimiz kadar (Te'lifçilik) yapıyoruz. Fransa'yı kaynak olarak kullanışımızın tek nedeni, TEORİ olarak da, tatbikat olarak da Tüketim Kooperatiflerinin Fransa'da ileri nisbetindedir. Küçük sanat kooperatifleri için de İktisat Vekaleti ile birlikte bir (Tip Statü) hazırladık. Fakat hazırlıklarda Alman kaynaklarından faydalandık. Aslında kapalı tüketim kooperatifleri ile de maksat tahsil edilemezdi. Çünkü Bakanlık memurlarının kendi (Yavru)larına ağlamaları ve elde mevcut imkânları bir siyasi gücü (Nalıncı keseri) ile yontmaları, Hükümetle halk arasında uçurumlar açardı. Siyasi gücümüz de, yönelme ekalimizi de söküp götürürdü.

Benim de konuşmam bitmişti. Toplantıya bir sessizlik çökmüş ve sessizlik sonunda da toplantı son bulmuştu...

— Tüketim kooperatifçiliğinin Türkiye'deki tatbikatı, kooperatifçilerin arasında yıllardan beri sürekli, zaman zaman da sert tartışmalara konu olmuştur. Tartışmalarda ileri sürülmüş bulunan lekelere renkli panoramasını nirengi noktaları ile de olsa görmeğe çalışalım :

I — Türkiye'de tüketim kooperatifçiliğinin ilk (Havari)si olan Ahmet Cevat Bey (Pazarların parazitlerini ancak tüketim kooperatiflerinin temizleyeceğine, tüketenlerin ancak tüketim kooperatiflerinde huzura kavuşacaklarına) inanmıştı. (İktisadda İnkilâb-ı Teavün şirketleri)nde bu inancın romantizmi hem güzel, hem de canlı idi.

II — Tüketim Kooperatifçiliğinin otoritelerinden Prof. Bernard Lavvergnan'ın (İstihlâk Kooperatifleri) adlı eserini dilimize çevirmiş bulunan Alaattin Cemil TOPÇUBAŞI, tüketim kooperatiflerinin düzenleyici gücünü yayınlarında övmüştür.

III — Tüketim kooperatifçiliğinin batı ülkelerindeki tatbikatını da eserlerinde genişliğine ve derinliğine inceleyen Prof. İLERİ, bu kooperatif kolunun Türkiye'de filiz sürememiş olmasından sürekli olarak şikâyet etmiştir.

IV — Cevdet Nasuhi SAVRAN, kitaplarında ve yayınlarında Tüketim Kooperatifçiliğinin de faziletleri üzerine eğilmiş idi.

V — (Türk Kooperatifçisi)nin Baş Yazarı Muhittin BİRGEN, Roehdaly Kooperatifçiliğine olumlu ortam yaratılması tezini savunmuştu.

VI — İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu - şimdi Akademi - tarafından, açılan ilk (Kooperatifçilik kursu) nın programında (Tüketim Kooperatifçiliği) Servet Perkin'e ayrılmıştı.

Perkin'e göre (İstihlâk kooperatifçiliği, umumi kooperatif hareketi içinde, bu hareketin en sadık aynası olduğu iddiasını taşırdı). Perkin, derslerinde tüketim kooperatifçiliğinin (Ameli ve tatbiki) yönü ile benimsenmiş olmasına rağmen (Türkiye'deki denemeleri) dersleri dışında bırakmıştı.

VII — Prof. KESLER'e göre Tüketim Kooperatifleri de (Destek) isterdi. Kooperatifler için ayrı bir kanun tedvin edilinceye kadar;

A — Tüketim kooperatiflerine ucuz kredi sağlatmalı (ciddi kontrole tabi tutulmak şartı ile)

B — Tüketim kooperatifleri, kurulduğu tarihten itibaren üç veya beş yıl için bazı (muafiyet) ile de desteklenmeli,

C — Her yıl sonunda ristörn olarak dağıtılan paralardan vergi alınmalı idi.

VIII — Prof. Ziyâeddin Fahri FINDIKOĞLU; eline geçirebildiği raporlardaki itirafların ışığı altında (Bizdeki tüketim kooperatiflerinin hiç birinde ana prensiplerin ciddiyet ile uygulanmadığı) sonucuna varmış olmasına rağmen üniversite havasının ağırlığı içinde (İstatistik ve monografik araştırmalara sahip olmadıkça ciddi bir

mütalaa ileri sürmenin risklerinden korunmasını bilmişti. (Fındık-
oğlu - Türkiye'de Kooperatifçilik)

IX — Prof. Orhan Tuna'ya göre, memleketimizde kendi ken-
dine yardım şuurı bugüne kadar harekete gelememiş ve getirile-
memiştir. İçtimai bünyemiz, hiç değilse bu alanda dış etkilere karşı
hiç bir tepki gösterememekte idi. Hayat pahalılığı, Avrupa'daki
manada bir (İçtimai mesele) mahiyeti almamıştı. Bu yüzden aşağı-
dan yukarıya doğru bir hareket beklenemezdi. Anlayışlı Devlet ön-
cülüğü bir ihtiyaçtı. (Prof. Orhan TUNA)

X — Dr. Yusuf Saim ATASAGUN'a göre, tüketim kooperatif-
lerini doğuran ve büyüten amilleri başında büyük endüstri gelirdi.
Türkiye'de endüstrileşme hareketinin tüketim kooperatifçiliğini teş-
vik etmiş olması yurdumuzun bir özelliği idi. Memurların çoğun-
luk teşkil ettiği yerlerde ancak tüketim kooperatifleri kurulabil-
mekte ve fakat bunlarda başarı sağlayamamakta idi.

Tüketim kooperatifleri, uzun yıllar süren hazırlanma ve olgun-
laşma devri ve geleneği isterdi. Memleketimizde bu gelenek, hiç bir
zaman bahis konusu olmamıştı. Görünüşe ve gidışe göre de olami-
yacaktı. (Dr. Yusuf Saim Atasagun)

XI — Türk Kooperatifçilik Kurumunun kurucuları (Tüketim
kooperatifçiliğinden önce, üretim kaynaklarını cihazlandırmayı, ar-
tan üretimin etkisi ile piyasalara düzenlemeği) ön görmüşlerdi.

XII — ATATÜRK, gerek Büyük Millet Meclisinde ve gerekse
Halk Partisi kongrelerindeki (Söylev)lerinde Tarım Kooperatifçiliği
üzerinde durmuş ve tüketim kooperatifçiliğini söylevlerinin dışında
tutmuştu. Cumhuriyet Halk Partisi de, tüketim kooperatiflerini, tü-
ketenlerin, piyasaların organizasyon istidadına terk etmiş ve tüke-
tim kooperatiflerini de desteklemeyi düşünmemiştir.

XIII — Âli İktisad Meclisi, tüketim kooperatiflerini piyasala-
rın (Koruyucu Melek)leri saymıştı ve piyasaların bu MELEK'lere ih-
tiyacı kesindi.

XIV — Türk kooperatifçiliğine eser ve emek vermiş bulunan,
Beketer, Akil Koyuncu, Pastanoğlu, Mustafa Cura gibi idealistler de
(Tüketim Kooperatifçiliği)nin piyasaları EĞİTİCİ gücünü savun-
muştu.

XV — 1961 Anayasamız, ayrılık yapmaksızın, iktidarlardan
kooperatifleri desteklemelerini öngörmüştü.

Zaman içindeki tatbikat ve otoritelerimizi de fikirlerini ni-rengi noktaları ile de olsa gördükten sonra Türkiye'de Tüketim Kooperatifçiliğine uygulanan sistemi (Yargı)ya bağlamak kolaydı.

I — Türkiye'de Devlet, ya da Devlet iktisadi teşekkülleri tarafından kurulmuş bulunan tüketim kooperatifleri (Uzun ömür)lü ol-muştu. Devlet veya Devlet iktisadi teşekküllerinin kaynaklarını sö-mürme oranı da, uzunluk ölçüsünü teşkil etmişti.

II — Sistem sömürücü olunca, tüketim kooperatifleri de kapı-larını kapamışlardı. Kapalı kapı ortak sayısını azaltırdı. Sayı azlığı da, koruyucu ve besleyici müesseseler tarafından sağlanan yardım-ların oranını arttırdı. Aslında ise, tüketim kooperatifçiliği (Kent ve kitle) hareketi idi. Hareketin randımanı da genişlikte aranırdı. Bir KENT'de, kitleler, çoğunlukla tüketim kooperatiflerinin ortağı olduğu zaman (Belediye)ler ile Tüketim Kooperatifleri arasında mesafe kalmazdı.

II — Her müessesenin kendi haline ağlaması ve kamu kaynak-larını da sömürme şaibesi, organizasyon bütünlüğünü köstekleyen unsurların başında yer almıştı. Yarım çağı da aşmış bulunan tat-bikat içinde tüketim kooperatiflerinin halâ da bir federasyon ve bir toptancı mağaza kuramamış olması hazin bir memleket gerçeği olmakta devam ediyor.

Tüketim felsefesini; Millî iktisat hayatımızın eğitici gücü haline getirecek olan nedenlerin önemlilerini özetleyelim :

I — Serbest piyasa rejiminde tarım ürünlerinin ve endüstri mamullerinin % 100 fiyat fazlası ile tüketenlere intikal etmekte ol-duğu (Memleketlerarası Tarım Enstitüsü)nün anketlerinden anlaşıl-maktadır.

II — İyi idare edilen tüketim kooperatifleri, ristörn kanalı ile tüketenlere esaslı tasarruflar sağlardı. Sağlanan tasarruflar, hem üreticiyi donatır hem de yeni yatırımların kaynağı olurdu. Donanan üretim ve yeni yatırımlarla da (MİLLÎ GELİR) gelişir ve artardı. Artan gelir, hem toplumun mutluluğunu temin eder, hem de uy-garlığın teminatını teşkil ederdi.

II — Organize edilmiş tüketim gücünün, üretim alanındaki, tarımda ve fabrikalardaki etkileri köklü olurdu. Bu köklü etkiler Marketing politikasının mimarı oldurdu. Üretim, tüketenlerin istek-lerini sıhhat ve sadakat ile izlerdi. Tüketenlerin istekleri, sıhhatli

olarak izlendiği sürece de toplum, fazla üretim, yahut da eksik tüketim krizlerinden kurtulur ve iktisadi bünye istikrara ve sosyal bünyede huzura kavuşurdu.

IV — Dış ticareti veya Ortak Pazar siyaseti, sağlam iç pazar isterdi. Sağlam iç pazarın temelini de ufki ve şakulu İNTEGRESYON bütünlüğü sağlanmış tüketim kooperatifleri teşkil ederdi.

Tüketim felsefesini, millî iktisat siyasetimizin eğitici gücü yapacak olan nedenlerin etkisi altında Türkiye'de Tüketim Kooperatifçiliğine uygulanması gerekli sistemi de araştıralım :

I — Tüketim kooperatiflerinin doğuran ve büyüten amillerin başında (ÜCRET) problemi gelirdi. Ücretlerin konjöktörü zamanında ve kararınca izlenmesiz her zaman mümkün olamazdı. Bu imkânsızlık da ücret ile çalışanların, yahut da gelirleri dondurulmuş olanların sıkıntılarını çoğaltırdı. Çoğala, çoğala çığ haline gelen sıkıntılarının bile Türkiye'de tüketim kooperatiflerini teşvik etmemiş olmasının nedenlerinden biri de sosyal bünyenin dış etkilere karşı tepki göstermemiş olması sayılabilir. Bu yönden tüketim kooperatifçiliğine uygulanacak olan sistem de (Destek)i başarı unsurlarından biri sayan küresine katılmak mümkündü.

II — (Destek) tüketim kooperatifçiliğinin şimdi olduğu gibi temeli değil fakat eğitici gücü olabilir. Eğitim gücü de (Siyaset) haline getirmek gerekirdi.

III — İktisat siyaseti demek, iktisadi bünyenin normal (Neşvü nema) sını sağlayacak olan (Genel tedbirlerin tümü) demektir. Tedbirlerde, zaman ve mekân ve muhite göre çeşitli olurdu. Başka memleketlerdeki deneyleri de tartarak, eleyerek kendi bünyemize uygun olanları arayıp bulmak ve uygulamak elbette mümkündü. Aslında Prof. Kesler'in ileri sürdüğü bir teklif de vardı.

IV — Destek siyasetinde, temel prensiplere sadakatla bağlılık başta gelirdi. Aslında elde temel prensipleri sıhhatli olarak ifa etmekte olan bir (Tip Statü) vardı. Tip statü, tüketim kooperatiflerinin (Amentü) sü olabilir. (Tip Statü)leri Amentü haline getirebilmiş olan tüketim kooperatiflerine destek siyaseti uygulanabilir.

V — Tüketim kooperatifleri endüstri daha doğru, daha genel bir verim ile de (Ücret) ile çalışanların çoğunluk teşkil ettikleri (Kent)lerimizde (Olumlu ortam)ı bulabilirlerdi. Büyük endüstri, büyük tüketim merkezlerimizin arasında (Ankara, Adana, İzmir, İz-

mit, İstanbul; Eskişehir, Zonguldak) başta gelirli. Bu kentlerde toplanan (Tüketim hacmi) hem milli iktisat siyasetimizin, hem de tüketim kooperatiflerinin temelini teşkil ederdi. Tüketim kooperatifleri hareketine bu kentlerini öncülük yapmaları normaldi.

VI — Büyük endüstri ve tüketim merkezleri olan (Kent)lerimizde, konjektörün ağır baskısı altında kalanlar (Ücret) ile çalışanlar, olduklarına göre tüketim kooperatifi hareketinin öncülüğü de tabiatıyla ücret ile çalışanlar arasındaki aydın, genç ve dinamik kuşaklara ve kadrolara düşerdi. Devlet, yahut da iktisadi devlet teşekküllerinde, yahut da özel sektörün de organlarında çalışan aydınların meslek bilgileri ve organizasyon güçleri büyük teminat idi.

VII — Kent ekonomisinin düzenleyicisi ve denetleyici organı (Belediye)lerdi. Belediyelerin ve Belediye Meclisinin aydın ve dinamik kadroları, deruhte ettikleri sorumluluk sınırları içinde tüketim kooperatifçiliğine öncülük yapmalı, ya da hiç değilse harekete öncülük yapanların tekmiil ağırlıkları ile katılmalı idi. Bir Kent'de kitleler, çoğunlukla tüketim kooperatiflerinin ortağı olduğu zaman (Belediye)lerle (Tüketim Kooperatifleri) arasında mesafe kalmazdı.

VIII — Kent'lerin sosyal ve ekonomik bünyelerindeki özellikler, öncülerine ışık tutardı. (İstanbul) için yapılmış bir araştırmayı (Kooperatifçinin Defteri)nde bulmak mümkündü.

IX — Tüketim ekonomisinin tasarruf sultanı kadındı. Tüketim kooperatiflerinin kadınları kazanmaları başarılarının temel şartlarından biri idi. Büyük endüstri ve tüketim kentlerindeki aydın kadınlarımız Tüketim Kooperatiflerinin (Havari)leri olmalı idi.

X — Destek siyaseti, kanun gücü isterdi. Kanun gücünün eğitici etkileri ile disiplinli tüketim geleneği ve şuuru yaratılırdı. Bu şuur ve gelenekle de bütün güçlükler kolaylıkla yenilirdi...

Remzi Saka'nın eserleri

Hayrettin İVGİN

İsa ÇELİK'in çizgileriyle Remzi SAKA (1967)

Türk Kooperatifçilik hareketi içinde Remzi Saka, bu alanda en çok eser veren olarak bilinmektedir. Eserlerini kronolojik olarak tanıtmayı bir şükran borcu olarak görmekteyim. Ancak, bazı kitapların çok eskiden basılmış olması bulmamızı zorlaştırdı.

Kurumumuzun kitaplığında bulunmayan bazı eserlerin yalnızca adlarını vermekle yetineceğim. Millî Kütüphane'nin yeni binasına taşınması sebebiyle hizmete kapalı olması eserleri bulmamı zorlaştırdı. Üstelik, İlk Halk Kütüphanesi ve Cebeci Halk Kütüphanelerinde de bu eserleri bulamadım. Okuyucuların bizleri bağışlayacağını ümit ediyorum.

1. **Siyah Teehhül** (1912, Küçük Hikâyeler, eski harfli)
2. **Anonim Say ve Sermaye** (1927, eski harfli)
3. **Sermaye Hareketi** (1931, Hamit Tahsin'le birlikte)
4. **Sermaye ve Kredi Hareketi** (1934)

Diğer eserlerini yayın sırasına göre kısaca tanıtıyoruz.

1. **SERMAYE'NİN ŞİRKETLERDEKİ HAREKETİ** (Hamit Tahsin ile birlikte), HÜSNÜTAİBAT MATBAASI, İSTANBUL 1929, 162 SAYFA

1929 yılının İstanbul mıntıkasında ve o zamanki İktisat Vekâleti'nin (Ticaret Bakanlığı) denetimi altında çalışan anonim, limited ve kooperatif niteliğindeki Türk ve yabancı şirketleri, sermaye ve iş gücünü anlatmaktadır. Sermayenin şirketlerdeki yeri ve önemi kaydedildikten sonra, o yılların kanunlarında şirketlerin durumu ele alınmaktadır.

Kitabın en önemli yanı 1927 - 1928 yıllarındaki Türkiye'de sanayi şirketlerinin türleri, adları, sermayeleri, kârları, hisse senetleri rakamlarla verilmektedir. Kitapta ayrıca sigorta konusu da işlenmektedir.

2. KOOPERATİFÇİLİK DERSLERİ - YÜKSEK İKTİSAT ve TİCARET MEKTEBİ NEŞRİYATI :
12, İSTANBUL - 1932, 288 SAYFA

Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi'nde açılan kooperatifçilikle ilgili dört aylık kurslarda verilen dersleri kapsamaktadır. Kitapta Remzi Saka ile birlikte, Muallim Suphi Nuri, Muallim Hakkı Nezihi, Muallim Servet'in de ders notları bulunmaktadır. Remzi Saka'nın ders notları, kitabın 125 ile 163. sayfaları arasında bulunmaktadır. Bu bölümde, Kredi Kooperatifleri anlatılmaktadır. Kredi, kredi müesseseleri, kredi temerküzü gibi konular işlenmektedir.

3. KOOPERATİF HAREKETİ (BİZDE VE BAŞKA MEMLEKETLERDE), I. CİLT, SİNAN MATBAASI, İSTANBUL - 1932, 142 SAYFA

Kitap dört kısımdan oluşmuştur. Birinci kısımda; serbest kooperatifçilik, İngiliz ve Fransız kooperatifçiliği anlatılmaktadır. İkinci kısım, kooperatiflerin devletleştirilmesi, İtalya kooperatifleri, Rus kooperatifçiliği gibi konuları kapsamaktadır. Üçüncü kısım; kooperatiflerin vesayete alınması ile Romen ve Bulgar kooperatifçiliğinden örnekleri anlatmaktadır. Dördüncü kısım; kooperatiflerin ekonomik yönünü, üretim, sermaye ve tüketici ilişkileri, kooperatifçiğe devletin müdahalesini işlemektedir.

4. FINDIK BAHÇELERİNDE KOOPERATİF,
KENAN BASIMEVİ, İSTANBUL - 1938, 110 SAYFA

Kitapta fındığın bir piyasa maddesi olarak önemi dışarda ve içerdeki yıllara göre üretim kapasitesi, fındıkta standardizasyon, fındık çeşitleri Türkiye'de fındığın dünya ülkeleri ile karşılaştırmalı gelişimi rakamlarla sergilenmektedir. Fındığın; tüketildiği alan, fiyat, sigorta, ulaşım, teşkilât ve satış sorunları dile getirilmektedir.

5. KOOPERATİFÇİLİK DERSLERİ,

I. CİLT, SÜMER MATBAASI, ANKARA - 1942, 228 SAYFA

1940 yılında Ankara'da açılan Kooperatifçilik Kursu ders notları olarak hazırlanan kitabın birinci cildi «Avrupa Kanunlarına Göre Kooperatif Hukuku» adını taşımaktadır.

Kitaba, Kooperatif hukukunun konusu dünyadaki diğer ülkelerdeki hukuk gruplarının tetkiki, kooperatifle devlet arasındaki ilişkilerin anlatılmasıyla başlanıyor.

Özellikle Avrupa ülkelerindeki kanunlara göre; ortakların görev ve sorumlulukları, kooperatiflerin tescil, tescil ve ilân edilişleri, ortakla kooperatif arasındaki bağlar, genel heyet, kontrol ve teftiş anlatılmaktadır. Bu konuların o yıllarda bizim ülkemiz ile karşılaştırılması yapılmaktadır.

6. TÜRKİYE KOOPERATİFÇİLİK SİYASETİ,

ALAADDİN KRAL BASIMEVİ İSTANBUL-1943, 204 SAYFA

Remzi Saka'nın İstanbul Mıntıkası Ticaret Müdürü iken yazdığı kitapta 9 bölüm halinde Türkiye kooperatifçilik siyaseti verilme-ye çalışılmaktadır. Remzi Saka'nın çeşitli yerlerde vermiş olduğu konferansların kısmen genişletilerek basılmış halidir. 1932 yılında yayımlanan «Kooperatif Hareketleri» adlı eserin bir tamamlanmasıdır.

Kitapta; Osmanlı tarihindeki kooperatifçilik, hukukî ve iktisadî görüşle Cumhuriyet kooperatifçiliği, o yıllarda tarım satış kooperatifleri, tarım kredi kooperatifleri, tüketim kooperatifleri, küçük sanat kooperatifleri ve bunların hareketi, kooperatifçilik siyaseti ile kooperatiflerle devlet arasındaki ilişkiler anlatılmaktadır.

7. KOOPERATİFÇİLİK DERESLERİ,

CİLT I ve II, İSTANBUL 1944, 528 SAYFA

Kitabın birinci cildi; kooperatifle ilgili genel hükümleri, kuruluş, ortak ve ortaklık, genel kurul, temerküz, bilanço ve sonuç hesapları, tasfiye, birleşme ve iflas konularını içermektedir. Bu konular, Avrupa ülkeleri konularına göre işlemektedir. Bir noktada bu cilt, bir «kooperatif hukuku» niteliğindedir.

İkinci ciltde; Alman, Yugoslav ve Romen kooperatif kanunları incelenmekte, bu ülkelerin kanunlarının şerhleri, kuruluş, ortaklık hakları, kontrol, teftiş ayrılma, yönetim, iflas tasfiye, cezalar gibi konular bulunmaktadır.

8. KOOPERATİFÇİLİKTE SORUMLULUK,

TİCARET DÜNYASI BASIMEVİ, İSTANBUL . 1948, 158 S.

Kitap dört bölümden oluşmuştur. Yazar önce, sorumluluk duygusunun tanımını yapmış, prehistorik çağlardan bugüne kadar ki sorumluluk anlayışı tarihi gelişim ve çağlar içinde incelemiş, kooperatifçilikte sorumluluğu irdelemiştir. Kooperatifçiliğin sosyal ve moral cephesi, unsurları; kooperatifçiliğin sosyal düzeylerle ilişkisi anlatılmıştır. Ayrıca Türk kooperatifçiliğinin sosyal ve moral çehresi ile millî karakterle ilişkisi verilmiştir. Üçüncü bölümde yalnızca, kooperatifçilik ile ekonomik durumun ilişkisi üzerinde durulmuştur. Dördüncü bölümde, dünyadaki kooperatiflerin dikey ve yatay entegrasyonları anlatılmış ekonomik merkezleşmeler karşısında kooperatiflerin yeri dile getirilmiştir.

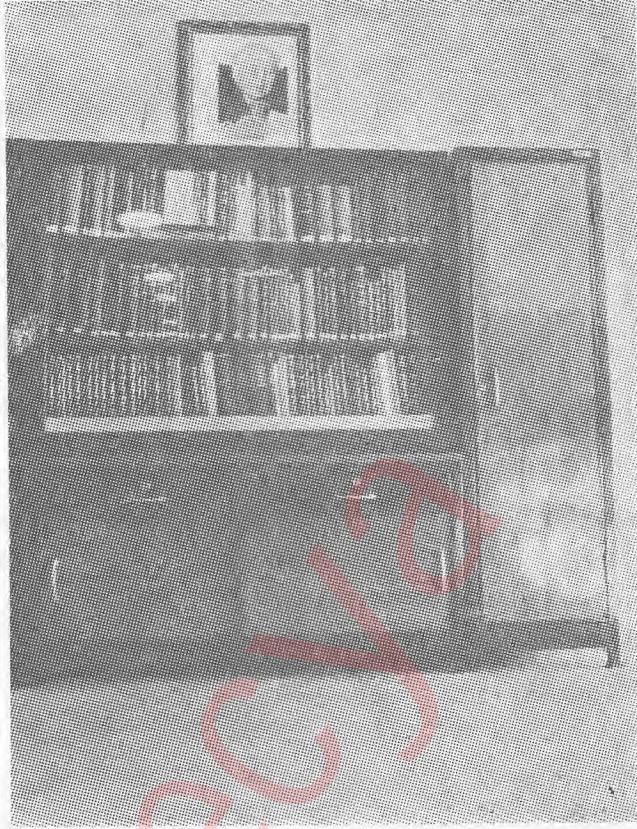
9. KOOPERATİFÇİNİN DEFTERİ, VAKIF MATBAASI, İSTANBUL - 1959, 104SAYFA

Remzi Saka bu eserinde kooperatifçilik ruhunun sanki bir tahlilini yapmıştır. Anlattığı kooperatifçi kendisidir. «Gönül Kahramanları», «Militan» başlıkları altında anlatılanlar böyledir. «Kaya'ya Dair» de Şükrü Kaya, «Yalçın'a Dair» de Hüseyin Cahit Yalçın, «Savran'a Dair» de 1934 yıllarında Türk Kooperatifçilik Kurumu'nun Başkanlarından Dr. Cevdet Nasuhî Savran, «İleriye Dair» de Prof. Suphi Nuri İleri, «Öke'ye Dair» de Dr. M. Kemal Öke, «Hamami'ye Dair» de Hamamizade İhsan Bey anlatılmaktadır. Bunlarla ilgili kooperatifçilik anıları dile getirilmektedir. «Ölüme ve Korkuya Dair» ile «Ziyafet ve Siyaset» başlıkları altında yazılanlar sanki anı defterinin son sayfaları gibidir.

10. KOOPERATİFÇİLİĞİMİZ (KURUCULAR/TEMEL SORUNLAR) I. CİLT, AKTAŞ MATBAASI, İSTANBUL - 1974, 186 SAYFA

Kitabın birinci bölümünde; İmparatorluk Türkiyesinin kooperatifçiliği, Mithatpaşa, Meşrutiyet Türkiyesi kooperatifçiliğini ve onu besleyen fikir hareketleri, Atatürk ve Cumhuriyet Türkiyesi kooperatifçiliğinden söz ediliyor. İkinci bölüm temel sorunlara ayrılmış. Bu bölümde; Türkiye'de kooperasyon hukukuna, tüketim kooperatifçiliğine uygulanan ve konut kooperatifçiliğine uygulanan sistemler ile Türkiye'de yapılan kooperatifçilik kongreleri anlatılıyor. Üçüncü bölüm «Diyalog» başlığını taşıyor. «Kooperatifçiliğin Rüyası» adı altında anılar, dilekler ve olması gerekenler dile getiriliyor.

11. KOOPERATİFÇİLİĞİMİZ (ÖNCÜLER/TEMEL SORUNLAR) II. CİLT, KUTULMUŞ MATBAASI, İSTANBUL - 1977, 176 SAYFA

Kurumu'muz Kütüphanesi'nde Remzi SAKA'nın bağışı ile oluşan köşe.

Bu ikinci cilt, dört bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde; milliyetçiliğimiz ve kooperatifçiliğimiz, demokrasimiz ve kooperatifçiliğimiz ile sola açılan pencere ve kooperatifçiliğimiz başlıklarını taşıyor. İkinci bölümde; Türk bankacılığına ve kredi kooperatifçiliğine uygulanan sistem başlığı altında; imparatorluk ve Cumhuriyet Türkiye'sinde uygulanan sistem, kredi kooperatifçiliğine uygulanan sistem revizyonu anlatılmaktadır. Üçüncü bölümde; Türk sigortacılığına ve sigorta kooperatifçiliğine uygulanan sistem ile bu sistemin revizyonu yer almaktadır. «Öncüler» başlığını taşıyan dördüncü bölümde; Meşrutiyet Türkiye'si kooperatifçilerinden M. Cemal Atay, Ahmet Cevdet Emre'den söz edilmektedir Cumhuriyet Türkiye'si kooperatifçilerinden, Alaeddin Cemil Topçubaşı, Prof. Suphi Nuri İleri ve Prof. Dr. Ziyaeddin Fahri Fındıklıoğlu'nun hizmetleri, anılar, tatlı bir üslûpla anlatılıyor.

**REMZİ SAKA'NIN (1934 - 1981) YILLARI ARASINDA
KARINCA DERGİSİNDE YAYINLANAN MAKALELERİ**

Hazırlayan : Nil UĞURHAN

- 1 — «İmtiyazlı Kooperatifler»,
19 : (Birinci Kanun. 35) 36 - 37 s.
- 2 — «İmtiyazlı Kooperatifçilik»,
19 (12. 35) 36 - 37 s.
- 3 — «Kooperatif, En Yüksek Sulh ve Adalet Müessesesidir»,
44 - 45 (3 - 4. 38) 1 - 2 s.
- 4 — «Kooperatif Kurucularının Vazife ve Mesuliyetleri»,
1 : 2 (4. 41) 3 - 4 s.
- 5 — «Köy Ekonomisinin Temel Taşı Kooperatifler»,
1 : 5 (1. Kanun. 41) 3.13.
- 6 — «Niçin ve Nasıl Bir Meslek Mektebi İstiyoruz»,
1 : 6 (2. 42) 3. s.
- 7 — «Toplayıcı ve Yapıcı Görüşle Tarım Satış Kooperatifleri
Siyasetimiz»,
2 : 7 (İkinci Kanun - 43) 6 - 7 s.
- 8 — «Türk Kooperatif Kanununun 18. inci Yılı»,
16 : 154 (10. 49) 5 - 7 s.
- 9 — «Meşrutiyet Türkiyesi'nde Müstakil Kooperatif Kanunu
Fikri ve Teklifi»,
16 : 155 (11. 49) 7 - 9 s.
16 : 156 (12. 49) 11 - 12 s.
16 : 157 (1. 50) 11 - 12 s.
16 : 159 (3. 50) 9 - 12 s.
16 : 160 (4. 50) 3 - 7 s.
16 : 161 (5. 50) 6 - 9 s.
- 10 — «Tevfik Fikret'in İktisadi İdeolojisi»,
17 : 163 (7. 50) 10 - 13 s.

- 11 — «Meşrutiyet Türkiyesi'nde Kooperatifçilik. İktisatta İnkılap ve Ahmet Cevdet Bey»,
15 : 164 (8. 50) 2-3 s.
15 : 165 (9. 50) 2-4 s.
- 12 — «Kooperatifçiliğimizin Mübeşiri Mithat Paşa»,
18 : 174 (6. 51) 7 s.
- 13 — «Yeni Yolculuğunda Mithat Paşa»,
18 : 174 (6. 51) 1-2 s.
- 14 — «Orman Kanunu Mecliste İncelenirken»,
18 : 177 (10. 51) 1-2 s.
- 15 — «Müstehlik İstanbul»,
18 : 178 (11. 51) 1-3 s.
- 16 — «Müstehlik İstanbul'un Müdafaa Organları»,
18 : (12. 51) 7-8 s.
- 17 — «Hükümetin İstihsali Kuvvetlendirme Siyaseti Tamamiyle Bir Kooperatifçilik Siyasetidir»,
18 : 181 (1. 52) 2-3 s.
- 18 — «Fındık Birliğinin Fiyat Siyaseti»,
18 : 182 (2. 52) 6 s.
- 19 — «İstihsali Kuvvetlendirmede Siyasetimizin Boşlukları»,
18 : 184 (4. 52) 1-3 s.
- 20 — «Tütün Ortaklığı Kanunu Mecliste Konuşulurken»,
18 : 185 (5. 52) 1-3 s.
- 21 — «İstihsali Kıymetlendirme Siyaseti Koordine İster»,
19 : 186 (6. 52) 1-4 s.
- 22 — «Meşrutiyet Türkiye'sinde Ege Kooperatifçiliği ve Halil Bey»,
19 : 188 (8. 52) 1-3 s.
19 : 188 (9. 52) 1-3 s.
- 23 — «Kooperasyon da Koordinasyon İster»,
19 : 192 (12. 52) 1-2 s.
19 : 193 (1. 53) 4-5 s.
- 24 — «Roçdeyl Kooperatifçiliği ve Gide),
19 : 194 (2. 53) 2-4 s.

- 25 — «Kooperatifler Kanunu Mecliste İncelenirken»,
19 : 195 (3. 53) 1-2 s.
19 : 197 (5. 53) 5-7 s.
19 : 198 (6. 53) 4-6 s.
19 : 200 (8. 53) 1-4 s.
- 26 — «Tarım Satış Kooperatifleri Avans Siyaseti»,
19 : 196 (4. 53) 7-8 s.
- 27 — «Bir İctimaiyatçı Görüşü ile Türkiye'de Kooperatifçilik»,
20 : 199 (7. 53) 1-4 s.
- 28 — «El Tezgahı Dokumacılığında ve Dokuma Kooperatifçiliğinin Anahtar Fikirleri»,
20 : 201 (9. 53) 1-4 s.
- 29 — «Türk Kooperatifçileri, Türk Kooperatifçilik Kurumu ve Karınca»,
20 : 202 (11. 53) 6-9 s.
- 30 — «Kooperatifçilikte Yardım Siyaseti ve Savaş Ekonomimizi Teşkilatlandırma Planlarında Kooperatiflerin Yeri»,
20 : 203 (11. 53) 13-15 s.
- 31 — «Savaş Konjktürünün Tesiri Altında İstihlak Kooperatifleri»,
20 : 204 (12. 53) 8-9 s.
- 32 — «Devlet ve Kooperatifler»,
20 : 205 (1. 54) 28-33 s.
- 33 — «Yapı Kooperatifleriyle Belediyeler Arasında Uzvi Bağlılık İster»,
20 : 205 (1. 54) 67-70 s.
- 34 — «A.B.D. de Ziraat Ekonomisi ve Ziraat Kooperatifleri»,
20 : 208 (4. 54) 1-4 s.
- 35 — «El Tezgahı Dokumacılığı Halk Bankası ve Halk Sandıkları»,
21 : 210 (6. 54) 13-16 s.
- 36 — «Dünya ve Memleket Konjktörü ve Kooperatifleşmiş Madelerimiz»,
21 : 211 (7. 54) 2-4 s.
- 37 — «Kooperatiflerin Hayatyetlerini ve Hastalıkların Haber Veren Müşirleri»,
21 : 217 (1. 55) 10-12 s.
- 38 — «Kooperatifçiliğimizin 1954 Platformundan Görünüşü»,
22 : 225 (9. 55) 3-6 s.

- 39 — «Dünya ve Memleket Konjoktürü ve Kooperatifleşmiş Maddelerimiz»,
22 : 230 (2. 56) 2-6 s.
- 40 — «İnsan Vicdanı İle, Kooperatif Militanı İle Yaşar»,
22 : 233 (5. 56) 17-18 s.
- 41 — «Kooperatifçilikteki Yeri İle Aynizade Tahsin Bey»,
22 : 242 (1. 57) 3-4 s.
- 42 — «Daha İyi Bir Dünyanın İktisadi Tefekkür Sistemi»,
23 : 245 (5. 57) 8-11 s.
- 43 — «HEP = BİR) Kooperatifçi Davranışdır»,
25 : 256 (7. 58) 5-7 s.
- 44 — «Yalçın'a Dair Kooperatifçiliğimizle İlgili Birkaç Hatıra»,
26 : 274 (10, 59) 10-15 s.
- 45 — «Kooperatifçinin Dünyası»,
27 : 286 (10. 60) 6-9 s.
- 46 — «Meşrutiyet Türkiyesi Kooperatifçiliği ve Ahmet Cevat Emre»,
28 : 304 (4. 62) 12 s.
- 47 — «Meşrutiyet Türkiyesi Kooperatifçiliği, M. Cemal Atay»,
29 : 308 (8. 62) 1-5 s.
29 : 309 (9. 62) 1-4 s.
- 48 — «Yeniden Kuruluş Devri'nin Kooperatifçilik Siyaseti»,
29 : 311 (11, 62) 3-5 s.
29 : 312 (12. 62) 1-4 s.
- 49 — «Reşat Ağrıboz'a»,
30 : 318 (6. 63) 25-26 s.
- 50 — «Dolap Değil, Dava ve Deva»,
30 : 319 (7. 63) 11-13 s.
- 51 — «Küçük Sanat ve Küçük Sanat Kooperatifçiliği (5. ci Kongre Tebliği)»,
30 : 320 (8. 63) 3. 11 s.
- 52 — «Yusuf Saim Atasagun»,
30 : 322 (10. 63) 13-16 s.
30 : 323 (11. 63) 25-27 s.
30 : 324 (12. 63) 21-22 s.
30 : 325 (1. 64) 8-11 s.

- 53 — «Alaeddin Cemil Topçubaşı (1889 - 1961)»,
 30 : 328 (4. 64) 2-4 s.
 30 : 329 (5. 64) 2 s.
 31 : 330 (6. 64) 6-8 s.
- 54 — «Dr. Cevdet Nasuhi Savran (1888 - 1944),
 31 : 333 (9. 64) 8-11 s.
 31 : 334 (10. 64) 4- 6 s.
 31 : 337 (1. 65) 4- 6 s.
 31 : 388 (2. 65) 3- 5 s.
 31 : 339 (3. 65) 17-19 s.
- 55 — «Türkiye'de Tarım Kooperatifçiliğine Uygulanan Sistem»,
 32 : 342 (6. 65) 14-16 s.
- 56 — «Türk Kooperatifçilik Tarihi : Muhittin Birgen (1887-1952),
 32 : 346 (10. 65) 2- 4 s.
 32 : 347 (11. 65) 12-15 s.
 32 : 348 (12. 65) 10-12 s.
 32 : 349 (12. 66) 5- 8 s.
- 57 — «Türk Kooperatifçilik Tarihi : Mehmet Vehbi Sarıdal»,
 33 : 356 (8. 66) 4- 7 s.
 33 : 357 (9. 66) 3- 8 s.
 33 : 358 (10. 66) 7- 9 s.
 33 : 359 (11. 66) 7-11 s.
- 58 — «Kooperatifçilik Tarihine Giriş»,
 33 : 364 (4. 67) 4-9 s.
- 59 — «Türkiye'de Kooperatifçilik Kongreleri»,
 34 : 366 (6. 67) 4-6 s.
- 60 — «Türk Kooperatifçilik Tarihi : Türk Kooperatifçilik Kurumu»,
 34 : 372 (12. 67) 2-5 s.
 34 : 373 (1. 68) 6-8 s.
 34 : 374 (2. 68) 4-6 s.
- 61 — «Türk Kooperatifçilik Tarihi : Türkiye'de Tüketim Kooperatifçiliğine Uygulanan Sistem»,
 34 : 375 (3. 68) 3-5 s.
 34 : 376 (4. 68) 5-8 s.
 34 : 377 (5. 68) 3-5 s.
 34 : 378 (6. 68) 4-6 s.

- 62 — «Türk Kooperatifçilik Tarihi : Türkiye'de Konut Kooperatifçiliğine Uygulanan Sistem»,
35 : 381 (9. 68) 5 - 7 s.
35 : 382 (10. 68) 5 - 11 s.
- 63 — «Türk Kooperatifçilik Tarihi : Türkiye'de Kooperasyon Hukukuna Uygulanan Sistem»,
35 : 385 (1. 69) 13 - 17 s.
35 : 386 (2. 69) 5 - 9 s.
35 : 388 (4. 69) 13 - 15 s.
35 : 389 (5. 69) 15 - 17 s.
- 64 — «Türk Kooperatifçilik Tarihi : Halil Mentеше»,
38 : 414 (6. 71) 10 - 14 s.
- 65 — «Kooperatifçilik Tarihi»,
38 : 419 (11. 71) 7 - 9 s.
38 : 420 (12. 71) 18 - 20 s.
- 66 — «Kurum, Kuruluş ve Kurucuları»,
38 : 425 (5. 72) 3 - 8 s.
- 67 — «Atatürk ve Cumhuriyet Türkiyesi Kooperatifçiliği»,
40 : 442 : (10. 73) 25 - 37 s.
- 68 — «Prog. Şevket Raşit Hatipoğlu»,
41 : 452 (7. 74) 6 - 7 s.
- 69 — «Anıların Işığı Altında»,
40 : 455 (11. 74) 2 - 4 s.
- 70 — «Prof. Dr. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu»,
41 : 457 (1. 75) 2 - 8 s.
- 71 — «Anıların İzinde»,
48 : 522 (6. 80) 19 - 22 s.
- 72 — «Olayların ve Anıların İzinde»,
48 : 535 (7.81) 31 - 32 s.

**REMZİ SAKA'NIN YUSUF SAİM ATASAGUN'UN ÇIKARDIĞI
KOOPERATİF DERGİSİNDE YAYINLANAN
MAKALELERİ**

- 1 — «Bir Kooperatifçinin Arkasından. Suphi Nuri İleri»,
1 : 4 (4. 46) 25 - 35 s.

- 2 — «Milletlerarası Kooperatif Hareketleri, Alliance'nin Harp Sonu Toplantısı»,
1 : 8 (8. 46) 11 s.
- 3 — «Milletlerarası Kooperatifçilik Hareketleri, Alliance'nin Savaş Sonu Kararları»,
1 : 10 (10. 46) 9 s.
1 : 10 (10. 46) 9 s.
- 4 — «İktisadi Buhranlar ve Kooperatifler»,
1 : 12 (12. 46) 18-19 s.
- 5 — «Türk Kooperatifçileri : Atatürk ve Kooperatifçilik»,
3 : 33 (9. 48) 5-9 s.
3 : 34 (10. 48) 5-9 s.
3 : 36 (12. 48) 5-9 s.
4 : 37 (1. 49) 5-8. 14. s.
- 6 — «Türk Kooperatifçileri : Mithat Paşa ve Kooperatifçilik»,
4 : 38 (2. 49) 5- 8 s.
4 : 39 (3. 49) 5- 8. 12 s.
4 : 40 (4. 49) 5- 8. 28 s.
4 : 41 (5. 49) 5-11 s.
4 : 42 (6. 49) 5- 9. 11 s.
4 : 44 (7. 49) 5- 9. 18 s.
4 : 46 (10. 49) 5- 9 s.
4 : 47-48 (11-12. 49) 5-6 s.

**REMZİ SAKA'NIN KOOPERATİFÇİLİK DERGİSİNDE
(TÜRK KOOP. KURUMU) YAYINLANAN
M A K A L E L E R İ**

- 1 — «Bulgar Kooperatiflerinin İki Nazım Kuvveti»,
1 : 1 (İkinci Teşrin. 31) 42-45 s.
- 2 — «Belediyecilik ve Kooperatifçilik»,
1 : 3-4-5 ((2/7. 32) 337-341 s.
- 3 — «Kooperatifçi Şef : Atatürk»,
1 : 9 (6. 39) 44-55 s.
- 4 — «Kooperatifçiler, Klasikler ve Sosyalistler»,
1 : 10 (9. 41) 71-83 s.
- 5 — «Türk Sigortacılığına ve Sigorta Kooperatifçiliğine Uygun
olan Sistem»,
21 (7/9. 73) 9-35 s.

Türk Kooperatifçilik Tarihi :

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU (*)

Remzi SAKA

Remzi SAKA, 1963'de yapılan Türk Kooperatifçilik Kongresi'nde
tebliğini sunarken.

(*) Karınca Dergisinin Ocak - Şubat 1968 Sayı 373 - 374'den alınmıştır.

Karınca sadece millî değil ve fakat Milletlerarası Kooperatif hareketlerini de tekmil dalları ile izlemeye ve aksettirmeye de başlamış ve Türk Kooperatifçilerinin son yıllarda yabancı kaynaklardan cömertçe yaptıkları çevirmelerle de güçlendi. **Şimdi (Karınca) sadece (Türk Kooperatifçilik tarihi) için değil ve fakat genel olarak Kooperatifçilik tarihi için de zengin kaynaktı. Şimdi Karınca 34 yaşında ve Türkiye'de mevcut meslek dergilerinin sürekli olarak yayımlanan en uzun ömürlüsü ve en eskisi idi.** Karınca'daki imzaların başlıcaları yayınlanan genel fihristine göre yazı sayısı sırası ile şunlardı : (Nusret Uzgören, Harun Pastanoğlu, Celâl Uzel, Remzi Saka, Mennan Yiğiter, Fethi Fetihçi, Güngör Uras, Turgut Akkaş, Emin Atalay, Ruşen İlmen, Dr. Ziya Gökalp Mülayim, Akil Koyuncu, Selâhattin Sözeri, Cevat Akyol, Dr. Akif Erginay, Şevki Gürsoy, İbrahim Çapan, Dr. Cevdet Nâsuhî Savran, Prof. Muhlis Ete, Prof. Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu, Hasip Ahmet Aytuna, Dr. Yusuf Saim Atasagun, Prof. Süheyl Derbil, Prof. Halil Fahri Örs, Nureddin Hazar).

VIII — Kurum (Kooperatifçilik fikrinin yayılmasında ve yerleşmesinde Kooperatifçilik eğitiminde) konferanslardan da fayda olunmuştu Uzgören'e göre Kooperatifçilik güçlü konuşkanlar isterdi.

a) Uzgören Birinci Kooperatifçilik Kongresinde en arka sırada oturuyordu. Fethi Çelikbaş isminde bir arkadaşın konuşmalarını dinlerken gözleri yaşarmıştı, hiç erkek ağlar mıydı, fakat Çelikbaş çok ahenkli bir ses ve engin bilgi ile konuşuyordu. Uzgören :

— Öyle bir genç Hatip olarak kazanılırsa ne mutlu bize diyor-du. Gerçekte de Uzgören Fethi Çelikbaş'ı kazanmıştı. Çelikbaş kurulda kâtip olarak görev almıştı. 2 nci Türk Kooperatifçilik Kongresini hazırlayanlara da Başkanlık yapmış ve Kongrenin yıldızlarından biri olmuştu. Çelikbaş'ın siyasî hayatını bu kongre ile başlatanlar da çoktu. Aslında ise siyasette hayat, zekâ ve irade ve kültürel optiman noktasında başlardı. Sosyologlar ise siyasette dehai toplumun maşeri ruhuna iniş ve enginlerdeki gürültüleri sezış ve düzenleyiş sayardı.

b) Uzgören de rahat ve güzel konuşurdu. Halkevlerinde Kooperatifçilik Kongrelerinde Kooperatiflerin Genel Kurullarında Esnaf ve Sanatkârların toplantılarında, radyoda yaptığı konuşmalar «Nusret Uzgören diyor ki» adlı kitabı ile yayınlanmıştı.

c) Türk Kooperatifçilik Kurumu telif ve tercüme eserlerle de Türkiye'de Kooperatifçilik fikrini yaymaya ve yerleştirmeye çalışmıştı.

VIX — Kurumun çabaları daha da çeşitli ve geniştir.

a) Kurum Siyasal Bilgiler Fakültesinin kursların kadrosile desteklemiştir.

b) Kurum Kooperatifçilik Eğitiminin etkilerini genişletmek amacı ile de radyo konuşmaları düzenlemiştir.

c) Kurum desimal sistemine göre kurulu oldukça zengin bir kitaplık vücuda getirmiş ve kitaplığı ilgililere her zaman açık bulundurmaya da sağlamıştır.

d) Kurum Kooperatifçilik siyasetinin sorumluluğunu taşıyan Bakanlıklarla ve müesseselerle işbirliği yapmayı da çalışma metodunun temeli yapmıştır.

e) Kurum yurt dışı kooperatif hareketleri ile de ilişkiler kurmuş ve 1960 dan bu yana Milletlerarası Kooperatifçilik toplantılarına katılmaya başlamıştır.

X — Kurumun 1965, 1966 ve 1967 yılları çalışma programlarının mizansenini de hayli zengindi.

- a) Seminerler
- b) Kooperatifçilik yarışmaları
- c) Kooperatifçilik rozeti
- d) Kooperatif gezileri
- e) Kooperatif istatistikleri
- f) Kooperatif eğitim merkezi zenginliğin başlıca unsurlarını teşkil ediyordu.

6 — Türk Kooperatifçilik Kurumunun şimdiye kadar yapabildiklerini yani mümkün olanları ana çizgileri ile de olsa gördükten sonra yapılması gerekli olduğunu yorumladıklarımızı da özetliyerek konumuzu tamamlayacağız :

I — Tarih felsefesinin zaman içindeki akışına ve oluşuna göre millî ekonomimizin çözüm yolu bekleyeceği problemleri ele alınırken önce başvurulması gerekli organ elbette (Türk Kooperatifçilik Kurumu) olmalı idi. Çünkü milli ekonomi politikamızın (samimi müşaviri) Kooperatifçi sektör olabilirdi. Tatbikatta ise Devlet sosyaliz-

mine ve sosyal adalet romantizmine rağmen millî ekonomimizin çözüm yolu bekleyen problemlerine kapitalist sektörün yani kendi pavlilerine ağlayanların öncülük yapmakta oldukları bir memleket gerçeği idi.

II — Aslında ise Kooperatifçi sektör Müşavirlik ödevi ile de yetinemezdi. Kooperatifçi sektör millî ekonomi politikamızın yaratıcı ve itici gücü de olmalı idi. İtici, yapıcı ve yaratıcı güç elbette sağlam bünye yani sağlam ve sıhhatli kooperatifler isterdi. Sağlam bünye ve sıhhatli kooperatif kooperatifçilik politikasının, düğüm noktası) idi. Düğümü de ekonomik, sosyal ve moral endikatörlerle çözmek ancak kabildi. Memleket sorunlarına elbette realitelerin ve realitelere de monografik metodla yapılmış araştırmaların, anketlerin, istatistiklerin ışığı altında çözüm yolu aranabilirdi.

III — Tanınmış bir sosyologumuza göre, bugünkü Türkiye'yi vakıalar sevk ü idare etmekte idi. Geniş bir sosyal ampirizm sosyal tefekkürümüze hükmetmekte idi. Bu ilk el, bu iptidaî amprizmi rasyonizm ile el ele vermiş deneyci bir ampirizme çevirmek gerek-mekte idi. Aslında bir başka ünlü sosyologumuzun da ilk Kooperatifçilik kongresini bu tarih felsefesi ile atmış olduğunu da biliyoruz. Gerçi Türk Kooperatifçilik Kurumunun mimarlığını yaptığı kooperatifçilik kongrelerinde uzmanlar tarafından yapılmış bulunan tebliğlerin temellerine yerleştirilmiş bulunan istatistikler de çoktur. Fakat Kooperatiflerin hayatiyetlerini veya hastalıklarını haber veren eksik bırakılmış ekonomik, sosyal ve moral endikatörler de vardır.

7 — (Kooperatifçiliğin istikbâli ve inkişafı kanunlarda değil kooperatif ortaklarının ruhundadır.) fikri Prof. Hırş'indi. 1944 de toplanan ilk kooperatif kongresinin hatıra defterinde açıklanan bu fikir yeni değildi. Bizim de 1930 dan bu yana vesile buldukça veya vesile yaratarak açıkladığımız fikrin temelinde de ortağın yaratıcı ve itici gücü yatardı. Kooperatifin cevheri ortaktı. Kooperatifi bu cevherle tartarak değerlendirmek mümkündü.

I — Değer ölçülerinden ilki de ortağın kooperatife bağlılık derecesini gösteren (müş'ir)lerdi. Tüketim kooperatiflerinde ortakların tüketim ihtiyaçlarının tamamını kooperatiflerinden temin etmeleri üretim kooperatiflerinde de ortakların pazara arz edilecek mahsüllerinin tamamını kooperatiflerine teslim etmeleri, kooperatif statülerinin temeli, kooperatif işletmelerinde rantabilitenin de tek temi-

natı idi. Batıda genel olarak kooperatifçilik kültürü köklü memleketlerde ana kurallardan ayrılan ortaklara rastlanamazdı. Fakat bizde şimdiye kadarki denemeler, harap içinde haraptı. Hem ana kuralardan ayrılmış, hem de Kooperatif ortağı kalarak avantajlardan faydalanmayı adet ve ahlâk edinmiş kooperatif ortakları arasında Avukatlık, Millet Vekilliği, hattâ Bakanlık yapmış olanların varlığı da bir memleket realitesi idi. Sosyologlarımızın teşhisleri yerinde idi. Geniş bir sosyal ampirizm ve egoizm sosyal tefekkürümü sürüklemekte idi. Realitelerin bir taraftan olayların ve rakamların ışığı altında açıklayarak statü hükümlerinin harekete getirecek gü-rültüye papuç bırakmıyacak militanlara ihtiyaç kesildi.

II — Kooperatif ile ortak arasındaki bağların sağlamlığını ölçmeye elverişli bir değer ölçüsü bir başka müş'ir de kooperatiflerin yönetimine ortakların tesir ve nüfus derecelerini gösteren müş'irlerdi. Kooperatiflerin ana yönetim organı genel kurulları idi. Ortakların genel kurul toplantılarına katılma oranı kooperatiflerin yönetimine ortakların tesir ve nüfus derecesini gösteren müş'irdi. Ortağın kendi kendini yönetme emniyeti bu müş'irle ölçülürdü. Batıda genel olarak kooperatif kültürü köklü memleketlerde bu oran % 70'in üstünde idi. Oranın % 95 e ulaştığı memleketler de çoktu. Bizdeki deneylere gelince ilk toplantılarda statülerinde yazılı nisabı sağlayan kooperatifler bahtiyar sayılırdı. Aslında ise ilk toplantılarda statülerin öngördüğü çoğunluk sağlanamamakta, ikinci toplantılarda ise nisap aranmadığı için faraza 500 üyeli bir kooperatif 5 ortakla karar alabilmekte idi. (Statülerde özel nisaplara bağlanmış bulunan konular hariç).

Genel Kurul toplantılarının ve kararlarının tescil şartı bu açıdan yapılacak araştırmaları kolaylaştırmakta idi. Fakat çeşitli kooperatif dallarında bu açıdan yapılmış araştırmalara rastlanmamış olduğunu söylemeliyim. Ve bunun şahsî bir kusur olmasını da gö-nülünden dilemekteyim.

II — Kredilerin hayatiyetini gösteren müş'irler kredi veren organlarındı. Subjektif unsurların bu müş'irlerdeki etkilerini arayıp bulmaya ve objektif metotla da ölçmeye elverişli ortama ve organa ihtiyaç aşikârdı. Aslında kooperatif işletmelerinde teknolojinin pazarlama politikasının genel olarak ana ve esaslı kooperatif konularının hayatiyetlerini ve hastalıklarını gösteren müş'irlere de ihtiyaç aşikârdı.

IV — Ekonomik sosyal ve moral endikatörlerin ışığı altında yapılacak araştırmalar (enstitü) isterdi. Enstitü de yeterli ortam yeterli aydın kadro, yeterli ve sürekli kaynak isterdi. Kooperatifler sarayı tamamlanıncaya kadar Türk Kooperatifçilik Kurumu keşkül açarak yaşamıştı. Kapitalist sektörün yurdun çeşitli bölgelerdeki organlarını Oda ve Borsaların 1966 yılında gelirleri 60 milyon liranın da üstünde idi. Bu rakam Kanunun öngördüğü yargı ile de yıldan yıla artmakta idi. Sorumsuz ve müşavir organların yılları sorumlu Bakanlıkların yıllık bütçelerinde aşmakta idi. Peki ama bu organlar Devletten her yıl aldıkları 60 milyon lira ile kamu yararına ne iş yaparlardı. Yakın bir tarihte Türkiye'nin en eski ve aynı zamanda en büyük Ticaret Odasının genel kâtabinden sormuştum.

— Oda'ya hergün gelen Oda'dan hergün çıkan evrakın % kaçını Oda'nın kuruluş maksadını doğrudan doğruya ilgilendirmektedir.

Genel Kâtibin cevabı :

— En fazla % 95, olmuştu anlaşılıyor ki, Genel Kâtibin bu açıdan yapılmış araştırması yoktu. Oran sadece iyimser bir yorumdu. İşlerin tamamına yakın çoğunluğu teşcil ve tahsil işlerinden yani para toplamaktan ibaretti. Bu işler de yıldan yıla değil fakat günden güne kartopu halinde büyümekte idi.

Türk Kooperatifçilik Kurumunun 1965 yılı programında gerçi enstitü fikri de vardı. Fakat enstitü yeterli kaynak isterdi.

«Kem âletle kemâlât olmaz»dı.

Atatürk'ün Ege'deki söylevlerinden alınan ilham ile sadece Türk Kooperatifçilik Kurumu kurulmamıştı. Ve Fakat İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Okulunda da (iki kooperatifçilik kürsüsü) ihdas edilmişti. Kürsülerden biri (Kooperatif Hukuku) öteki de (Nazari ve Tatbiki Kooperatif) idi. Fakat ne var ki, her iki kürsü 30 yıl sonra kaldırılmış. Yüksek İktisat ve Ticaret Akademisinde Kooperasyon üvey evlât ve kuru dal olarak kalmış, Profesör İleri ile Sarıdal'ın yaptıkları radyom lambası sönmüş Akademisinin öğretim kadrosu kapitalist sektörün çeşitli organlarında kader arama ya koyulmuşlardı.

I — Gerçi ilmi aksiyonla yoğurmak, sağlam ve modern metod olduğuna göre öğretim kadrosuna aksiyonla yoğrulmaları normaldi. Fakat Kayzer'in hakkı da elbette Kayzer'e verilmeli idi. Umumi ve meslekî tedrisata kooperatif fikrini mümkün olduğu kadar yerleş-

tirmeye çalışmak, Türk Kooperatifçilik Kurumunu «bildiri» lerinde yer almış bulunan temel fikirdi. Ve bu temel fikri Üniversite Rektörü Dekan ve Profesörlerini de mühürlemişlerdi.

II — (Mümkün olduğu kadar) fikrine de zaman ışık tutardı. Tarım Satış Kooperatiflerinin yönetim kadrosu için 1940 yılında Ticaret Bakanlığı tarafından açılmış bulunan kursun programını eski Maliye Bakanı ve o tarihte de Ticaret Bakanlığında Müsteşar Siyasal Bilgiler Okulunun da Öğretim Üyesi olan Halit Nazmi Kışmır ile birlikte hazırlamıştık Hazırlıklarımıza (Romen Kooperatifleri Millî Ofisi)nin kontrolü altında çalışan (Kooperatifçilik Yüksek Okulunda) programı ışık tutmuştu. Kooperatifçilik Yüksek Okulunun programı (umumî ve meslekî) olarak ikiye ayrılmıştı. Programın genel bilgiler bölümünde, (millî iktisat, sosyoloji, maliye, estetik, ticaret hukuku) meslekî bilgiler bölümünde de (nazarî ve tatbiki kooperatifçilik, Kooperatif Hukuku, Kooperatif Muhasebesi, Kooperatif terbiyesi, müteel sigorta) dersleri vardı.

III — Bizim de Tarım Satış Kooperatifleri Kursu için hazırladığımız programın da iki yönü vardı.

a) Genel bilgiler bölümünde I nazarî ve tatbiki kooperatifçilik, (Halit Nazmi Kışmır) II İşletme Ekonomisi (Muhlis Ete) III İktisadî Coğrafya (Celâl Yarman), IV Ticaret Muhasebesi (Nuzhet Tekül), V Ticaret Hukuku (Ferit), VI Eşya Bilgisi (Şükrü)

b) Mesleki bilgiler bölümünde; I Nazarî ve Tatbikî Kooperatif (Servet Bergin - Muhittin Birgen), II Kooperatif Hukuku (Remzi Saka), III Kooperatif Muhasebesi (Osman Fikret - Atif Yörükoğlu), IV Kooperatif Tarihi (Hakkı Nuri Melân), V Kooperatif İşletme (Dr. Hans Willirandt).

IV — Bilindiği gibi nazariyenin değil ve fakat aksiyonun mahsulü olan kooperatifçilik yine tabiatıyla aksiyonun oranında öğülenek değerlendirilebilirdi. Kooperasyonun Dünya ölçüsündeki tatbikatını genişliğine ve derinliğine işleyerek ve aksettirerek Türk Kooperatifçiliğine yön vermek gerekirdi. Oysa ki, İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Akademisinde Profesör İleri'nin (Kooperatifler), Profesör Earıdal'ın (Sosyal Ekonomi) adlı eserlerinin dahi yerleri boştu. Ve fakat çok şükür İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesinde durum teselli edici idi.

V — Gerçi Kooperasyon problemi İstanbul Üniversitesinin Edebiyat Fakültesinde 1934 yılında Alman Profesörü Kesler'le baş-

11 - 13 Ocak 1963'de yapılan 5. Türk Kooperatifçilik Kongresi Başkanlık Divanı : (Soldan) Asım Süreyya İLOĞLU, Remzi SAKA, Halil ÖRS.

lamış ve 1937 den sonra İktisat Fakültesinde yine Kesler'le devam etmiştir. Fakat zaman içinde Kesler'in yeri boş kalmamış tamamı ile aksine daha da güçlendirilmişti. İkinci Dünya Savaşında bilindiği gibi silâhlar 1945 de susmuştu. Savaş sonu ekonomisi de yeni fikir akımlarının etkisi altına girmişti. 1945 Avrupa ve Amerika'sında yeni bir sosyoloji kolu kooperasyon problemini kendi kadrosu içine almıştı. Profesör Fındıkoğlu da yeni fikir akımlarının etkisi altında mukaddes ateşi yakmaya yönelmiş ve 1953 yılında Türkiye'deki Kooperatifçilik adlı eserini ve 1967 yılında da Kooperasyon Sosyolojisi'ni yayınlamıştı.

a) Büyük denizlerde büyük gemilerle gezilirdi. Her iki eser İktisat Fakültesi Kürsülerinde inşa edilmişti. Mimarı da Şövalye ruhlu bir kürsü otoritesi olan Ordinaryüs Profesör Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu idi. Bilindiği gibi Fındıkoğlu İkinci İhtisas Tahsilini Paris'te yaptığı sırada Prof. Gide'in (Collège de France) daki derslerini de izlemişti. Profesör Fındıkoğlu İkinci İhtisas Tahsilini tamamlayarak yurda dönünce İstanbul Üniversitesinin İslâhı sırasında içtimâiyat Kürsüsüne getirilmiş bulunan Profesör Kesler'le çalışmış ve Kesler'den sonra bu Kürsü'yü Kemali ile doldurmuştu.

b) Profesör Fındıkoğlu, bilindiği gibi Erzurum'un öz evladı idi. İslâv tarihinin sesini, her Erzurumlu çoğumuzdan çok daha iyi

tanırdı. Çünkü Erzurum bu sese en yakın stratejik sınır şehrimizdi. Çünkü Ön-Asya jeopolitisi bu serhat şehrimizin de başı ucunda asılı demoklesin kılıcı idi. Her Erzurumlu bu kılıcın etkisi altında yataklarında gözleri açık uyurdu. İslâv tarihinin Palandöken yamaçlarında ve Erzurum Ovası'ndaki izlerini Erzurumlular tarih boyunca kanları ile silmişlerdi. Sanki Şair Mehmet Akif :

«Şühedâ fıskıracak toprağı sıksan, şühedâ!» mısraını Palandöken eteklerinde yatan Erzurumlular için söylemişti.

c) Büyük tehlikeler büyük güçlerin ve kahramanlık ruhunun kaynağı olurdu. Tarih boyunca İslâv akınlarının kuduran dalgalarından korunma şuuru bu serhat şehrimizde (kahramanlık ruhunu) uyanık tutan ana faktördü. O kadar ki, Erzurum'un öz evlâdı olan Fındıkoğlu'nun tekmil yayınlarında **komünizm** riskine karşı şahlanışında **şuur altı** duygulara yer ayırmak da yerinde olurdu.

d) Profesör Fındıkoğlu'nun İktisat Fakültesi tezgâhlarında inşa ettiği her iki eser şüphe yok yıllar boyunca Türk Kooperatifçiliğinin güneşi olacaktı. (Türkiye'de Kooperatifçilik)'i 1954 de Karınca dergisi ile tatbikat açılarak **tanıtmaya** çalışmışım. (Kooperasyon sosyolojisi) için de mukayeseli bir araştırmayı yine (Karınca) dergisi ile yakında yayınlayabileceğimi umuyorum.

VI — Türk Kooperatifçilik Kurumu gerçi kendi yayınlarında kendine düşeni yapmakta idi. Ve fakat Kooperasyonun umumî ve meslekî tedrisattaki yönünü izliyerek ve denetliyerek zamanında, ilgili mercileri de **uyarmak** kurumun görevleri arasında sayılabilirdi. Özellikle radyo şimdi her memlekette (Halk Üniversitesi) niteliğini kazanmıştı. Bu üniversitenin de elbette bir (Kooperatifçilik Kürsüsü) de olmalı idi. Gerçi her yıl Kooperasyonun kuruluş yıldönümlerinde Kurum uzmanlarının radyo konuşmaları gelenek haline getirilmişti. Fakat yılı değil ayı dahi yeterli saymak mümkün olamazdı. Radyo konuşmaları için de nedenler hem çeşitli hem de çoktu.

a) Ücretle çalışanları kemiren fiyat artışları zaman zaman şahlanırdı idi. Artışları frenleyici tedbirler aranırken veya yuvarlak masalarda yahutta açık oturumlarda tartışılırken Kooperatifçilerin de söyleyecekleri elbette çoktu.

b) Millî gelirimizin de Ticaret Bilânçomuzun da temel gücü halâ da tarımdı. Tarım mahsullerimize uygulanmakta olan taban fiyat politikasının iç ve dıştaki etkilerini Kooperasyon koşulları ile daha

sıhhatli olarak ölçmek mümkündür. Kooperatiflerin mahallî millî ve milletlerarası seviyelerde birbirleriyle aktif olarak işbirliği yapmaları fikri gerçi (alyans)ındı. Aslında ise fikir aksiyonun potasında formüle edilmişti. İkinci Dünya Savaşı'ndan önceki yıllarda dahi İsveç Tüketim Kooperatifleri Türkiye'den fındık alırken tacirler tarafından yapılmış bulunan teklifleri reddetmişlerdi. Nedenini biliyoruz. Statülerindeki yargılara göre Kooperatifleşmiş bulunan malların İsveç Tüketim Kooperatifleri ancak kooperatiflerden alabilirlerdi. İstikrarlı pazar kooperatiflerle daha kolay kurulurdu.

c) Konut problemi ve gecekondu derdi sosyal bünyemizi kemiren hastalıktı. Hastalığa açık oturumlarda yuvarlak masalarda tedavi formülü aranırken Kooperatifçilerimizin de söyleyecekleri elbette çoktu.

d) Ticaret ve tediye bilânçomuzda yıllar boyunca süregelen açıklar ve açıkların da etkileri yuvarlak masalarda veya açık oturumlarda tartışılırken Kooperatifçilerimizin de söyleyecekleri elbette çoktu.

Kooperasyon politikası şimdi Dünyanın her köşesinde ekonominin de sosyolojinin de teknil problemlerini kapsamakta idi. Nedenleri bu genişlikte çeşitlendirmek mümkündür. Yayınların, konferansların umumî ve meslekî tedrisattaki programların kör düğümü kolektifizme açılan kapılardı. Rochdale prensipleri ve alyansın bu prensiplere paralel koşuları bu kapıları hem de sıkı hem de kilit üzerine vurarak kapamıştı.

VII — Kurum, Türk Kooperatifçilik Kongrelerinin kararlarını ilgili mercilere aksettirmekle yetinmişti. Temenni kararlarını ilgili mercilerin değerlendirme gayretlerini Kurumun izliyerek denetlemesi elbette mümkündür. Fakat sadece izlemek ve denetlemek ne işe yarar. Eğer değerlendirme çabalarını etkisi altında tutacak gücünüz yoksa.

Güç ufkî ve şakuli entegrasyonlarla Batıda yürürlükte olan kanunların temelinde yatan ana fikirdi. Bu ana fikri bütünlüğü sağlanacak Kooperatifçilik Devlete de topluma da kendini ve gücünü kabul ettirmiş hem de devlet millî iktisat siyasetinin realizasyonunda sağlam bir temele kavuşmuş olurdu.

VIII — Genç ve aydın kuşakların serbestçe ve rahatça tedavülü toplumların sıhhat ölçüsü idi. Türk Kooperatifçilik Kurumunun bu

temel fikre paralel hamleler yapmakta (Karinca)'nın yazı (kurumun) yönetim kadrolarını yenilemekte ve gençleştirmekte olmasını elbette memnunlukla açıklamak gerekli idi. Genç ve aydın kadro kuvvete ve kariyere kaside yazmazdı. Genç ve aydın kadro memleket gerçeklerinin izinde ve ışığında Atatürk'ün ruhu ile yaşardı.

IX — Olayların ve elde mevcut dökümanların ışığı altındaki araştırmalarımızı bir genel yargı ile mühürlemek istiyoruz. Cumhuriyet Türkiye'si Kooperatifçiliğinin uyarıcı ve itici gücü Atatürk ile Şükrü Kaya, Tatbikatçısı Celâl Bayar, Eğitici Gücü de Türk Kooperatifçilik Kurumu idi. Türk Kooperatifçilik Kurumunu, gayretlerini ve başarılarını değerlendirmeye çalışırken yıllar boyunca hem de hiç bir karşılık beklemeden ideal uğrunda alın teri dökmüş olanların aziz hatıralarını saygı ile anmayı görevlerin mübareği sayarım.

REMZİ SAKA'NIN FELSEFİ, EDEBİ, FİKRİ GÖRÜŞ VE DÜŞÜNCELERİ

● İrfan Ünver NASRATTINOĞLU

Türk Kooperatifçilik Kurumu'nun eski Başkanlarından, değerli insan Remzi SAKA ile son görüşen Kurum üyesi - yöneticisi bu satırların yazarıdır. Zira, kendisiyle İstanbul'daki evinde yaptığım sohbetten bir süre sonra Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur.

Merhum SAKA, İstanbul'da ikamet ettiği için Kurumumuzdan uzak kalmış, fakat bir an olsun, Kurumu unutmamış; hatta Ankara'ya geldiği günlerde, tatil sebebiyle kapalı da olsa, Kurumun önünden geçerek, içeriye bakmaktan kendini alamamıştır.

Remzi SAKA, çok samimi bir Atatürkçü idi. Her konudaki konuşmalarını, Yüce Önder'in vecizeleriyle ve fikirleriyle süslüyor, Ata'nın adını anarken gözleri parlıyordu. Nitekim, konuşmamızın bir yerinde şunları söylemişti :

«Bildiğiniz gibi, Cumhuriyet Türkiye'si, kooperatifçiliğin dinamizmi Atatürk'ün 1931 yılında İzmir'e yaptığı gezi ile başlar. Türk Kooperatifçilik Kurumu'nun kuruluşu fikri de bu geziden kaynaklanır. 1929 yılında Amerika'da yaşanan krizin Ege kıyılarında yayılmasından sonra Atatürk İzmir'e gitti. Kooperasyona ağırlık verilmesi gereğini ilgililerden istedi. Sübvansiyon politikası Türkiye'de, Atatürk'ün İzmir'e gitmesiyle başlar. Atatürk'ün İzmir'de yaptığı telkinlerden birisi de Türk Kooperatifçilik Kurumu'nun kurulmasıdır. Kooperatifçilik Kurumu, kooperatifçilik hareketlerinin bilimsel yönünü yaratmak, yürütmek amacıyla kuruldu...» (*)

Remzi SAKA, o sohbetimizde, Kurumumuzun kuruluşuyla ilgili olayları ve şahısları anlatmış, Kurum ve Kooperatifçilik tarihi açısından ilginç bilgiler vermişti. Sohbetimiz sırasında, SAKA'nın devlet hizmetinde neler yaptığını; İsmet İnönü, Celâl Bayar gibi, Cumhurbaşkanlarımızın kooperatifçiliğe verdikleri önemi anlatmış, bu

(*) KARINCA Kooperatif Postası, Türk Kooperatifçilik Kurumu'nun Kuruluşunun 50. Yılı Özel Sayısı, Sayı : 533, Mayıs 1981, ss. 67-70

günkü Türk kooperatifçilerine öğütler vermişti. Biz, bütün bu bilgileri ve sohbetlerimizin özünü, Kurumumuzun kuruluşunun 50. yıldönümü münasebetiyle çıkarılan Karınca Özel Sayısı'nda neşrettiğimiz gibi, o röportajı aynen ,bu kitaba da almış bulunuyoruz. O sohbetimizin sonunda, Merhum Başkanımızın bize armağan ettiği bir kaset vardır ki, O'nun çeşitli konulardaki duygu ve düşüncelerini yansıtması bakımından önem arz etmektedir. Bu itibarla anılan kasetteki bazı bilgileri nakletmekte yarar görmekteyiz.

Kasetin birinci yüzünde Remzi ŞAKA, kızı Gönül ŞAKA'ya hitaben öğütlerde bulunmaktadır. Bu öğütler içerisinde merhumun fikrî, edebî, felsefî düşüncelerini öğrenebiliyoruz. Görüyoruz ki, Remzi ŞAKA edebiyat ve felsefeyle de meşgul olmuştur...

Anılan kasetin birinci yüzündeki konuşma aynen şöyledir :

GÖNÜL HANIMA ÖĞÜTLER

«Yıldönümlerinde dinlenmek dileğiyle, kızım Gönül ŞAKA'ya armağan edilmiştir : Kapkara bulutlar önce ufukta çörekledi, sonra yağmur sağanak halinde boşalmaya başladı. Ben de koltuğuma gömülerek gözlerimi kapayınca, rüya başladı : Ben ölmüşüm. Türk Bayrağına sarılı tabutum Fatih Camiinin avlusunda Fatih Sultan Mehmet'in şimdi işgal etmekte olduğu tahtın biraz ötesinde, eski Yunan şairlerinin son durak dedikleri musalla taşında ve fakat ben tabiatıyla ruhumla, tabutun dışında ve beni dönüşü olmayan yolculuğumda geçirmeye gelenlerin arasındayım. Ruhumda muradına erişmiş insanların rahatlığı evvel giden ecdada ve ahbaba kavuşmanın şevkî var. Gelenlere ve çevreme bu rahatlık içinde bakıyorum.

İlk dikkatimi çeken, tabiatın her zamankinden daha güzel oluşu oldu; güneş neş'e içinde, adeta rakseder gibiydi; toprakta da o neş'enin sarhoşluğu vardı. Toprak çağları dolduran ya da yönelten kuşakları çağlar boyunca emip durmuştur, fakat şimdi ilkbahar sıcaklığını sindire sindire içiyordu. Kırklar da bahar elbiseleri içinde yemyeşildi; gök çağlar boyunca bağrında kapkara bulutlar ya da yıldırımlar taşıyıp durmuştu, fakat şimdi, tabii masmaviydi, şimdi füsunlu güzellikler içinde gönül sultanı İstanbul, Yahya Kemal'in mısralarındaki İstanbul'dan da güzeldi... Şimdi Fikret'in şiirlerindeki arka ve karanlık sokakları da Türk tarihinin sesi Nûr'u Ziya ile doldurmuştu. Ve Fatih Sultan Mehmet'in fetihlerin en mübareğinde kullandığı Halic; şimdi gölgesinde çağları barındırmış ihtiyar

Remzi SAKA, Tarsus'ta kooperatifçilerle.

çınarları; ya da hakan sarayları arasından gümüş bir şerit gibi uzayıp giden Boğaziçi; şimdi tarih boyunca, şövalyelerin arenası olmuş İstanbul'un Yeditepe'si; şimdi çepçevre İstanbul... Musikisinde bir taraftan din, bir taraftan bütün hayat akmış, öz musikimizin pîri İtrî'nin toplumlari felâha çağıran en güzel sesiyle mestti. Perde perde yükselen bu sihirli ses camiin sonsuz ufuklara açık avlusundaki fanileri sessizliğe gömmüştü. Şimdi vicdanlarıyla başbaşa kalmış kısır kaygılardan ve azgın ihtiraslardan da arınmış, olan faniler, Tanrının huzurunda ve Ululuğunda sosyal benliklerine kavuşmuşlardı. Ben de beni uğurlamaya gelenlerin her biriyle ayrı ayrı, gönül rahatlığı içinde konuşuyordum. Benim yaşında olanların çoğu serin selviler altında ve sonu olmayan uykularında diyor ve Yahya Kemal'in; **«Ölüm asûde bahar ülkesidir bir rinde ... Ruhu her yerde buhurdan gibi tüter»** mısralarını okuyarak ölüm sırrı ve kader felsefesi hakkındaki çeşitli görüşleri dile getirerek, beni geçirmeye gelenleri teselli etmeye çalışıyorum.

Türk Edebiyet tarihinin tanrılarında biri sayılan Abdülhak Hamit Tarhan'ın Makber'i, sanat dünyamızın en güçlü lirik eserlerinden biriydi. Tarhan da en büyük lirik şairimizdi. Gökteki kardeşinin diliyle de konuşmasına rağmen, ölüm denen olayın sırrını çözememek'ten doğan isyan duygusu ile, Makber'i yaratmıştı. Ne var ki şâir, yaşı sekseni aşınca, hayat usaresi kuyunun suyu tükenince; **«Tad yok bu hayatın gecesinde gündüzünde/Ben neyleyim bu yeryüzünde»** mısralarıyla kâinat muammasını ve hayat mucizesini fizik-

çi bir determinizmle bağlamıştı. Hayat muamması ve kâinat determinizmi fizikçi bir determinizme bağlanınca da ölüm korkusunun nedeni kalmazdı.

Napolyon'a göre ölümü korkulu ve elemli hale sokan papazlarla doktorlardı! Papazlar dünya düzeninin öteki dünyanın işkencesi üzerine kurmak suretiyle korku yaratırdı. Doktorlar da bir fazla nefes için binbir asabi doğal sayardı. Hiçbir zerrenin mahvolmayacağı muhakkak olduğuna göre, ne şekilde olursa olsun, insanın ebedî bir varlığa sahip olacağı fikri gerçi bir Fransız filozofunundur, fakat fikri eleştirenler arasında Türk Terbiyecisi Gövsa da vardı. Gövsa soruyordu : «**Şimdiki benliğimizi ölümden sonra da idrak etmek şayet mümkün değilse, bunun yokluktan ne farkı vardır?**» Aslında Gövsa da ilhamını Dekart'tan almıştı. Dekart da soruyordu : «**Ruh ve beden gerçi birbirine sımsıkı bağlıydı. Ruh bedenden ayrılınca yine düşünebilir miydi?**» Gövsa'nın küçük fakat özlü bir eseri de acılarıydı. İlim ve sanat acılarda ustaca bağdaşmaktaydı. Şâirin acıları ömür düğümüyle başlamıştı. Şâir bu şiirinde yıllardan beri ömür kervanı yolcularından biri olduğunu, aşına çehreler duraktan durağa azaldıkça, acı hatıraların enkazı altında ezildiğini, ömrün ezeli kördüğümünün de zihnini kemirip durduğunu anlatıp durmuştu. Aslında İbrahim Alâattin Bey İsviçre'de psikoloji ihtisası yapmıştı. Psikoloji ruhun kendisiyle değil, fakat tezahürleri ile meşgul olurdu. Ruhun cevherini incelemeyi de felsefeye bırakırdı. Alâaddin Bey de ruhun cevherini aramayı, elbette felsefeye bırakmalıydı, fakat, hayır mizacındaki araştırma şevki önce yolun bir yakın gündeki bitmesindeki korkunun psikolojik analizini yapan şair 6000 yıl önce Çinli filozof ölüm hakkında ne düşünebildiyse çağımızda da bir Avrupalı ya da Amerikalı mütefekkirin söyleyeceği ondan fazla değil, yargısına varmıştı. Bu yargıda felsefe tarihinin yapraklarını çevirmek külfetinden beni kurtarmıştı. Teselli etmeye çalıştıklarında bu yargıyla yetinmiş görünüyordu. Bir ara camiin çıkış kapılarından birinde İbrahim Alâattin Gövsa ile Suphi Nuri İleri, Hakkı Mahir Durukan ve Yusuf Saim Atasagun'u kendi aralarında sohbet halinde görünce kendi kendime ruhların ebediliğine daha başka belge aramaya lüzum yok dedim. Ve Gövsa ile öteki yakın ve aziz arkadaşlara tahallükle koştum. Gövsa her zamanki vakarlı tavrı ile, «**Her yeni gelen faniyi elçilerle karşılamak, ebediyet ülkesinin başka gelen geleneğidir. Seni karşılamak için de biz seçildik**» dedi. Gerçi, Türk şiir ve sanat dünyasının abidelerinden biri olan Yahya Kemal'in;

«İnsanlar anlaşıldı, cihanın da sırtı yok»

mısralarını her zaman dilimden düşmüyordu. Yine şimdi ben de son duraktaki tabutumun içinde son uykumda sayılmalıydım. Fakat buna rağmen beni karşılamaya geldiklerini söyleyen bu aziz ve yakın dostlara Fikret'in;

«Sever hayatı beşer ta seri - mezarında»

mısralarında yatan tabiat felsefesini hatırlatarak, **«Pek acele etmiş-siniz ve külfete de girmişsiniz, benim size katılmaya henüz niyetim yok»** dedim. Üstad Gövsa zarif edası ve zekî bakışlarıyla güldü, **«Bizim misyonumuz sizi karşılamaktı; zorlamak değil»**, dedi. Bilmenizi isterdim, bizim dünyamızda coğrafi, ya da siyasi şeyler yoktur; bizim dünyamızda Havva'yı memnu meyveyı tadmaya teşvik eden insan neslini cennetten çıkararak sefalete mahkûm eden kişi de yoktur. Bizim dünyamızda misafiri olduğu evin şerefini kirleten sefil ya da öc alma duygusu ile Truva'nın atını üstüne getiren sadist ruh ta yoktur. Bizim dünyamızda İsa'ya tapıp, İsa'yı çarmıha geren, korkak ruh ta yoktur. Bizim dünyamızın her zaman ısıtan ve aydınlatan güneşi, uyanık olan sosyal şuurdur. Bizim dünyamızda ruhlara bu şuurla dedikodu yapmadan, iftira etmeden, ve kıskançlık duymadan, kalp kırmadan, her saniyesi birbirinden güzel zamanı yaşarlar.»

Kasetin birinci yüzündeki konuşma burada sona ermektedir. İkinci yüzde ise merhum SAKA'nın, oğlu Öz'e hitaben yaptığı konuşma yer almaktadır. Oğluna batı uygarlığını hedef olarak gösteren SAKA, bu bölümde de aynen şunları söylemektedir :

ÖZ SAKA'YA ÖĞÜTLER

«Ruhu ile şövalye, davranışlarıyla da centilmen oğlum Öz, senden vicdanı hür, irfanı hür bir şâir, okulunun da müdürlerinden biri olan, Tefvik Fikret'i yakından, hem de çok yakından tanımanı istiyorum. Kişisel onurunu, hayatı boyunca her türlü hasis emellerin ve zelîl ihtirasların üstünde tutmasını bilmiş olan şâir ve mütefekkir Tefvik Fikret Galatasaray'ı batıya açılan bir pencere sayardı. Nedenini biliyoruz : Fikret'in yaşadığı yıllarda da batı kültürü dünyamızı ısıtan güneşti. Fikret bu güneşin ve aydınlığın özlemi içinde gözlerini kapadı. Özlemin özelliğini de biliyoruz. Fikret hayatı boyunca arka sokağın dertlerini terennüm etmiş, ömrü arka sokağın dertleriyle tükenmişti. **«Yalnız duyan yaşar, sözü derler ki doğrudur/**

Yalnız duyan çeker, derim en doğru söz budur» Fikret'in sessiz gemi ile yolculuğunda şeker hastalığı maddî unursa, vicdan özgürlüğünün insanı tanrılaştıran dünya görüşünün, sosyal adalet duygularının enginliği de manevî unsurdur. Yahya Kemal elbette haklıydı, «Duyan çekerdi». Fikret'in sessiz gemiyle yolculuğu yarım asrı da aştı, fakat mısralarındaki arka sokak esprisi halâ da dipdiridir. Fikret arka sokak hastalığının batı kültürü ile tedavi edileceğine inanmıştı. Bu inanç Fikret'in mısralarında adeta niyaz halindedir. Gerçi Fikret batı kültürünü, bütünlüğü içinde ileri sürmüş ve arka sokak hastalığını tedaviye elverişli, ekonomik ve sosyal formülleri aramayı ihtisas meselesi saymış, uzmanlara bırakmıştı. Fakat Fikret'in mısralarında insan, Pol'un ülvî paradokslarında olduğu gibi, gözle görülmeyenleri de arar, iş gücünü ve sağduyusunu da kullanınca huzursuz ve hasta dünyanın problemlerine tarih felsefesinin platformundan bakardı. Fikret batı kültürünü kanına karıştırmış fikir şövalyelerimizden biriydi. Batıya ilk açılan pencerenin tanzimat olduğunu da bilirdi. Buna rağmen Fikret Galatasaray'ı batıya açılan ilk pencere saymıştı. Nedeni elbette araştırılmaya değerdi. Okuyabildiklerimizin ışığı altında, bulduğumuz nedeni özet olarak arz etmeliyim : Tanzimat gerçi imparatorluk Türkiye'sinde batıya yönelen bir reform hareketiydi. Hareket tek değil, iki yönlüydü. Bunlardan ilki batı, müsbet bilgi, öteki de doğu, medresiydi... Tanzimatın medreseye prim vermek zorunda kaldığı inancında fikir adamlarımız birleşmekteydi. Galatasaray Fikret için medreseye prim vermeden batıya açılan ilk pencereydi. Fikret'in öğütleri bizim kuşağa nûr ve zıya kaynağı olmuştu. Bu öğütleri Kansas'a giderken Ayselî'ye de hatırlatmıştım. Şimdi de sana tekrarlamak istiyorum : Fikret 1908 Meşrutiyet Reformu, Millî kurtuluşun müjdecisi saymış ve gençlere «**Asrın, unutma harikalar asrı feyzidir/Her yıldırımında bir gece, bir gölge devrilir**» öğüdünü vermiş, geriliğin, şövenizmin sömbesini de sabırla, ümitle ve imanla beklemiştir. Fikret ihtilâl değil tekamül kanunlarından hayır ummuş ve «**Fıtrat'te tekamül ezeldir, bu kemal Tevrat ile, İncil ile, Kur'an ile inandım**» demiş ve öğütlerinin temeli de tekamül olmuştur. Fikret engin bir sevgiyle sevdiği Yurdunu da Milletini de gençlere emanet etmişti. «**Gençler bütün ümmidi vatan şimdi sizdedir/ Herşey sizin vatan da sizin, her şeref sizin**». Fikret yurdu gençlere emanet ederken de felsefesinin ezelden ebede kadar akıp giden diyalektini de unutmaz. «**Birşey senin değil, sana ferda bediadır/Herşey bediadır sana ey genç unutma ki sende de bir hesap arar ati-i müstekii**». Fikret dini de medresenin tekelin-

den kurtarmak ve batıyı gençlere mihrap yapmak için de çırpınıp durmuş «Müminim varlığa imanım var/Her bir melek eyler ikrar/**Enbiyadan yaşarım müstevli/Bir örümcek getirir Hakk'a beni**» mısralarıyla da dogmatizmi uyarmıştı. Fikret dünya yüzünde en büyük kıymetin insan olduğuna da inanmıştı. İnsanı tanrılaştıran dünya görüşünü Fikret, yarım çağ önce, birinci ikinci dünya savaşlarından önce açıklamıştı : «**Ey ruhu kâinat takdis edin, beşer takdise müstahaktır/Odur Rabbi hayrı şer Rabbi mümküinat**».

Remzi SAKA'yı evinde ziyaret ettiğimiz 1981 yılının ilk aylarında, sanki dünyada yapacak işi kalmamışcasına, mütevekkil bir şekilde ölümü bekliyor gibiydi. Ama, herşeye rağmen, tam bir Osmanlı Efendisi görünümündeydi.

Bana armağan ettiği kasetin bir yüzünde kızına, öteki yüzünde oğluna öğütler verirken, inandığı şairlerden, fikir adamlarından bahsediyordu.

Bu fikirler beğenilmeyebilir; hatta eleştirilebilir. Ne var ki, adına özel sayı düznenen bir kişi ile ilgili neşriyatta, O'nun bütün yönleriyle tanıtılmasının gerektiği kanaatiyle, felsefi, fikrî, ebedî ve sosyal görüşlerinin yer aldığı o kaset deşifre ederek, yayımlamakta yarar görmekteyiz.

ESKİ BAŞKANLARIMIZDAN REMZİ SAKA İLE SOHBET (*)

İ.Ü. NASRATTINOĞLU

İstanbul'da, Fahri Başkanımız Celâl BAYAR'dan sonra, Yönetim Kurulumuzun eski Başkanlarından Sayın Remzi SAKA ile de bir görüşme ve KARINCA bir röportaj yaptık.

Bu röportajda Remzi SAKA, Türkiye'de kooperatifçiliğin başlangıcı ve gelişmesi üzerinde durmuş ve Kurumumuzun Yönetim Kurulunda görevli bulunduğu yıllara ait bazı anılarını anlatmıştır.

87 yaşındaki eski başkımızla yaptığımız sohbetin kimi bölümlerini aşağıda sunuyoruz :

İ. Ü. N. : Efendim, bildiniz gibi 1981 yılı Kurumumuzun kuruluşunun 50. Yıldönümünü kutlayacağımız için mutlu bir yıldır. Bu nedenle yayımlıyacağımız Karınca Özel Sayısı için, Türk Kooperatifçilik hareketinin başlangıcı ve gelişimi ile ilgili görüşlerinizi lütfeder misiniz?

SAKA : Bildiğiniz gibi, Cumhuriyet Türkiye'si Kooperatifçiliğinin dinamizmi Atatürk'ün 1931 yılında İzmir'e yaptığı gezi ile başlar. Türk Kooperatifçilik Kurumu'nun kuruluşu fikri de bu geziden kaynaklanır. 1929 yılında Amerika'da başlayan krizin Ege kıyılarına yayılmasından sonra Atatürk İzmir'e gitti. Kooperasyona ağırlık verilmesi gereğini ilgililerden istedi. Sübvansiyon politikası Türkiye'de, Atatürk'ün İzmir'e gitmesiyle başlar. Atatürk'ün İzmir'de yaptığı telkinlerden birisi de Türk Kooperatifçilik Kurumu'nun kurulmasıdır. Kooperatifçilik Kurumu, kooperatifçilik hareketlerinin bilimsel yönünü yaratmak, yürütmek amacıyla kuruldu. Kurucular o zamanki meslek uzmanlarının ileri gelenlerinden oluşuyordu. O tarihte Türkiye'de yalnız İstanbul Üniversitesi vardı ve bu İstanbul Üniversitesinin Ekonomi, sosyoloji ve hukuk profesörleri, kurucular arasında yer almıştı. Aşağı yukarı hepsiyle yakından tanışma ve çalışma fırsatını buldum. Kurumun ilk reisleri aynîzâde Tahsin Bey, birinci sınıf fikir adamlarından biriydi. Beraber çalıştık. Mustafa

(*) KARINCA, Sayı : 533, Mayıs 1981'den alınmıştır.

Zühtü İnhan, yine kurucular arasındaydı, beraber çalıştık. Kurumla doğrudan doğruya temasım 1936 yılında başlar, 1943 yılına kadar sürekli olarak devam eder. Başkanlığım döneminde Türk Kooperatifçilik Kurumu'nun yönetiminde bir aşama olmuştur. Karınca'nın yerine «Kooperatifçilik Postası» dergisini çıkardık. «Kooperatifçilik Postası» kooperasyonunun tabanını yaratmak ve yönetmek, amacıyla çıkmıştır.

İ. N. Ü. : Bu, dergi yayınları konusunu biraz açar mısınız, lütfen?

SAKA : Türk Kooperatifçilik Kurumu'nun ilk çıkardığı dergi 3 ayda bir «Kooperatifçilik» dergisidir. Ondan sonra ikinci bir dergi olarak «Karınca» yayımlandı. Benim Başkanlığım zamanında da Karınca'yı bıraktık onun yerine «Kooperatif Postası»nı çıkardık. Bu derginin amacı, altyapıyı, yani kooperasyonun temelini oluşturacaktı. Kooperasyonunun temeli ise sorumluluk bilinci olmalıydı. Sorumluluk bilincini her kuşak kendisinden sonraki kuşaklara kutsal bir miras olarak intikal ettirmekle yükümlüydü. «Kooperatif Postası» kooperatifçilere sorumluluk bilinci aşılayacaktı. Aşıllara da pedagojik yöntemler uygulanacaktı. Bu nedenle de «Kooperatif Postası» Dergisini o tarihte Tokat Mebusu ve aynı zamanda Pedagoji Öğretmeni olan Hasip Ahmet Aytuna yönetecekti. Konular güzel sanatlarla desteklenecek, resimlerle süslenecekti. Bu modeli, bizim başaramadığımız bu işi rahmetli Yusuf Saim Atasagun dört yıl süreyle uygulamıştı. «Kooperatifçilik» Dergisi ise, teknolojinin ve teknokratların yayın organı olacaktı. Kooperasyonun mâbedi uygarlıktı. Kooperasyonun temel sorunları bu mabedin altın anahtarları ile çözülecekti. Bu dergiyi ise, o tarihlerde Yüksek Denetleme Kurumu Uzmanı olan Prof. Dr. Muhlis Ete yönetecekti. Böylece kooperatiflerin sorunlarını uzman kadrolar üstlenmiş oluyordu.

İ. Ü. N. : Efendim o zaman «Kooperatif Postası»nı kaç nüsha basıyordunuz?

SAKA : Aşağı yukarı 1500-2000 arasında basıyorduk. Benim zamanımda çıkmıştı o dergi. Eb'ad da değişti.

İ. Ü. N. : O zamana göre çok iyi bir tiraj bu...

SAKA : Efendim, benim daima üzerinde durduğum bir konu var : Kooperatiflerin assimile etme, gücünü birleştirme, kanlarını karıştırma gücü önemli. Ortakların kanı kooperatife hangi ölçüde karışmışsa, kooperatifin yapısı o kadar sağlam olur. Bugün öyle sa-

niyorum ki serbest piyasada dergilerin yeri ya var, ya yok. Siz bugün herhalde abonman sistemiyle yürütüyor sunuz dergiyi?

İ. Ü. N. : Evet efendim.

SAKA : Abonman sistemiyle değil de... Kooperatifçilerin dergiyi assimile etme, emme gücüyle ölçmek lazım. Siz ne dersiniz?

İ. Ü. N. : Haklısınız efendim. Ancak bir kez denedik ve Ankara'da gazeteler baş bayii vasıtasıyla dağıtım yaptık, ama başaramadık. Çünkü bildiğiniz gibi günlük gazeteler ve siyasal yayınlar daima ön plana çıkıyor ve böylesi dergilere pek rağbet eden olmuyor!

SAKA : Başarılı olmak veya olmamak konusunda şu konuyu acaba değerlendirmek gerekmez mi? Yayınlarla, yayınların hitap ettiği toplum arasındaki uyarlılık. Onun için kooperasyonun yönetim kadrosuna hitap ettiği toplum arasındaki uyarlılık. Onun için kooperasyonun yönetim kadrosuna hitap eden dergiyi ayırmış «Kooperatifçilik»i çıkarmıştık. «Kooperatif Postası» da ortakların sorumluluk bilincini uyanık tutmaya yönelecekti. Benim başkanlık zamanımdaki tartışılan ve iyin netice veren fikir bu olmuştu.

İ. Ü. N. : Efendim 1936 yılında Kuruma girdiğinizi ve 1943 yılında ayrıldığınızı söylediniz. Bu dönem içerisinde Başkanlığınız kaç yıl olmuştu.

SAKA : Söyliyeğim. Başkanımız Cezmi Erçin'di. O'nu kaybedince Başkanlık açıldı, beni seçtiler. Muhlis Ete de o zaman yönetim kurulunda üye idi. Mebus Hasip Ahmet Aytuna da üeyydi. Oybirliği ile seçildim. Çok ta devam etmedi ama, devam etmemesinin nedeni ben oldum. Ben çekildim. Mümtaz Öktem o vakit Başbakan Yardımcısı veya Adliye Vekili mi idi, yani Kurumun prestiji üst düzeyde tutabilmek mülahazasıyla ben çekildim. Mümtaz Aktem'i ben lanse ettim ve ben seçtirdim. Başkanlığımın kısa sürmesinin nedeni de budur.

İ. Ü. N. : Efendim siz Atatürk'ü yakınında bulundunuz, Atatürk'ün kooperatifçiliğe ve Kurumumuza bakış açısı nasıldı, acaba?

SAKA : Atatürk'ün Kurumla direkt temaslarını bilmiyorum. Ama İsmet Paşa'nın Kurumla yakın ilgisi oldu, hatta Kuruma verdiği imzasını taşıyan resimleri var. Fakat söylediğim gibi Türk Kooperatifçiliğinin dinamizmi Atatürk'ün İzmir gezisiyle başlar. Bunun geniş izahını ben yazılarımda ve kitaplarımda yazdım. Benim yayınları.

mın realitelere uygun bir yapısı da vardır. Celâl Bayar ise kooperatifçiliğin pratik yönüne ağırlığını vermiş devlet adamıdır. Yalnız pratik yönüne değil, fikir yönüne de önem vermiştir. Sübvansiyon politikasının tatbikatçısı O'dur. Tarım Kredi ve Tarım Satış Kooperatifleri sübvansiyonunun temeline dayanan bir yapıya sahiptir. Bu kanunları Celâl Bayar çıkarmıştır. Bayar'ın kooperatiflere eğilişi önemlidir. Kurumumuzun düzenlediği kongrelere de başkanlık etmiştir. O zaman iktisat vekiliydi. Celâl Bayar'ın Türk ekonomisine ağırlığı ölçülemez. En büyük teşebbüslerin sorumluluğunu cesaretle üstlenmiştir.

Çeşitli atılımları var. O atılımların içerisinde yayınları var. Hangi hedefe yönelmesi gerekiyorsa yayınlarla hedefler arasında denge kurmak, ortakların seviyesine tamamiyle uygun ve yakın yayınlar yapmak, bizim Kooperatif Postası'nda izlediğimiz model, uyguladığımız model Kooperasyonun bir yönetim kadrosu var. Bu yönetim kadrosunu hazırlamak, teorik ve pratik yapısı ile hazırlamak bu iki istikamette çalışmalara ağırlık verilirse randımanın daha fazla olacağı anlayışı içindeyim. Doğru veya yanlış. Bunun dışında kooperasyonun zaman içindeki aşamalarını da tabii milletlerarası akımların ışığında ayarlamak gerekecektir. Siz buna yönetim kadrosunu kendi görevlerine hazırlama görüşü diyebilirsiniz.

Kurumun ilk kongresi 1945 de yapılmıştır. O Kongrenin açılış konuşmasını Osmanlı Üniversitelerinde Hocalık yapmış olan Mehmet Emin Erişirgil yapmıştır. Mehmet Emin açılış konuşmasında Kurumun izleyeceği yola büyük ölçüde ışık tutmuştur. Benim görüşüme göre Erişirgil'in açılış konuşması Kurum için bir radyom lâmbası görevini sağlayabilir.

Kurum kendisine düşeni yapmak için çırpınıp durmuştur. Büyük destek de siyasi iktidarlardan gelmiştir. Asıl desteği üyelerinin ilgisinde aramak gerekecektir. Üyelere vereceğimiz ağırlık sorumluluğunuz bir ölçüde sayılabilir.

İ. Ü. N. : Efendim, bazı eski dergilerde Sayın Celâl Bayar için «Fahmi Reisimiz» deymi kullanılmaktadır. Bu Reislik ne zaman ve nasıl verildi hatırlayabiliyor musunuz?

SAKA : Evet, doğrudur. Zannedirim benden evvelki dönemde, yani 1936'dan evvel verilmiş bir ünvanıdır, kendisine. Lâyıktır. Bayar'ın kooperasyona yönelişini başka devlet adamlarında bulmak kolay değildir.

İ. Ü. N. : Sayın Bayar'dan başka Fahri Başkanlar var mıdır?

SAKA : Hayır, yoktur... Bütün Başvekillerin hemen hemen hepsi Kurumun kongrelerine katılmışlardır.

İ. Ü. N. : Kurumumuza siyasi iktidarların yardımlarından bahsettiniz. Bu yardımlar maddi oluyor muydu?

SAKA : Bizim zamanımızda biz hükümetten hiç yardım almadık, fakat o zamanki iktidar tabii Atatürk'ün etkisi altında kooperasiye karşı yakın ilgi göstermiştir. Tahmin ediyorum ki parti kanalıyla bir miktar destek sağlanmıştır. Ama kesin bir bilgim yok.

İ. Ü. N. : Zatialinizin kooperatifçilik konusu ile ilgilenmeniz ne zaman ne nasıl başlamıştır

SAKA : 1927 yılında yürürlüğe giren Ticaret-i berriye yasamıza göre Ticaret Bakanlığı'nın portföyünde Anonim, Limited ve Kooperatif Şirketlerinin denetimi de vardı. Denetimin kadroları da Bakanlığın 1924 - 1925 bütçeleriyle kurulmuştu. Ben de 1924 - 1925 yıllarında Ticaret Bakanlığı İstanbul Şirketler Komiseri olarak görevli idim. Kooperasyona eğilim, görevimin yasal gereği olmuştu.

İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası 1927'de «Anonim Say ve Sermaye» adlı küçük bir kitabını yayımlamıştı. Kitap «Şirketlerin her yıl Ticaret Bakanlığı'na göndermekle yükümlü bilançoların ışığı altında sermaye piyasasını izlemeyi» amaçlıyordu. Kitabın küçük bir bölümü de kooperatifler konusunu içeriyordu. Bu küçük kitabın 22 Ekim 1927 tarihli Cumhuriyet Gazetesindeki değerlendirilmesi özet olarak şöyle idi : «Remzi Saka Bey'in eserinin bizce en büyük değeri, bize yepyeni bir memur tipi kazandırmış olmasındadır.» Bu gazetenin iktisat sahifesini o yıllarda Vedat Nedim Tör yönetmekte idi.

Daha önce söylediğim gibi, kooperatifçiliğimiz dinamizmi Atatürk'ün İzmir gezisi ile başlamıştı. Ben de bu tarihteki sorumluluğumun bilinci içinde Balkan ülkelerindeki kooperatif hareketlerini yerinde ve yakından görmek ve değerlendirmekte yarar aramış ve geziye ve kuzeyden Köstence'den başlamıştım. Romanya Hükümeti de Romen ekonomi ve maliyesini sağlam temele oturtmak amacı ile bir Fransız uzmanlar heyetini Romanya'ya davet etmişti. Heyetin Başkanı Prof. Rist ekonominin kooperasyon modelini en iyi tanıyan milletlerarası otorite, aynı zamanda da Prof. Gide'nin de en yakın çalışma arkadaşı idi. Heyet Romanya'da üç yıl (1925 - 1929) aralıksız çalışmış ve «Romanya Kooperatifler Kanunu» nu hazırlamıştı. Yasa

1929'da yürürlüğe kondu. Romen kooperatifleri Milli Ofisi'nin Genel Sekreteri yasanın randımanından mutluluk duymakta olduklarını söylemişti.

1932'de yapılan bir araştırma için 1929 tarihli yasa kooperasyonun en güçlü kaynağı sayılırdı. Bu güçlü kaynağı ve yılların deneylerini kullanarak Türk Kooperatifleri için bir yasa tasarısı hazırlamıştım. Tasarı İstanbul'da toplanan İktisat Kongresi'nde incelendi, tasvip gördü. Gereği yapılmak üzere de Ticaret Bakanlığına gönderildi. Kooperasyonun muhtaç olduğu hukuk iklimini yaratmak hükümetlerin başta gelen görevi idi. Türk Kooperatifçilik Kurumu da zaman zaman bu görevi hükümete hatırlatmıştı.

İ. Ü. N. : Kurum olarak hükümet üzerinde ne gibi etkinliklerimiz olmuştur?

SAKA : Kooperatif politikasının sorumlu organları arasında yer alınca, kooperatiflerin yönetimlerini ihtisastlaşdırmayı ve yöneticileri de bu amaca göre yetiştirmeyi ilk iş olarak ele almıştı. 1940'da Ankara'da şimdiki Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi binasında açılan «Kooperatifçilik Kursu» bu amaç için atılmış ilk adımdı. Bu adımı yenilerinin izlemesi ve az zamanda kursun «Meslek Okulu» haline sokulabilmesi temel fikirdi. Kurslar yardımcı öğütlerdi. Kursları kooperatif politikasının temel taşları halinde görmek ve göstermek elbette caiz değildi. Kooperasyonu okula maletmek Türk Kooperatifçilik Kurumu'nun da ağırlığını kattığı bir tezdi. 1940'dan bu yana köprüünün altından 41 yıl 41 gün gibi akıp geçti. Kooperatiflerin halâ da bir meslek okulundan yoksun oluşu acı bir gerçektir. Romanya'da 1932'de «Romen Kooperatifleri Milli Ofisi» nin yönetiminde «Yüksek Kooperatif Okulu»ndan başka lise düzeyinde 12 okul daha vardı.

İ. Ü. N. : Efendim, Türk Kooperatifçilik Kurumu'nun yöne-tileri olarak bize ne gibi tavsiyeleriniz olacaktır?

SAKA : Yönetim Kuruluna başarıları için içten dileklerimi sunuyorum. Karınca'nın muhtevası zengin. Kooperatif ortaklarının seviyesine uygun bir çığır açmayı düşünmez misiniz, onu bilmem. Onu redaksiyon heyeti, yönetim kurulu tartışmalarını yapar, kararlarını verir ve yöntem sürer gider. Bu konu bizim zamanımızda yıllarca tartışılmıştır. Kooperasyon bilinci kooperatifçilerin kanına hangi ölçüde girerse memleketteki kooperatifçiliğin gerçek değeri bununla ölçülebilir.

Remzi SAKA, geçen yıl eşini kaybetmiş olup, hayatını yalnız sürdürmekteydi. Gerçi oturduğu dairenin bir üst katında kızı oturuyordu ama, kendi deyimiyle 24 saatin 23 saatini evinde ve birlikte oturduğumuz, odada, geçirmekteydi. Tabir caizse, tam bir «Osmanlı Efendisi'ydi. Sık sık, halinin perişanlığından ve bir ayağının çukurda olduğundan söz ediyordu. Oysa, 87 yaşa rağmen hafızası son derece güçlü, bilinci tam anlamıyla yerinde idi. Ziyaret ettiğim 1 Nisan gününün, kendisi için tam bir bayram günü olduğunu söylemek teva-zuunu gösteriyordu. Artık fazla okuyamamaktan yakınıyor, ama sürekli izlediği birkaç yayın arasında Karınca'yı dikkatle okuduğunu söylüyordu. Karınca yazarlarını, Kurumumuzun bugünkü yöneticilerini ismen çok iyi tanıyordu. Bir başka tanımlama ile Sayın Remzi Saka, İstanbul'da yaşıyordu ama, bir anlamda kalbi, Türk Kooperatifçilik Kurumu'nda atıyordu. Ayrılırken, bütün arkadaşlara selâmlar gönderiyor ve şunları söylüyordu :

«Kooperatifçinin rüyası, kooperasyonun mizansenidir. Mizansen de dinlerin ruhudur. Bahur ve gülden olmadıkça ruh meryemi görmez. Bu açıdan kooperatifçinin rüyasını değerlendirmek gazetecilik sanatının bir sorunu oluyor.»

Bu değerli sözleriyle sayın Saka, bu satırların yazarına çok büyük ve o ölçüde önemli görev veriyordu. Ama biz bu görevi, zamanın darlığı nedeniyle yeterince yapabildiğimiz kanısında değiliz. Bizim yapabildiğimiz kağıda aktarmak oldu, sadece. Ama öyle sanıyoruz ki, Sayın Saka'nın söyledikleri, Türk kooperatifçilik hareketine, özellikle Kurumumuz üyelerine ışık tutacak niteliktedir.

DEĞERLİ KOOPERATİFÇİ REMZİ SAKA İLE BİR KONUŞMA (*)

Konuşan : Ragıp SAĞOL

Sayın Remzi Saka, memleketimiz kooperatifçiliğine yazılarıyla, kitaplarıyla ve konferanslarıyla büyük hizmetlerde bulunmuş değerli bir kooperatifçimizdir.

Remzi Saka, 1310 yılında Vakfikebir'de (Trabzon) doğmuştur. Liseyi Trabzon'da bitirdikten sonra İstanbul'da Edebiyat Fakültesinde okumuş, çeşitli memuriyetler sonunda İstanbul Bölge Ticaret Müdürlüğünden 1948 yılında emekli olmuştur. Eserleri : «Siyah Teehhül - 1912», «Anonim Say ve Sermaye - 1926», «Sermayenin Şirketlerdeki Hareketi (müşterek) 1929», «Sermaye Hareketi (müşterek) 1980», Kooperatifçilik Dersleri (müşterek) 1932», «Kooperatif Hareketleri 1932», «Sermaye ve Kredi Hareketi 1933», «Fındık Bahçelerinde Kooperatif 1938», «Kooperatifçilik Dersleri (Avrupa Kanunlarına Göre Kooperatifçilik Hukuku) I. cilt 1942», «Kooperatifçilik Dersleri (Avrupa Kanunlarına Göre Kooperatif Hukuku) II. cilt 1945», «Kooperatifçilikte Sorumluluk 1948», «Kooperatifçinin Defteri 1959» dir. Ayrıca birçok dergi ve gazetelerde kooperatifçilik konusunda makaleleri yayınlanmaktadır.

Kendisiyle yapmış olduğumuz konuşmayı aynen okuyucularımıza sunuyoruz.

Soru : Memleketimizde Kooperatifçilik çalışmaları — Nazarî ve tatbiki olarak — hakkında ne düşünüyorsunuz ve mevcut çalışmaları yeterli buluyor musunuz?

Cevap : Eskilerimize göre söz gümüşse sükût altındı. Şimdi fikirler çarpışmadıkça gerçeğin nura kavuşması imkânsızdır. Demektir ki şimdi ses ve hareket hayattır, sükût ve atalet te ölümdür. Soruları cevapsız bırakmak caiz değildir.

Sorunun ilk tedaisi, memleketimizdeki nazarî kooperatifçiliğin klâsik yönündeki gelişme değil ve fakat gerilemedir. İstanbul Tica-

(*) KARINCA, S. 387, Mart 1969 Sayısından alınmıştır.

ret ve İktisat Akademisi (eski adı ile de Ticaret ve İktisat Yüksek okulu) nda 1931 yılında biri «Nazarî Kooperatifçilik», öteki de «Kooperasyon Hukuku» olmak üzere iki kürsü ihdas edilmişti. Fakat bu iki kürsü zaman içinde kaldırılmıştır. **Aslında ise kültürel, sosyal ve ekonomik dünya konjonktürü, kooperasyonu sürekli olarak beslemektedir. «Barış dünyasının ideal temeli kooperasyondur» fikri bilindiği gibi «Milletlerarası Kooperatifler Birliği» nindir. Fikri elbette bir edebî mecaz değildir. Ekonomik, sosyal ve kültürel, sağlam temellere dayanan bir dünya görüşüdür. Sosyalizmin de, kapitalizmin de sivri uçlarını ancak kooperasyon organik metotla törpileyecek güçtedir. Kooperasyon, dünyanın her tarafında hayatın genel kaidesi oluncaya kadar müşfik eller, mukaddes ateşi yakmaya koşmalıdır, öğütü de Profesör Gide'indir. Huzursuz ve hasta dünyamızın sosyal ve ekonomik problemleri için şimdi kooperasyon, üçüncü tez, ya da sentezdir. Üçüncü tez elbette egemen kürsüler ister.**

Akademinin bıraktığı boşluğu İstanbul Üniversitesinin İktisat Fakültesinde Türk Sosyoloğu Profesör Fındıkoğlu doldurmaya çalışmaktadır. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesinde de Tarım Kooperatifçiliği Eğitimi Doç. Dr. Ziya Gökalp Mülâyim yönetmektedir.

Kooperatif edebiyatımızın panoraması aslında ise hayli renkli ve zengindir. Bu renkli ve zengin kooperatif edebiyatını, gelişmiş memleketleri de görmüş biri sıfatıyla değerlendirmek isteyen Profesör Fındıkoğlu «Kooperatif hakkında en çok lâfın Türkiye'de yazılmış olduğu» kanaatini şu dilekle tamamlamaktadır :

«Bu lâfları söyleyenler, yazıları yazanlar, Ziya Paşanın meşhur beyti etrafında toplansalar yeridir.

**Ayinesi iştir kişinin lâfa bakılmaz
Şahsın görünür rütbe-i aklı eserinde»**

Gerçi çağrı yerindedir. Yine gerçi profesörün yıllar boyunca çıkarmakta olduğu derginin dövizide «İş ve Düşünce» dir. Yine gerçek şuurla varlık arasındaki **antokonizm** hâlâ da açıktadır. Fakat buna rağmen sayın Sosyoloğumuzun realizmi bana Yunus Emre'nin mısralarını hatırlattı :

**Kıldan ince köprü yapmışsın
Gelsin kullar geçsin deyu
Hele biz şöyle duralım
Geç yiğit, geç a, Tanrı**

Tatbiki kooperatifçiliği objektif sistemle toplanmış malzemenin ışığı altında, tarihî metotla değerlendirmek kabildir. Karınca'nın yetkili mercilerden alarak yayınladığı rakamlara göre 934 yılında Türkiye'deki kooperatiflerin sayısı 65 di. 1968 de ise sayısının 8000 ni de hayli aşmış olduğunu yine Karınca'nın yayınlarından öğrenmiş bulunuyoruz.

Rakamlar dile gelince gönüller coşar, insan zekâsı ve düşünce sistemi hem hakikatin, hem de idealin rakamlardaki payını arar. Sadece rakamlar ne işe yarar, eğer rakamların ruhları yoksa?... Kooperatiflerin ruhlarını yani sağlık durumlarını (statülerine intibak oranlarını haber veren müşirler) le ölçerek değerlendirmek, şimdi Batıda da, Doğuda da uygulanmakta olan ortak metoddur. Kendi kendine yeten yani kendi göbeğini dayanışma şuuru ile kesen, sosyal ve ekonomik sağlam temellere dayanan kooperatifler Türkiye'de de elbette çoktur. **Bu kooperatifleri arayıp bulmak, başarılarını örnek olarak yaymak, yöneticilerini ödülleriyle teşvik etmek, kooperatifçilik politikasının pedagojik yönünde yer alması gerekli temel fikirdir.** Kooperasyonun aksiyon yönünü kırbaçlayacak ve Profesör Fındıkoğlu'nun da kaygularını karşılayacak nitelikte olan bu temel fikir (Enstitü) ister. Oysa ki Türk kooperatifçiliği 100 küsur yaşında dahi Enstitü kültüründen yoksundur. Kooperatifçilik çabalarımıza (Kurs) lar ışık tutmaktadır. İlk Kurs teşebbüsü (Halk Partisi) nindi. Partinin Genel Kâtibi . eski Başbakanlardan - Recep Peker'in öncülük yaptığı Kurs 1932 de İstanbul Yüksel İktisat ve Ticaret Okulunda açılmıştı. İkinci Kurs teşebbüsü de Ticaret Bakanlığınınındı. Kooperatif politikasının mimarları arasında sorumluluk alınca, kooperatiflerin yöntemini ihtisaslaştırmayı ilk iş olarak ele almıştım. 1940 yılında Ankara'da Dil - Tarih ve Coğrafya Fakültesi binasında açılan Kooperatifçilik Kursu bu amaca yönelmiş ilk adımdı. Bu adımı yenilerinin izlemesi ve az zaman içinde de kursun bir (Meslek Okulu) haline sokulması temel fikirdi. Fakat her iki kurs da ateş böcekleri gibi yanıp sönmüştü. Üçüncü kurs teşebbüsü de Ziraat Ziraat Bankasınınındı. Doktor Atasâğun'un önlüğü ile başlayan bu Kurs, Ziraat Bankasının şüphe yok yerinde yardımlarıyla tarım kredi ölçüsü ile de olsa çok şükür devam ediyor. Tarım kredi kooperatiflerinin başarılarında kursa (Şeref Pazı) tanıyan fikir revaçtıdır. Fikri, şüphe yok, olaylarla tartarak değerlendirmek gerektir. **Aslında başarı genç ve aydın kuşaklar ister. Aslında genç ve aydın kuşaklar her toplumun motör gücüdür. Aslında, genç ve aydın kuşakların tedavül hızı, her toplumun sağlık ölçüsüdür. Bu temel**

fikir, fikir ve san'at dünyasının da temelidir. Uygarlık ve san'at tarihleri bu temel üzerine kurulmuş âbidelerle doludur. Bu âbidelerden biri de şair ve mütefekkir Tevfik Fikret'indir.

1908 yılında günün gençleri için yazdığı (Ferda) şiirine;
Ferda Senin Senin bu teceddüt, bu inkılâb
Herşey senen değil mi ki, zaten.. Sen ey Şebab
 mısraları ile başlayan Fikret,

Herşey sizin, vatan da sizin, her şeref sizin
 yargısını, tarih felsefesinin ezelden ebede kadar akıp gidecek olan diyalektiği ile tamamlar.

«Ferda senin» dedim, beni alkışladın hayır
 Bir şey senin değil, sana Ferda Vediadır
 Herşey Vediadır sana, ey genç, unutma ki
 Senden de bir hesap arar âti-i müşteki
 Maziye şimdi sen bakıyorsun pürintibah
 Atı de, senden bekleyecek, böyle iştibah

Atatürk de Tevfik Fikret'ten 20 yıl sonra Büyük Millet Meclisindeki büyük nutku ile (Türkiye Cumhuriyeti) ni genç ve aydın kuşaklara emanet etmiş ve emaneti korumaya yetecek olan gücü de genç ve aydın kuşakların damarlarındaki asıl kanda görmüş ve göstermişti.

Türk Kooperatifçiliğinin nazarı ve tatbiki yönlerinde bu şuurla, Ata'nın ve Fikret'in ruhlariyle sorumluluk taşımakta olanlara ne mutlu.

Ömür dağının ışıkları sönmeye başlamış bulunan karlı yamaçlarında yaşamakta olan bizim kuşak ve şüphe yok bizden önceki kuşaklar oyunlarını oynadılar. Ve şimdi çalgıcıya borçlarını ödemek için sıra bekleyenlerimiz arasında :

Mudihikât-i debre, ben ölsem de tasvirim güler.
 diyecek durumda olanlarımıza ne mutlu.

Soru : Bugünkü Kooperatif mevzuatı yeterli bulunmadığına göre hâlen Senatoda bulunan ve bu yıl içinde çıkması beklenen Kooperatifler Kanununun boşluğu dolduracağı kanısında mısınız?

Cevap : Tedvin hareketi başka memleketlerde milli ekonomilerin etkisi altında kısmî ile başlamış ve fakat zaman içinde sosyal ve ekonomik konjonktürün ışığı altında külliye doğru gelişmiş, küllî ve egemen Cooperation Codx'i zamanımızın realitesi olmuştur.

Türkiye'de sular, 1867'den bu yana (Kısmî) den (Küllî) ye doğru akmakta idi. Millî ekonomimizin tek mil dallarını kapsayan Co-operation Codex'i 6762 sayılı Kanunun da gerekçesini teşkil etmiş olmasına rağmen şimdi Mecliste bulunan kanunun bu nitelikte olduğu söylenemez. Meclisteki kanunu realist ve relâtivist görüşle değerlendirmek gerekir. Şimdi yürürlükte olan Ticaret Kanunumuzun kooperatiflere ait yargıları çeşitli memleketlerin temel prensipleriyle hazırlanmıştır. Kanun çıkınca kooperasyon hukukundan ayrılmış ve egemenliğine de kavuşmuş olacaktır. Ayrıca zaman içinde olayların ve deneylerin etkisi altında özel kanunlarla ana kanun arasında köprüler kurmak da kabil olabilir. Aslında ise başarının temel şartlarından biri kanun gücü ise; öteki de (Kooperatiflerin şuuru besleyecek olan ortam ve kadro) gücüdür.

Soru : Memleketimiz için tek amaçlı kooperatifler mi, yoksa çok amaçlı kooperatifler mi daha başarılı olduğu kanısındasınız?

Cevap : Bu soruyu bir hâtıranın ışığı altında cevaplandırmalıyım. 1931 yılında İstanbul'de (Ekonomî ve Finans) adlı aylık bir dergi yayınlanırdı. Dergi 5 numaralı fevkalâde sayısını kooperatifçiliğe ayırmış ve açtığı (anket) ile de (diferansiyel, ya da entegral kooperatif sistemlerinden hangisinin memleketin sosyal bünyesine ve ekonomik şartlarına uygun olduğunu) kooperatifçilerimizden sormuş ve aldığı cevapları da yayınlamıştı. Doktor Savran'ın cevabı olumlu idi. Savran'a göre sistemleri, olayların ve deneylerin izinde ve ışığında Deductif değil ve fakat inductif olarak değerlendirmek gerekirdi.

Cumhuriyet Türkiye'sinde 1923 yılında Ticaret Vekâleti tarafından hazırlanmış bulunan (İstihsal alım ve satım ortaklığı tip statüsü) nün ana karakteri entegraldi. 1924 yılında yayınlanmış bulunan 498 sayılı İtibarî Birlikleri ve 1929 yılında yayınlanmış bulunan 1470 sayılı Zirai Kredi Kooperatifleri Kanunlarının ana karakterleri de entegral nitelikte sayılabilirdi. Diferansiyel kooperasyon Cumhuriyet Türkiye'sinde 1935 ve 1936 yıllarında 2836 sayılı Tarım Kredi ve 2834 sayılı Tarım Satış Kooperatifleri Kanunlarıyla başlar. Olayların ve deneylerin entagralden diferansiyele doğru akıp gittiği görülür.

Diferansiyel kooperasyonda işbölümü ve ihtisaslaşma temel fikirdi. Entegral kooperasyon da, bu temel fikir tabiatıyla zayıflar. Ortodoks iktisatçılara göre, işbölümü ve ihtisas büyük ve yoğun pazar ister. Büyük ve yoğun pazar'a, özellikle dış piyasalara dönük

kooperatiflerin iş bölümünü ve ihtisaslaşmayı kemal noktasına ulaştırmaları başarılarının temel şartıdır. Bu temele dayanan kooperasyonun karakteri, tabiatıyla diferansiyel olur.

Doktor Savran'ın 35 yıl önce dediği gibi, sistemleri ortam ve pazar şartları ile ayarlamak ve ayarı da işletme ekonomisinden istemek zorundayız. İşletme ekonomisi bilindiği gibi ekonomi ilminin köklü bir haldedir. İstanbul Üniversitesi de son yıl içinde işletme ekonomisini Fakülte haline getirmiştir. Memleketin ekonomik sorunlarına sosyo-ekonomik koşullarla ışık tutmak sorumluluğu, şimdi bu fakültenindir.

Soru : Türk Kooperatifçilik Kurumu çalışmalarını hakkındaki düşünceleriniz nedir?

Cevap : Kurumun kurucuları profesörlerdi. Profesörlerin normal fonksiyonları da ışıktı. Kurum, Türk Kooperatifçiliğine ışık tutmak için imkânları izlemiş ve kullanmıştır.

Müesseseler de insanlar gibi doğup büyüdükleri çevrenin ve yaşadıkları zamanın etkisi altında kalırlar. Kurumun kurucuları gerçi profesörlerdi. Fakat kurucuların ilham kaynağı da Atatürk'ün Ege'deki söylevleri olmuştu. Merkezini Ankara'ya naklettikten sonra politikanın kurum üzerindeki esintileri yoğunlaşmış, meslekte bir siyaset adamı fahrî başkan seçilmişti. Aslında kurucular arasında iki siyaset adamı da vardı. Bunlardan biri Türk Kooperatifçiliğinin Gide'i olmaya kararlı idi. İdeal elbette güzel şeydi.

Kurumun çalışmalarını hakkındaki fikirlerimi Karınca ile yayınladım. Şimdi söyleyebileceğim bir tekrardan ibaret kalacaktır. Yönetim Kurulunda çalıştığım yıllarda özellikle 1938'den sonra Kurum toplantıları için Ziraat Bankası şubelerinin birinde bir şef odasını kuruma toplantı yeri olarak göstermişti. Burada da tabiatıyla mesai saatleri dışında toplanmak mümkündü. Bu nedenle de Kurul üyelerinin evlerinde nöbetleşe toplanma geleneği kurulmuştu.

Şimdi Kurumun sarayı, kitaplığı, kongreleri, seminerleri, yarışmaları ve yayınları var. Ve bu varlıklarda da Sayın Uzgören'in özlü izleri var. Anayasa katkısı, Kooperasyon hukukunu yürüncesine oturtmak için yıllar boyunca cömertçe harcadığı çabaları, kongreleri, yarışmaları ve yayınlarıyla kurum, sadece mesleke değil, fakat aynı zamanda topluma da kendisini kabul ettirmiştir.

Kurumun devamlı yayın organı Karınca'dır. Türkiye'de devletten yardım görmeden 34 yıl aralıksız sayfeleri ve muhteviyatı sürekli olarak gelişerek yayınlanan tek meslek dergisinin **Karınca** olduğunu unutmamak gerekir. **Karınca'nın** son yıllardaki dışa dönük yayınları Türk Kooperatiflerinin görüş ufuklarını genişletmektedir. **İçe dönük yayınlar monografik metotla yapılmış araştırmalar ister. Şayet kaynakları elverişli olsaydı, Kurum elbette (Türk Kooperatifçilik Enstitüsü) nin de kurucusu olurdu.**

Tertip ettiği kooperatifçiliği tanıtmaya, marş, güfte ve beste, rozet, bayrak yarışmalarıyla kooperasyon ruhunu ve şuurunu memleketin her köşesine yaymaya, Profesör Gide'nin deyişi ile de mu-kaddes ateşi yakmaya çalışan Kurum, Enstitü ile de **başarılı kooperatifleri ve bu kooperatiflerin yöneticilerini ve militanlarını tanıma yarışmaları tertip ederek kooperasyonun aksiyon yönünü de besleyebilir.** Kanun çıkınca Birliklerle elele verecek bir Kooperatif Okulunun kurulabileceği fikri Uzgören'indir. Kooperatif okulunu, kooperatif politikasını yöneltecek olan örgütten istemek, devletle elele verip bir (Kooperatifçilik Enstitüsü) kurmak suretiyle Kurum çabalarını yoğunlaştırabilir. (Köy Odası) saatinde anprizmin imrenilecek kadar özlü, canlı ve şuurlu örneklerini vermekte olan radyo yöneticilerine bu vesile ile teşekkür etmeyi ödev saymaktayım. **Kurum ve Enstitü, radyo yöneticilerine zengin malzeme hazırlayabilir. Zengin malzemenin ışığı altında Köy Odası eğitici gücünü kemal noktasma ulaştırabilir.**

Enstitü, şüphe yok sağlam temel, zengin kaynak, yeterli uzman ister. Kaynak konusunda da bir fikrimi söylemeliyim. Karma ekonomi düzeni içindeki rolü (kâr getiren konulara tekmiil ağırlıklariyle eğilmek, milli ekonominin her dalından arslan payı istemek ve almak, kâr şansı az ve uzak olan dallarında da bülbüller gibi şaklıyarak müşavirlik yapmak ve sorumluluk almaktan kesinlikle uzaklaşmak) dan ibaret kalan özel sektörün temel örgütleri olan Ticaret ve Sanayi Odaları ve Borsalarının toplam yıllık gelirleri aşağı yukarı 70 milyona yaklaşmakta ve kartopu halinde de yıldan yıla çoğalmaktadır. Gelir, devletin siyasî gücü ile sağlanmaktadır. Özel sektörden esirgenmeyen güç, kooperasyon için de en tabii kaynak sayılır.

Soru : Bugün sadece bir kredi müessesesi olmaktan çıkarılarak çok amaçlı bir yolda yürüyen Tarım Kredi Kooperatifleri hak-

kındaki görüşleriniz nelerdir. Ve memleketimizde en başarılı kooperatifler olarak yine bu Kooperatifler gösterilmektedir, bu görüşe katılıyor musunuz?

Cevap : Çok veya tek amaçlı ve başarılı kooperatifler hakkındaki görüşlerimi açıkladım. Tarım Kredi Kooperatifleri için de söyleyeceklerimi özetlemeliyim.

Şubeler kanalı ile 190'ü aşkın kredi kooperatiflere Ziraat Bankasının 1968 yılındaki yatırımlarının 1.797.791.000 liraya yükselmiş olduğunu ve fakat bu yatırımların 1.300.000 ortağın küçük işletme masraflarını dahi karşılamadığını Bankanın dergisinden öğrenmekteyiz. Kredi musluğunu zamanında da kararınca açık tutmak hem verimliliğin temel şartı, hem de Bankacılığın temelinde yatan ana fikir ve emniyet süpabıdır. İki milyara yaklaşan kredi hacminin üretime etkisi elbette önemli ve olumlu olmak gerekir. Fakat bu etkilerin hikâyesi Ziraat Bankasıdır. Tarım Kredi Kooperatiflerinin başarı oranlarını gösteren yayınlarda yine Ziraat Bankasıdır. Ziraat Bankası, bilindiği gibi bu kooperatiflerin hem denetim, hem de dolaylı yollarla yönetim sorumluluğunu taşımaktadır. Bu nedenle yayınları sübjektivizm ile malûl sayanlar büsbütün haksız değillerdir. Ziraat Bankasının uygulamakta olduğu (merkeziyetçi ve mekaniki sistem) üzerine meslek otoritelerinin tekmil ağırlıklariyle eğilmelir gerekir.

Ziraat Bankasında Kooperatifler Müdürlüğü de yapmış bulunan eski Ticaret Bakanlarından Fenni İstimyeli'nin bir fikrini hatırlatmalıyım. İstimleyi'ye göre «1963 Türkiye, sosyal, kültürel ve ekonomik yönden 1935 Türkiyesinden farklı idi. 1935 yılında yayınlanmış bulunan 2836 sayılı Kanunun demokratik ve sosyal bünyemizin bugünkü şartlarına uygun olmayan yargıları özgür özel kişiliği olan tarım kredi kooperatiflerinin serbest karar verme ve çalışma imkânlarını daraltmış, kooperatiflerin yönetim ilgili ve sorumluluk duygusu azalmış ve herşeyi Hükümetten beklemek geleneği kurulmuştu. Vesayete yol açan hükümleri yumuşatacak, kooperatiflerin demokratik zihniyet içinde kendi kendilerini ve nihayet üst organları vasıtasıyla sevkü idare edecek yeni yargılara ihtiyaç vardır. Bu fikrin akislerini izliyemediğimi üzüntü ile arz etmeliyim.

ÜSTAD SAYIN REMZİ SAKA'YI EVİNDE ZİYARET ETTİK (*)

Cemal BORA

Tam elli sekiz yıllık kooperatifçi, üstat Sayın Remzi Saka'nın İstanbul Erenköy Acun Sokaktaki evinin kapısını çaldığım zaman saat sabahın dokuzu idi. Kapıyı eşi hanımefendi açtı. «**Remzi bey evdeler mi**» diye sordum. Evde olduğunu söyledi ve içeri salona buyur etti. Oturup bir müddet bekledim. Biraz sonra saçları bembeyaz, pamuk başlı, güler yüzlü, dinç biriyle karşılaştım. Bu, yıllar yılı memleket kooperatifçiliğine hizmet etmiş, bir çok kitaplar yayınlamış, binlerce makale yazmış ve bir ara Türk Kooperatifçilik Kurumu'nun Yönetim Kurulu Başkanlığını da yapmış, gönülden gönüle gezen, Kooperatifçiliğimizin Evliya Çelebisi Sayın Remzi Saka idi.

El sıkıştık, kendimi tanıttım ve Kurum'dan geldiğimi söyleyince, o anda yaşlılıkta aranılmanın, bir gönül alma, bir hâtır sormanın ne demek olduğunu Üstadın nemlenen gözlerinden okur gibiydim ve yıllarca gemisinden dışarı çıkamayan bir denizcinin karaya ayak basışında duyduğu sevincin bir aynını da Sayın Saka'nın duyduğuna emindim.

«**Demek unutulmadık, demek emeklerimiz boşa gitmemiş, var olun, sağolun.**» demesiyle tahminimde de yanılmamış olduğumu anladım. Kurumdaki yöneticilerin çoğunu ve diğer bütün kooperatifçileri ben de dahil olmak üzere yazılarımızdan tanıyordu. Biz Kooperatifçiler de üstadı Karınca'daki yıllar yılı süre gelen yol gösteren ışık tutan yazılarından tanıyorduk. Sayın Remzi Saka sade kendisini tanıtmakla da kalmıyor Meşrutiyetten bu yana gelmiş geçmiş bütün kooperatifçileri de **Karınca**'da dile getirerek tanıyordu.

(*) KARINCA, S. 435, Mart 1973'den alınmıştır.

Karşılıklı konuşmalarımızda o anlatırken ben tıpkı bir petekten süzülen damla damla bal topluyor gibi bundan bir mutluluk duyuyordum. Bir ara söz kitaplarına intikal etti. Kurumumuzda Kooperatifçiliğe ait kendi yayınlamış olduğu eserlerinden bazılarının noksan olduğunu söyleyince birlikte kitaplığa geçtik. Evin bir odası sırf kitaplık için ayrılmıştı. Noksanlarımızı söyledim, arayıp bulup verdi.

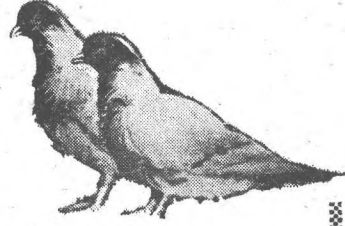
Arzu ederse kitaplığının ya bedeli mukabilinde ya da armağan olarak verip veremeyeceğini yine Kurumun arzusu olarak söylediğim zaman, bedeli mukabilindeki isteğimi garip karşıladı.

Pek tabii ki bu fani alemde bir yazar için bir kütüphane bölümünde ismini ebedileştirmenin manevi değeri yanında maddiyatın ne değeri olabilirdi? Ben bu düşüncede iken üstat kararını vermişti bile.

«Kitaplarımı Kuruma hibe etmem benim için manevi zevklerin en büyüğü olacaktır. Bunu düşünüp gelmişsiniz. Bana bir değer vermişsiniz. Çok teşekkür ederim.» dedi. Ben de teşekkür ettim.

Vakit epey ilerlemişti. Hemen dönmem gerekiyordu amma bırakmadı beni. **«Birlikte yemek yiyelim.»** dedi. Özür diledim. İsrarlarım fayda etmedi. Erenköy'de meşhur bir kebabçı varmış evinden de bir hayli uzakta. Birlikte oraya kadar gittik. Yemeğimizi yedik, dışarı çıktık. Bu sefer de bir kahvemi içmeden bırakmam dedi. Bir lokalde de kahvemizi içtik beni dolmuşa kadar uğurladı. El sallayıp selâm veriyordu. Bu selâm bana, Uludağ'ın karlı tepelerinden esen saf rüzgâr gibi bir fikir dağının ak saçlı başından geliyordu.

Ben bu ziyaretimle Kuruma karşı gösrevimi yapmakla da kalmayarak yıllar yılı gönülden gönüle gezen halen memleket kooperatifçiliğinin piri sayılacak kadar emek vermiş olan üstat Remzi Saka'yla baş başa birkaç saat kalmış olmanın mutluluğu içindeydim. O da aranmanın ve bütün tanıdıklara kucak dolusu selâm gönderme fırsatını bulmuş olmanın mutluluğu içindeydi.

**bol
sans
ve
mutluluklar
dileriz...**

MİLLÎ PİYANGO
"size de çıkabilir,,

GRAFİK
STUDYO 5

İnsanlar ve Kuruluşlar Başarıları ve Ülkeye Kazandırdıkları Eserlerle Övünebilirler... Bankalar İçin de bu Böyledir.

Özel kanunla kurulmuş bir devlet bankası olarak biz,
yaptıklarımızla övünebiliyor, yapacaklarımızın heyecanını duyuyoruz.

Bugüne kadar:

- 350.000 vatandaşımıza 11 5 Milyar liralık ev kredisi verdik.
- 17 800 adet konut yaptırarak vatandaşlarımıza dağıttık.
- 1400 adet kooperatifin 75.808 adet ortağına kredi vermek suretiyle birer yuvaya kavuşturduk.
- İstanbul - Ataköy / Levent, Ankara - Yenimahalle / Telsizler, İzmir - Denizbostanlı da ve yurdumuzun diğer yörelerinde büyük modern mahalleler kurduk.
- 6600 adet konutun yapımına ise devam ediyoruz.

Hergün ortalama 3000 kişi bankamızda bir hesap açarak Devlet Güvencesinden, Yüksek Faizden ve en üst düzeyde sürdürdüğümüz Bankacılık Hizmetlerinden yararlanmaktadır. Yaptıklarımız tevaccühünüzün esen sayıyor, katkılarımıza daha iyi hizmet vereceğimize inanıyoruz. Türkiye Emlak Kredi Bankası vazgeçemeyeceğiniz bankadır.

**TÜRKİYE
EMLAK KREDİ
BANKASI**
"size avantaj sağlar"

KOOPERATİFÇİLİK

Founded in 1931

Kooperatifçilik is the publication of the Turkish Co-operative Association, it is published four times a year. The subscription price to the review is \$ 4 a year, air mail included, Correspondance relating to the review should be sent to «Türk Kooperatifçilik Kurumu, Mithatpaşa Caddesi 38/A, Ankara - Turkey.» The Turkish Co-operative Association assumes no responsibility for the views expressed by authors whose articles appear in Kooperatifçilik.

Proprietor on behalf of
The Turkish Co-operative Association
Nurettin HAZAR

Editor-in-chief
Doç. Dr. Rasih DEMİRCİ

Editorial Board
Kâzım SEÇER

Doç. Dr. Rasih DEMİRCİ — İ.Ü. NASRATTINOĞLU

Each issue of the review will contain some articles, research notes, communications book review, announcement and news notes on Co-operatives in English or French language. But the review is mainly issued for the Turkish readers. For that reason the contents will be mainly Turkish.

Managing Board

Nurettin HAZAR	: President
Niyazi YÜKSEL	: Vice President
Kâzım SEÇER	: Treasurer
Bülent AKBAŞ	: Member
Hikmet BİÇENTÜRK	: »
Doç. Dr. Rasih DEMİRCİ	: »
Dr. Şenol ERDOĞAN	: »
Mehmet GÖNEN	: »
Aydın İMAMOĞLU	: »
Ayhan İNAL	: »
İrfan Ünver NASRATTINOĞLU	: »
Akın ŞEHİRLİOĞLU	: »
Nail TAN	: »
Özdemir ÜNSAL	: »
Nedim YILMAZ	: »

BOARD OR AUDITORS

Sezai YÖRÜK	: President
Turan TEKELİ	: Member
Ömer Nafi GÜVENLİ	: »

..bankamızı
seçtinizse
tercihiniz
doğrudur!

TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI

